ATSIZ

TÜRK TARİHİNDE MESELELER

www.atsizcilar.com

TÜRK TARİHİNE BAKIŞIMIZ NASIL OLMALIDIR?

XV. Yüzyılda, bizde, bizde, belirli bir tarih görüşü vardı: Türk tarihinin en eski çağları olarak Oğuz Han destanından bahsolunur, sonra pek kısa bir Selçuk tarihi anlatılarak Osmanlılara geçilirdi. Böylece eski tarihçiler, Osmanlıları daha mühim ve üstün tutmakla beraber, Türk tarihini bir bütün hâlinde gözden geçirirlerdi.

Fakat bu tarih görüşü köklenmeden baltalandı. Hele, *Hoca Sâdeddin* gibi bir müverrihin, eserine doğrudan doğruya Osmanlılarla başlamasından sonra, bizim için Türk tarihi sâdece "Osmanlı Tarihi" olarak kaldı. Ve daha önceki Türklerden, az veya çok, yabancı milletler gibi bahsedilmeye başlandı.

XIX. Yüzyılda *Müşir Süleyman Paşa* ile başlayan tepki, bu yanlış görüşü sarsmaya başladı. Varlık ve başlangıcımızın Osmanlılardan daha ilerde olduğu anlaşıldı. Eski Türklerden bahseden bölümler okul kitaplarına kadar girmekle beraber, Türk tarihi, sıralanmış bir bütün hâline konulmadı. Çünkü çeşitli hükümdar sülâlelerinin zamanları ayrı ayrı devletlermiş gibi ele alınıyor ve Türkler birçok yerlerde birçok devletler kurup bunlardan hiç birisini uzun müddet yaşatamamış bir millet gibi gösteriliyordu.

Hâlbuki gerçek hiç de böyle değildir. Çünkü Türk tarihi aralıksız bir bütündür. Mesele, onun sistemleştirmekten ibarettir.

Türk tarihine bakışımız nasıl olmalıdır? Bu, pek mühim bir meseledir. Çünkü Türk tarihi, İngiliz, Alman veya Fransız milletlerinin tarihi gibi ele alınamaz. Bunun sebebi, Türk tarihinin, o milletlerin tarihi kadar basit olmayışıdır.

Bugün, dünyadaki belli başlı milletlerin nasıl meydana geldiğini biliyoruz. Çünkü bu, tarihin gözleri önünde olmuştur. Hâlbuki Türk milleti tarih başladığı zaman teşekkül etmiş bulunuyordu.

Bundan başka bu milletlerin tarihi, hemen hemen, hep aynı dar bir alanda geçtiği için, onların tarihlerini sıraya koymak kolaydır. Fakat Türk tarihi için bu, mümkün müdür? Bazan Çin'de, bazan Mısır'da, bazan Avrupa'da gördüğümüz Türklerin tarihini bir çerçeveye sığdırmak güç bir iş gibi gözükür. Bundan dolayıdır ki, şimdiye kadar Türkler, kırk yerde kırk devlet kuran bir millet sayılmış ve Türk tarihini kronolojik bir düzene sokmak teşebbüsü görülmemiştir.

Eskiden, tarihin destanlarla karışık olduğu zamanlarda, Türklerin kafasında daha sistemli bir tarih görüşü vardı. Bugün, birçok bilinmeyen gerçekler meydana çıktığı için, artık, o eski görüş ile yetinmek mümkün değildir. Bunun için bir yeni tarih sistemi bulmak zorundayız. Milliyetçi olduğumuz ve büyük Türk birliğine inandığımız için de, tarihimize vereceğimiz sistem, dileklerimize uygun olmalı ve bu sistem, bize yalnız geçmişimizi en parlak şekilde göstermekle kalmamalı, aynı zamanda ilerisi için de yol çizmelidir.

Birçok milletler için tarih, bir vatan tarihidir. Meselâ Fransızlar için vatan tarihinden başka bir tarih usulü gütmek mümkün değildir. Bundan dolayı da Fransızlar için millet, o vatan içinde oturan ve birbirine karışan insanların topluluğundan doğan varlık demektir. Çünkü Fransızlar ne Gol, ne Lâtin, ne de Germen olduklarını iddia edebilirler. Bu unsurların hepsinin aynı vatanda karışmasından doğan bir millet oldukları için, vatan tarihini esas olarak almaya mecburdurlar.

Araplar için tarih, bir millet tarihidir. Çünkü vatanlarının sınırlan değişik kalmakla beraber, bu millet, uzun asırlar devletini kaybetmiş, fakat millî varlığını saklamıştır. İngilizler içinse tarih, bir devlet tarihidir. Çünkü vatan dışına çıkınca kültür bakımından İngiliz kalmakla beraber İngiliz'den başka bir isim taşıyan İngilizler esas varlıklarını ana devletlerinde korumuşlardır.

ATSIZCILAR

Bununla beraber bu hükümler kesin sayılamaz. Fransızlar için vatan-devlet, İngilizler için devlet-vatan esâsının varlığı da söylenebilir. Kesin olan şudur ki, tarihi kuruluşları başka olan milletler için, tarih sistemi de başka başkadır.

Bize gelince: Bizim şimdiye kadar sahip olduğumuz "tarihi görüş"ümüz yanlıştır. Çünkü bizim için millet devlet esasını kabul etmek millî menfaatlerimiz için daha uygun olduğu hâlde, biz, millet tarihi şöyle dursun, devlet ve vatan tarihini bile bir yana bırakarak, yalnız sülâle ve rejim tarihini esas olarak kabul ettik. Her sülâleyi bir devlet sayarak, şimdiye kadar, sülâleler sayısınca devlet kurduğumuzu ileri sürdük. Fakat düşünmedik ki, o kadar devlet kurduksa, bunların hiç birisini de yaşatamamış olduk!

Halbuki elimizde, her zaman bir Türk devleti vardı. Çünkü gerçekte bu kadar devlet kurmuş değil, bu kadar sülâle değiştirmiş bulunuyorduk. Tarihi hayatları uzun olan bütün milletlerde olduğu gibi, bizde de bir takım hükümdar sülâleleri gelmişti. Başka milletler onları hükümdar sülâleleri diye saydıkları halde, biz, ayrı devletler diye kabul ettik. Bu çeşit hükümdar sülâlelerinin zamanlarını ayrı devletler olarak kabul etmek elbette ki yanlıştır, İngiltere'de, Fransa'da sülâleler nasıl birbirlerinin ardından gelmişse ve Fransa'da Kapet, Burbon, Orlean, Napoleon; Almanya'da Saksonya, Frankonya, Baviyera, Habsburg; İngiltere'de Anju, Tudor, Stuard devletleri yoksa ve bunlar sadece hanedanlar ise, bunun gibi, Türkeli'nde de Kun, Gök Türk, Uygur, Selçuk, Osmanlı devletleri yok, sülâleleri vardır. Bazan iki veya daha çok sülâle idaresinde iki veya daha çok siyâsî Türk zümresinin bulunması ve bunların birbirleriyle çarpışmaları bu kuralı bozamaz. Nasıl ki Almanya'da düne kadar aynı zamanda hâkim olan birçok sülâleler bazan birbirleriyle çarpıştıkları, hattâ bunlardan bazıları Fransızlar ile birleşerek öteki Almanlara karşı yürüdükleri hâlde Alman devleti bir devlet sayılıyor idiyse, bizde de aynı şekilde bir devlet olmak gerekir. Eğer bütün milletler tarihlerini bizdeki gibi değerlendirselerdi, o zaman, meselâ İngiltere'de İki Gül savaşında iki devlet bulunduğunu kabul etmek lâzım gelirdi. Yine Fransa'da, kontlukların kuvvetlenip kral nüfuzunun gücünü kaybettiği zamanlarda, birkaç devlet tutunduğunu kabul etmek gerekirdi. Hele XVIII. ve XIX. yüzyıllar Almanya'sı, içinden çıkılmaz bir hâl alır, belki de Almanya denilen varlığın inkâr edilmesi lüzumu baş gösterirdi.

Bizim tarihlerimizin, böyle aykırı bir şekilde yazılmasında hânedâncılık zihniyeti büyük rol oynamıştır. Hanedanın kutsal bir varlık sayılması, onun düşmesiyle devletin yok olduğu düşüncesini doğurmuştur. Hâlbuki bu gibi hâllerde değişen şey, zamanımızın kabine değişmeleri ile kıyaslanacak kadar basittir. Mesela Doğu Türkeli'nde Gök Türk hanedanının düşüp Dokuz Oğuz hanedanının kurulması yeni bir devlet doğması gibi sayılır. Gerçekte ise aynı devlette hanedan değişmiştir. Halkı, sınırları, toprağı, teşkilâtı, dili, geleneği aynı olan bu iki devre arasındaki ayrılık, yalnız, başlarındaki hanedanın ayrı oluşundadır. Onun için, Gök Türkler ile Dokuz Oğuzlara, nasıl, ayrı iki devlet diye bakabiliriz? Düşünmeli ki, Dokuz Oğuz devresi Gök Türk devresinin tekâmülünden başka bir şey değildir. Ve nihayet, eğer, bizdeki hanedan değişmeleri başka milletlerdeki hanedan değişmeleriyle aynı şartlar içinde olmuyorsa, bunun sebeplerini milletlerin ruhî farklarında aramalıdır.

Şu halde, hanedanları ayrı devlet saymak, hânedâncılık zihniyeti ile hareket etmek değil midir?

Bir de günümüzün tarihinden örnek alalım: Bizde hâkim olan yanlış tarih telâkkisine göre Osmanlı devleti yıkılmış, onun yerine Türkiye Cumhuriyeti gelmiştir. Bu düşünüş de yanlıştır. Çünkü bir Osmanlı devleti yoktu ki, yıkılmış olsun. Sadece Osmanlı hanedanı vardı. Yıkılan odur. Yâni devlette rejim değişmiştir. İşte o kadar...

Sonra şunu da unutmamak gerek ki, eğer biz, yıkılan sülâleleri devletler gibi gösterirsek, bundan, Türklerin siyâsî hayatta istikrara sahip olamadıkları, devletlerini uzun zaman yaşatamadıkları sonucu da çıkar. Milletlerin ruhiyatı yüzyıllar içinde değişmediğine veya pek az değiştiğine göre, bu, Türkiye Cumhuriyetini de uzun müddet yaş atam ayacağımız gibi bir düşünceye yol açabilir. Bundan kazanacak olan da, elbette, biz olamayız.

Milletlerin hayatında iç savaşlar ve karışıklıklar görülür. Fakat bundan, hiçbir zaman o devletin ikiye ayrıldığı mânâsı çıkmaz. Eğer, böyle olursa, merkeziyetçi olmayan eski Türk idare şekline göre, milletimizin, pek dağınık bir hayat yaşadığı, birleşip devlet kuramadığı gibi bir mânâ da çıkabilir.

Yine, bazı iç karışıklık ve ayrılıkların uzun sürdüğü de olur. Anadolu'daki beğlikler devri gibi… Bu beğliklerin hepsini birer devlet sayabilir miyiz? Bu, büyük bir yanlış olur. Çünkü gerçekte olan şey, batı Türklerinin başsız kalmalarından ibarettir. Nitekim 1806–1871 arasında Almanya da başsız kalmış, fakat kimse Prusya, Baviyera, Saksonya, Vürtemberg vesâireyi ayrı birer devlet saymamıştır. Tarih yine Almanya tarihi olarak sayılmış ve okunmuştur. Hâlbuki biz hâlâ, her sülâleyi ayrı devlet sayıyor ve Türkiye tarihi deyince, pek pek, Osmanlı hanedanı ve cumhuriyet devrini anlıyoruz.

O hâlde, bu yanlış görüşü nasıl doğrultmalıyız?

Türk tarihini, ancak, kendi şartlarımıza göre gereken değişiklikleri göz önünde tutarak, başka milletlerin kendi tarihlerini ele aldıkları usul gibi bir usulle değerlendirmek suretiyle bir düzene sokabiliriz.

Bu yolda yürüyünce, Türk tarihini ilk önce ikiye ayıracağız:

1 Anayurttaki Türk tarihi,

2 Yabancı illerdeki Türk tarihi.

Anayurttaki Türk tarihi, en eski çağlardan XI. Yüzyıla kadar yalnız Doğu Türkeli'nde geçer. Bu Doğu Türkeli deyimine, bugünkü Moğolistan ile Moskof Avrupası'nın doğu bölümleri de girer.

XI. Yüzyılda batıda, ikinci bir anayurt daha kurulmuştur: Türkiye. Bu da Anadolu, İran, Azerbaycan, Irak ve Kuzey Suriye'den meydana gelen yurttur.

Doğu Türkeli ve Türkiye tarihleri, aralıksız bir bütün hâlinde Türklerin tarihidir. Hem de bu iki vatanın bazan birleşmeleri haliyle…

Yabancı illerdeki Türk tarihi ise, hâkim Türk sülâlelerinin yabancı milletlere dayanarak kurdukları devletlerin tarihidir. Bunlar sürekli olmamış, bir Türk sülâlesiyle o sülâlenin buyruğundaki bir Türk ordusunun başka milletlere hükmetmesiyle başlayarak, sonunda, bu Türklerin yabancı çoğunluklar arasında dillerini ve milliyetlerin kaybetmeleri şeklinde devam etmiştir. Bu devletleri, bütün hayatları boyunca Türk devleti saymaya imkân yoktur. Meselâ bugünkü Mısır devleti, Türk askerlerine dayanan bir Türk hanedanı tarafından kurulduğu hâlde, bugün Mısır tamamiyle bir Arap devleti olmuştur. Bunun için, Çin, Hindistan, İran, Doğu Avrupa ve Mısır'da kurulan Türk devletlerini, hanedan ve ordu Türk karakterini taşıdığı müddetçe Türk tarihi kadrosuna sokabiliriz. Hanedan ve ordu Türklüğünü kaybettikten sonra, onları Türk tarihi içinde görmeye imkân yoktur.

Buna göre, Doğu Türkeli ve Türkiye tarihlerinin şemalarım şöyle çizebiliriz:

Doğu Türkeli'nde:

1. Şu M. Ö. XII. M.Ö. VII.
2. Sakalar çağı M. Ö. VII.M.Ö. III.
3. Kunlar çağı M. Ö. III. M.S. 216
4. Siyenpiler çağı 216–394
5. Aparlar çağı 394552

ATSIZLAR

6. Gök Türkler çağı 552 745
7. Dokuz OğuzlarOn Uygurlar çağı.... 745–840
8. Uygurlar çağı 840–940
9. Karahanlılar çağı 940–1123
10. Karahıtaylar çağı 1123–1207
11. Sekizler çağı 1207–218
12. Çingizliler çağı 1218–1370
13. Aksak Temirliler çağı 1370–1501
14. Özbekler çağı 1501–1920

Türkiye'de:

1. Selçuklular çağı 1040–1249
2. İlhanlılar çağı 1249–1336
3. Büyük beğlikler çağı 1336–1515
4. Osmanlılar çağı 1515–1922
5. Cumhuriyet çağı 1923ten itibaren.

Ciddî ilim adamlarından meydana gelecek küçük bir tarihçiler grubu, bu şemayı tartışıp eksik ve yanlış taraflarını bulup düzelttikten sonra, Türk tarihi bu esaslar üzerinde yeniden ele alınmalıdır. Bu yapılmadıkça, okullarda tarihimizi Türk çocuklarına hazmettirmek imkânsız olmaya devam edeceği gibi, milletçe geçmişimize saygısızlık göstermiş olmaktan da kurtulamayız.

(Çınaraltı, I. sayı, 9 Ağustos 1941)

TÜRK TARİHİNİN MESELELERİ

Bütün medenî milletler kendi tarihleri hakkında son ve kesin kararı vermişlerdir. Yâni, tarihlerinin nereden başladığını, hangi çağlara bölündüğünü, kimlerin kendi tarihlerine mal edilmiş olduğunu bilirler ve tarihlerini dolduran insanların adlarının hangi imlâ ile yazılacağı hususunda değişmez kanaatlere mâliktirler. Bize gelince, her hususta olduğu gibi, tarihimizi anlayış konusunda da acıklı bir kargaşalık içinde bulunuyoruz. Tarihimizin nereden başladığı hakkında ortak bir fikrimiz yoktur. Tarihimizin bölündüğü devirler, herkesin keyfine göre değişmektedir. Bazılarının millî kahraman saydığı şahsiyetler, diğerleri tarafından millî düşman sayılıyor: *Çingiz Han* gibi... Tarihe mal olmuş kahramanların ve şahsiyetlerin adlarını yazmak hususunda da aramızda birlik bulunmuyor. Meşrûtiyetten sonra karışmaya başlayan tarih sistemi, cumhuriyetten sonra tamamen bozuldu ve Tarih Kurumu'nun ilk çalışmaları ile de bugünkü acıklı hâlini aldı.

Hâlbuki eskiden tarih anlayışımız oldukça düzgün ve istikrarlı idi: Eski tarihimiz, efsânevî *Oğuz Han* ile başlatılır, Selçuklular ve *Çingiz* ile bitirilirdi. *Çingiz,* Müslüman olmadığı, için bazan lânetlense bile çok defa kendisinden ve hele çocuklarından saygı ile bahsolunurdu.

Türkiye tarihi ise Anadolu Selçukluları hakkındaki kısa bir başlangıçtan sonra hemen Osmanlılara geçmekle devam ettirilir, Anadolu'nun öteki beyliklerinden ve özellikle bunların büyük olanlarından Türkiye'nin bir bölümünün meşru hükümetleri olarak bahsedilir, beğleri saygı ile anılırdı. Anadolu beğliklerinin gayrımeşrû sayılması hakkındaki telâkki Fâtih'ten sonra başlamıştır.

Hiç şüphesiz, bu tarih telâkkisi ilmî değildi. Fakat umum tarafından kabul olunmuştu. Yâni tarihi anlayışımızda bir kânun vardı. Kânun, ne de olsa, kanunsuzluktan iyi olduğu için, o zamanki kıt bilgilerle kabul edilen tarih sistemi, bugünkü gelişmiş bilgilerimiz arasındaki şuursuz kargaşalıktan daha doğru idi.

Türk tarihinin, bugünkü, halli hemen gerekli ve pek de güç olmayan meselelerinden bir kısmı şunlardır:

a) Türk Tarihinin Başlangıcı Meselesi:

Bugünkü tarih kitaplarında Türk tarihi umumiyetle Hunlardan, yani Orta Asya Hunlarından başlatılmaktadır. Fakat bu başlangıcı tanımayan tarihçiler de vardır. Bazıları, Türk tarihinin VI. Yüzyılda Gök Türklerden başlaması gerektiğini söyledikleri gibi, diğer bazıları da Hunlardan daha önceki zamanlarda, Sakalar çağında başlaması fikrini gütmektedir. Hatta son zamanlarda değerli tarih bilgini *Prof. Zeki Velidi Togan,* Türkistan'da Sakalardan Önce yaşayan ve Milâttan önce 1200–300 aralarındaki varlıkları tespit olunan Şu veya Çu adındaki kavmin ilk Türkler olduğunu iddia etmektedir. Şu veya Çu'lardan daha önceki Sümer'lerin de Türk olduğu veya aralarında Türkler bulunduğu hakkındaki bazı ciddî ilim adamlarının fikir, nazariye ve iddiaları vardır. Bütün bu karşı fikirlerin bir sonuca bağlanması, ancak ilmî bir tarih kurultayının ciddî ve uzun tartışmalar sonundaki kararı ile mümkün olabilir. Belki bazı meselelerin çözülmesi için, bugünkü tarih bilgisi yetmez. Fakat ne de olsa işler bir prensibe bağlanır ve önüne gelenin Türk tarihine ayrı bir başlangıç çizmesi gibi korkunç bir olayın önüne geçilir. Bu yapılmazsa, Türk dünyasında birbirine aykırı nazariyeler ve fikirler doğacak ve aralarında gittikçe büyüyen ve soysuzlaşan tartışmalarla belki de milletin aydınları birbirine düşman iki veya üç takıma bölünecektir. Millet, birçok unsurlarla birlikte, ortak tarihin de mahsûlü ve sonucu olduğuna göre, ortak tarih telâkkisi olmayan insanların bir millet hâlinde toplu yaşamaları manevî bir rahatsızlık doğuracak ve uzak gelecek için fesat tohumları atılmış olacaktır.

b) Türk Tarihinin Kadrosu Meselesi:

Türk tarihinin başlangıcındaki anlaşmazlık, Türk tarihinin kadrosu hakkında da anlaşmazlık demek olmakla beraber, daha sonraki çağlarda kimlerin Türk tarihine sokulacağı meselesi bütün çapraşıklığı ile karşımızda durmaktadır. Meselâ, Karahıtaylar'ın Türkistan'da hâkimiyeti zamanını Türk tarihinin bir devri gibi kabul etmek doğru mudur? Yoksa Karahıtaylar Moğol oldukları için bu devir bir yabancı hâkimiyeti devri midir? Yahut Gazneliler devleti Türk tarihi kadrosuna girer mi, yoksa yabancı halkın oturduğu yerlerde hâkim oldukları için bunların millî kadrodan çıkarılması mı gerekir? Hangi Türklerin tarihi ana vatan tarihidir ve hangilerininki sömürge veya sâdece hanedan tarihi olarak göz önüne alınmalıdır? Bunlar Türk tarihinin ciddî meseleleridir ve henüz hallolunup kesin bir sonuca varılmış değildir.

Türk tarihinin kadrosu konuşulurken akla gelecek en mühim meselelerden biri *Çingiz* ve *Temir*'in millî tarihin kahramanları mı, yoksa ırkımızın düşmanları mı olduğunun tespitidir. Çünkü bu iki mühim şahsiyet hakkında bizim tarihçilerimiz ortak kanaat sahibi değildir. Bir kısım tarihçiler bu iki şahsı Türk sayıyorlar ve onların yarattığı vakalar ve kurdukları devletleri Türk tarihi kadrosuna sokuyorlar. Bazı tarihçiler ise tamamıyla aksini savunuyorlar. Onlara göre *Çingiz* ve *Temir* Türk değildir; Moğol veya Tatardır. İkisi de ırkî düşmanlarımızdır. Tarihçilerimizden birisi ise *Çingiz'i* yabancı, *Temir'i* Türk sayıyor. Aynı milletin tarihçileri arasındaki bu büyük fikir ayrılığı ve görüş farkı, hiçbir millette eşi gösterilemeyecek bir millî anarşidir. Çünkü mesele belirli şahısların iyi mi, kötü mü, büyük mü, küçük mü olduğu meselesi değil, doğrudan doğruya millî tarihe mal edilip edilemeyeceği meselesidir. Bu anlaşmazlıklar Türk tarihinin başlangıcına, mitoloji ile karışık çağlarına ait olsaydı, bir dereceye kadar hoş karşılanabilirdi. Fakat XIII. ve XIV. yüzyıllarda yaşamış olan şahıslar üzerindeki bu fikir kargaşalığı, millî şuurun henüz gereğince uyanmamış olduğunu gösterir. Bu zıt kanaatlerden, hiç şüphesiz bir tanesi doğru, diğerleri yanlıştır. Yakın geçmişteki en büyük ana meseleler üzerinde doğruyu bulup çıkaramamak ise tarih belgelerinin eksikliğini değil, tarihî ve millî şuurun azlığını veya yokluğunu gösterir.

c) Türk Tarihinin Çağları Meselesi:

Tarihin ilkçağ, ortaçağ gibi devirlere ayrılmasının pek indî olduğu artık anlaşılmıştır. Çünkü bu ayrılışlar bütün insanlığa göre değil, bir kıta veya bir kısım milletlere göre yapılmıştır. Taş devri, maden devri nasıl bütün kavimlerde aynı zamanlarda başlamıyorsa; ortaçağ, yeniçağ gibi zamanlar da (eğer fikir hayatındaki tekâmül merhalelerini göstermek için kullanılıyorsa) bütün milletlerde aynı devri gösteremez. Eski Türk tarihini, ilkçağda Türk tarihi, ortaçağda Türk tarihi diye bölümlere ayırmak ilmî değildir. Batı Avrupa'nın kendisine göre yaptığı bir sınıflandırmaya körü körüne uymak elbette doğru olmaz.

Tarihimizi millî görüşe göre sınıflandırma teşebbüsü şimdiye kadar yalnız *Dr. Rıza Nur* ile *Prof. Zeki Velidi Togan* tarafından yapılmıştır. *Rıza Nur,* Türk tarihini "Eski Türk Tarihi" (= Türe ve Yasa Devri = Millî Devir), "Yeni Türk Tarihi" (= Müslümanlık Devri = Dinî Devir) ve "Taze Türk Tarihi" (= Yeniden Doğuş ve Uyanma = İkinci Millî Devir) olarak başlıca üç çağa ayırdığı gibi *Zeki Velidi Togan* da XVI. Yüzyıl ortasına kadar ilerleme ve yükselme çağı, Birinci Cihan Savaşı sonuna kadar gerileme ve çökme çağı ve birinci Cihan Savaşından sonra da üçüncü bir çağ olmak üzere üç ana çağa bölmektedir. Fakat bu iki sınıflandırma kimse tarafından dikkate alınmamıştır.

ç) Adların İmlâsı Meselesi:

Türk tarihindeki birtakım özel adların belli bir imlâya mâlik olmayışı da millî ayıplarımızdan biridir. XIII. Yüzyıl kahramanının adı *Çingiz* mi *Cengiz* mi? Sonra *Temir* mi, *Temür* mü, *Timur* mu? Tıpkı bunlar gibi prens unvânı olan kelime "*tigin*" mi, "*tegin*" mi? Karahanlı kahramanının adı *Buğra* mı, *Boğra* mı yazılmak gerek? Bu fikrî kararsızlıklar birçok yanlışlara yol açıyor. Bir yanlışın nasıl kökleştiğine en güzel örnek, Gök Türklerin ilk kağanı *Bumun* veya *Bumın'ın* adında görülmektedir. Eski harflerle yazıldığı zaman "ı" ve "i" farkı belli olmadığı için yeni harflerden sonra bu kağanın adı *Bumin* şeklinde yazılmış ve tarih kitaplarına, piyeslere, soyadlarına kadar bu yanlış şekliyle girip yerleşmiştir.

Görülüyor ki, tarihimizi anlayış ve ele alış tarzımız karışıklık içindedir. Bu karışıklığın içinden ne şahıslar, ne de özel teşekküller çıkamaz. Bu karışıklığı Önlemek için resmî bir teşekkül lâzımdır. Böyle resmî bir teşekkül, Türk tarihinin meselelerini karara bağlamak için bir kurultay toplamalı ve kurultayda meseleler ilmî açıdan ele alınarak değerlendirilmeli ve tartışılmalı, karşılıklı iddialar basılarak umumî efkâra sunulmalıdır. Ancak, millî ve ilmî fikrin hâkim olacağı böyle bir kurultaydır ki, Türk tarihinin meselelerine bir çözüm yolu bulabilir.

(Yeni Sabah, 29 Kasım 1948)

TÜRKİYE TARİHİNİN MESELELERİ

Umumî Türk tarihinin olduğu gibi Türkiye tarihinin de çözülmemiş meseleleri vardır ki, bunlar, bir sonuca bağlanmadan ne okullarda millî menfaat hesabına tarih öğretilebilir, ne de Türkiye Türklerinde millî tarih şuuru yaratılabilir.

Bugün, umumî Türk tarihinin olduğu gibi Türkiye tarihinin başlangıcı da belli değildir. Hattâ daha acıklı olarak, tarihî bir çağda kurulmuş olan Türkiye'nin başlangıcı hususunda, bugün, aramızda ikilik vardır. Bir millet, kendi tarihinin başlangıcını, tarihî bilgilerin azlığı yüzünden bilmezse, bu, o kadar mühim bir eksiklik sayılamaz. Fakat tarihin çok iyi bilinen çağları içinde gelişmiş bir devletin kurulduğu zaman üzerinde fikir ayrılığı varsa, bu, ancak bir fikir kargaşalığının ifadesidir. Devletlerinin kuruluş yılında anlaşmazlığa düşmek, dedelerinin kim olduğu hakkında anlaşmazlığa düşen torunlara benzemek demektir.

Türkiye tarihinin önemli meseleleri şunlardır:

a) Türkiye Tarihinin Başlangıcı Meselesi:

Türkiye tarihi Fransa, İngiltere ve Almanya'ya nispetle yenidir. Eski veya yeni olmak büyük bir mânâ ifade etmez. Böyle olduğu hâlde, nedense, insanlarda ve milletlerde, devletlerinin eski olması ruhî isteği vardır. Ancak, bu ruhî hâl, tarihi değiştirmeye kadar varmamalıdır. Bir zamanlar, Anadolu'daki varlığımızı Milâttan 2.000 yıl önceye götürmek düşüncesiyle Hititlerin Türk olduğu iddia edilmişti. Hâlbuki bir memleketin tapusuna mâlik olmak için mutlaka ilk ahâlisi olmak lâzımdır diye düşünmek de boştur. Böyle olunca, bugün var olan milletlerin hemen hepsinin, yaşadıkları topraklarda yabancı sayılmaları gerekir, hele Amerikalıların durumu büsbütün güçleşirdi.

Sonra, Hititler Türk bile olsa, onlar ortadan kalktıktan iki bin yıl sonra aynı topraklarda kurulan yeni Türk devleti eskisinin devamı sayılamaz.

Türkiye tarihinin Selçuklularla başladığı, bugün, bütün ciddî tarihçiler tarafından kabul edilmiştir. Bunu ilk defa ortaya atan merhum *Dr. Rıza Nur*'dur. İlmî ve tarihî gerçek de bundan ibarettir. Ancak, kesin bir tarih söylemek gerekince, bunda birliğe rastlanamıyor.

Birçoklarının fikrine göre, tarihimiz, 1071 Malazgirt Savaşı ile başlamaktadır. Fakat bu fikirde kesin bir isabet olduğu söylenemez. Çünkü Malazgirt Savaşı, kurulmuş bir devletin, yâni Selçukluların, komşuları Bizans ile yaptıkları bir savaştır ve bu çarpışmadan sonra yeni bir devlet kurulmuş değil, zaten var olan bir devlete Küçük Asya'nın kapıları açılmıştır.

1940 yılında *"Dokuz Yüzüncü Yıl Dönümü"* adı ile yayınladığım bir broşürde, devletimizin kuruluş yılı olarak, Horasan'da *Tuğrul Beğin* istiklâl ilân ettiği 1040 yılını almış ve 1940 ta bu devletin 900, yılını tamamladığını, fakat resmî teşekküller tarafından bir anma töreni yapılmadığı için o küçük broşürün bu görevi yerine getirmek üzere yazıldığını bildirmiştim.

O zaman savunduğum fikir şuydu:

Bu devlet 1040 ta Horasan'da Selçuklu *Tuğrul Beğ'in* padişahlığı ile kurulmuş, sonra büyüyerek diğer birçok topraklarla birlikte Anadolu'yu da kendisine eklemiştir. Fakat tarihin garip bir cilvesi olarak bu devlet, üzerinde kurulmuş olduğu toprakları kaybetmiş, kuruluşundan sonra fethettiği yerlerde tutunmuştur.

Bu garip tarihî gidiş, başka devletlerin tarihinde yoktur. Almanya, Fransa, İngiltere ilk kuruldukları toprakları sonra elden çıkarmamışlardır. Tarihçilerimizi şaşırtanın bu olduğunu sanıyorum.

Türkiye tarihini Malazgirt'ten başlatmak isteyen tarihçilerimiz, bu tarihten sonra Anadolu'da ayrı sultanlar bulunduğunu, bundan dolayı da bunun yeni ve ayrı bir devlet demek olduğunu ileri sürüyorlar. Anadolu'da ayrı sultanlar bulunması bu ülkenin tamamen ayrı ve bağımsız bir devlet olduğunu göstermez. Eski Türk devlet sisteminin merkeziyetçi olmadığını hatırlamak, Anadolu sultanlığının ayrı bir devlet demek sayılamayacağını belirtmeye yeter. Gök Türklerde de iki, hatta bazan dört kağan bulunuyordu. Kağanlar, iç işlerinde bağımsızdılar... Fakat bu ayrı ayrı iki veya dört devlet demek değildi. Bunun gibi, Selçuk devletinde de dört sultan bulunuyor, fakat bunların üçü Horasan'daki büyük sultana tabî olarak yaşıyordu.

O halde, Türkiye'nin başlangıcı olarak hangi tarihi kabul edeceğiz? 1040 yılını mı, yoksa 1071'i mi?

Bana göre doğru olan birincisidir. Fakat benim bu fikirde bulunmam, hatta çoğunluğun bana taraftar olması hiçbir mânâ taşımaz. Aramızda tek fikir hâkim olmadıkça, evvelce de söylediğim gibi, uzak gelecek için fesat tohumları atılmış olur. Bu anlaşmazlığı ve fikir kargaşalığını da ancak bir tarih kurultayı önleyebilir. Kesin bir sonuca varıldıktan sonra, bütün tarih kitapları artık o başlangıç yılma göre kaleme alınır. Bir devletin hangi tarihte başladığını tespit etmek pek mühimdir. Başlangıç yılı belli olmayan devlet, medenî bir teşekkül sayılamaz.

b) Türkiye Tarihinde Hegemonyalar Meselesi:

Bu mesele, Türkiye tarihinin ana çağlara bölünmesi meselesidir. Türkiye tarihinin yalnız Osmanlılardan ibaret olmayıp Selçuklulardan başladığını Osmanlı Meb'usan Meclisi'nde bir nutukta söyleyen ve bu fikri ilk defa ortaya atan merhum *Rıza Nur Beğ,* Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yayınladığı 12 ciltlik Türk Tarihi'nde, Türkiye tarihini Selçuklular, beğlikler, Osmanlılar diye üç ana bölüme ayırmaktadır ki, onun bu sınıflandırması birçokları tarafından kabul olunmuştur.

Başka bir tarihçi ise, Türkiye'de sırasıyla, Dânişmendli, Selçuklu, Karamanlı, Osmanlı hegemonyalarının bulunduğunu söylemektedir. Bu fikre göre Anadolu'daki Türklerin Horasan'daki büyük Selçuk devletine bağlantısı yoktur.

Ben ise, bu hususta ancak Selçuklu, İlhanlı, beğlikler ve Osmanlı hâkimiyetlerinin bahis konusu olabileceğini ileri sürüyorum. İlhanlıları yabancı ve hattâ düşman sayan Anadolucu zihniyete göre, bu sınıflandırmanın büyük itirazlara uğrayacağı muhakkaktır. Fakat bu çeşitli fikirlerden hangisinin doğru ve ilmî olduğu ise, ancak bir tarih kurultayında anlaşılabilir.

Burada konuşacak bilginler fikirlerini savunmak için büyük çalışmalara koyulacaklarından, belki yeni tarihi belgeler ve gerçekler de ortaya çıkar.

Medenî milletler kendi tarihlerindeki hükümdar sülâlelerini kesin şekilde bilirler. Bilmedikleri şey, çok defa, ilk hanedanın ilk hükümdarlarına ait tahta çıkış ve ölüm tarihleridir. Biz ise, Türkiye'de hangi hanedanların yüksek hâkimiyeti elinde tutmuş olduğunu bile bilmiyoruz.

c) Osmanlı Padişahlarının Sayısı Meselesi:

Şimdiye kadar kaç Osmanlı pâdişâhı geldiği hakkında dahî ortak kanaatimiz yoktur. Klasik telâkkiye göre *Osman Gazi* ile başlayan ve *VI. Mehmed* ile biten Osmanlı pâdişâhları 6 Mehmed, 5 Murad, 4 Mustafa, 3 Osman, 3 Ahmed, 3 Selim, 2 Bayazıd, 2 Süleyman, 2 Mahmud, 2 Abdülhamit, 1 Orhan, 1 İbrahim, 1 Abdülmecit, 1 Abdülaziz olmak üzere 36 kişidir. Fakat acaba bu telakki doğru mudur? *Yıldırım Bayazıd'ın* oğulları olan *Süleyman, Mûsâ* ve *Mustafa Çelebiler* ile *Fâtih'in* oğlu *Sultan Cem* de Osmanlı pâdişâhları arasında değil midir? Şimdiye kadarki Osmanlı tarihî, saltanatı ele geçiren pâdişâhların meşru olduğunu belirtmek düşüncesiyle yazıldığından, bazı tarihî gerçekler kasten örtbas edilmiş olamaz mı? Bizce Osmanlı pâdişâhları klasik 36 kişiden ibaret değildir.

Nitekim XIV. Yüzyılda yaşayıp bugünkü bilgimize göre ilk Osmanlı tarihini yazan meşhur şâir *Ahmedî, Yıldırım Bayazıd*'dan sonraki Osmanlı pâdişâhı olarak Süleyman Çelebi'yi tanıdığı gibi, *II. Murad* ve *Fâtih* devirlerinde yaşayıp *Behçet ütTevârih* adlı umumî tarihi yazan *Şükrullah* da *Yıldırım'dan* sonra *Süleyman Çelebi'nin* hükümdarlık ettiğim kabul etmektedir

Şükrullah, Süleyman Çelebiden sonra Anadolu'da *Çelebi Sultan Mehmed,* Rumeli'de de *Mûsâ Çelebi* olmak üzere iki pâdişâhın birden tahta çıktığını yazmaktadır.

Şükrullah'tan biraz daha sonraki müverrih *Âşık Paşaoğlu'nda* da *Süleyman Çelebinin* Osmanlı pâdişâhı sayıldığına dair bazı imâlar vardır.

Daha sonraki Osmanlı müverrihleri tarafından Süleyman Çelebi ile Mûsâ Çelebi'nin pâdişâh sayılmayışının sebebi, iç kavgalardan sonra diğerlerinin öldürülecek *Çelebi Sultan Mehmed* neslinin hâkimiyete geçmiş olması ve ihtimâl ki o zaman meşru sayılmayan bir saltanatın meşru gösterilmek istenmesidir. Son devir tarihçilerinin çoğu ve bu arada *"Osmanlı Tarihi Kronolojisi"* adı ile bir eser yayınlayan *İsmail Hami Dânişmend, Süleyman* ve *Musa Çelebileri* Osmanlı pâdişâhları arasında saymamakta, sebep olarak da bunların bütün Osmanlı ülkesine sahip olamadıklarım ileri sürmektedir. Hâlbuki eski Tarih Encümeni üyelerinden merhum *Ali Şeydi Beğ,* 1329 da yayınladığı Osmanlı Tarihi'nde *Yıldırım Bayazıd'dan* sonra Çelebi Süleyman'ı beşinci pâdişâh olarak, ondan sonra da Mûsâ Çelebi'yi altıncı pâdişâh olarak kabul etmektedir. O zaman devletin başkenti Edirne olduğundan başkente hâkim olan şehzadenin Meşru hükümdar sayılması da bir dereceye kadar doğrudur. Yine *Yıldırım Bayazıd'ın* oğullarından *Mustafa Çelebi'nin* Rumeli'de, *Fâtih'in* oğlu *Sultan Cem'in* de Anadolu'da padişahlıklarını tanıttırmış olmaları ve aylarca, hattâ yıllarca hükümdarlık etmiş bulunmaları dolayısıyla, bunların da bir kalem de hükümdarlar silsilesinden atılmaları doğru değildir. Birçok beğlere ve vezirlere hükümdarlıklarını kabul ettiren para bastıran, ordusu olan ve memleketin büyük bir kısmında uzun zaman padişahlık eden bir prensin pâdişâh sayılıp sayılmayacağı, ancak, ilmî bir kurultayda karar altına alınabilir.

Fakat mesele bu kadar da değildir. Son yıllarda *Osman Gazi* ile *Orhan Gazi* arasında başka bir pâdişâhın da hükümdarlık ettiği iddia olunmuştur. Amasya Tarihi müverrihi merhum *Hüseyin Hüsâmeddin Efendi,* Tarih Encümeni Mecmuasındaki bir etüdü ile *Osman Gazi'den* sonra Osmanlı tahtına oğlu *Ali Erden Beğ'in* geçtiğini, dört yıl padişahlıktan sonra diğer Anadolu beğlerinden yardım gören kardeşi *Orhan Gazi* tarafından tahttan indirildiğini iddia etmiştir. Bizans kaynaklarında da buna benzer bir vaka kayıtlı olduğu için *Hüseyin Hüsâmeddin Efendinin* iddiası ciddiyetle tartışılmaya değer mâhiyettedir.

ç) Osmanlı Tarihindeki Terimlerle Özel Adların İmlâsı Meselesi:

Umumî Türk tarihinde de bulunan bu mesele, Osmanlı tarihinde belki daha şiddetle kendini göstermektedir. Okul kitaplarında olsun, ilmî eserlerde olsun Özel adlardaki "dt" meselesi keyfî imlâya tâbi olmakta devam etmektedir. Tarihteki Ahmed, Mehmed, Mahmud adlarının sonu "d" ile mi, "t" ile mi yazılacaktır? Bu hususta ortak bir kanaat yoktur. Yeni harflerin kabulünden sonra azalacağına, büsbütün artan imlâ anarşisi, tarihî adlara da sirayet etmiştir. Ben, tarihi şahsiyetlerin adlarının asıllarındaki şekilleriyle, yani Ahmed, Mahmud şeklinde yazılmasına taraftarım. Bugün yaşayanlar ise kendi adlarını istedikleri imlâ ile yazmakta serbesttirler. Başkaları da onların bu hakkına uymaya mecburdur.

Tarihi terimlerin imlâsı da ayrı bir meseledir. Osmanlı devrinin başbakanları olan şahısların ünvânı hangi imlâ ile yazılacaktır? Bazıları bunun da aslındaki imlâ ile "sadrı âzam" şeklinde yazılmasını uygun buluyor. Ben ise Türkçeleşip halka mal olmuş bulunan bu kelimeyi umumun söyleyişi üzere "sadırazam" şeklinde yazmayı doğru sayıyorum. Bunun gibi, diyanet işleri başkanı olan zâtın unvanı, eski okuyuşa göre "şeyhülislâm" mı, yoksa halk söyleşi şeklinde "şehislâm" mı yazılmalıdır? Türlü türlü prensiplere göre yazılan ve manevî bir güçsüzlüğün belirtisi olan bu hâle de ancak ilmî bir kongre son verebilir.

(Yeni Sabah, 4 Aralık 1948)

DEVLETİMİZİN KURULUŞU

Mensûp olmakla övündüğümüz Türk ırkı, şimdiye kadar birçok devlet kuran bir topluluk gibi gösterilmiş ve bu netice, bir gerçek diye herkes tarafından kabul edilmiştir. "Çok devlet kurmak", ilk bakışta bir meziyet gibi gözükmekle beraber, dikkatle mütalâa olununca böyle olmadığı anlaşılır. Çünkü "çok devlet kurmak" iddiası kabul edilince bunun tabiî neticesi olarak bu devletlerin gayet kısa ömürlü birer müessese olduğu da benimsenmiş olur ki, bundan da Türklerin devamlı devlet kurmak kabiliyetinden yoksun, istikrarsız bir millet oldukları sonucu çıkar.

Acaba gerçek bu mudur? Türkler hakikaten çok, fakat ömürsüz devletler kuran bir millet midir? Bu fikir, Türk milliyetçilerinin de fikri olabilir mi?

Türkçülük bir dünya görüşüne mâlik olmalı ve onun kıyafetten takvime, soyadından aile telâkkisine kadar her şeyi kendi açısından mütalâa eden fikirleri bulunmalıdır.

Bu mütalâalar millî şahsiyet yaratacak ve millî şahsiyetin değeri nispetinde bize kıymet kazandıracaktır. Ben, şimdi devletimiz hakkındaki fikirlerimi açıklayacak ve mesele üzerinde Türkçüleri düşünmeye çağıracağım:

Otuz yıllık tarihimizde biz iki devlet kurduk. Birincisi, tarihin karanlıklarından itibaren başlayarak son çağa kadar gelen ve kaybedilen devlet, yani Türkistan'daki, asıl anayurttaki devlet; ikincisi de XI. Yüzyılda kurulup günümüze kadar gelen Önasya'daki devlet, yani bizim devletimiz. Anayurt dışında kurulan devletler bu hesabın dışındadır.

"Çok devlet" iddiası hükümdar hanedanlarını devlet sayan şark tarihçilerinin bize aşılayıp kabul ettirdikleri yanlış telâkkiden doğuyor. Türkler, tarih yapan, fakat yazamayan bir millet olarak tanınmışlardır. Kendilerinden bahsettikleri Okun yazıtlarında bile: 'Yukarda mavi gök, aşağıda kara toprak yaratıldıktan sonra ikisi arasında insanoğulları yaratılmış, insanoğulları üzerine atalarım Bumun Kağan, İstemi Kağan hâkim olmuş" şeklinde gayet kayıtsız ve kısa bir ifâde kullanmışlar ve dikkate şayandır ki,insanoğulları olarak da yalnız Türkleri saymışlardır.

Müslüman olduktan sonra ise, Arap, Acem tarihçilerinin telâkkilerini tamamıyla benimsemişler, her hanedanı ayrı bir devlet ve hanedanlar arasındaki çarpışmaları millî savaşlar saymak gibi yanlışlıklara düşmüşlerdir.

Türkçü görüş bu telâkkiyi reddeder. Bizim telakkimiz tarihin gerçeklerini kendi açımızdan gören bir telâkkidir. Tarihi, olduğundan büyük veya değişik göstermeye lüzum kalmadan kendi görüşümüzü ortaya sürmeye ve başkalarının, hakkımızda ki görüşlerini kabul etmek gibi bir aşağılık duygusundan uzak bulunmaya mecburuz; kendimizi halkalarının gözü ile tanıyacak değiliz.

Size bir örnek vereceğim: Bazı coğrafya kitaplarında "falan yüzyılda dünyanın bilinen kısımları" diye haritalar vardır ve bu haritalarda öz yurdumuz meçhul bölümler arasında gösterilmiştir. Atalarımızın oturduğu yerleri herhangi bir yüzyılda, herhangi bir millet bilmeyip de kendisince meçhul yerlerden sayar ve biz de bunu aynen kabul edersek bu, objektif bir görüş mü, yoksa gaflet mi olur?

Eskiden okul kitaplarında millî tarihimiz Hicrî 699 daki "İstiklâli Osmânî" ile başlardı. Şimdi öyle başlanmıyor ama çok çok 1071 Malazgirt Savaşı'na kadar gidiliyor ve Anadolu'yu dolduran Karamanoğulları, Aydınoğulları gibi beğlikler ayrı birer devlet olarak sayılıyor. Bu telâkki hâlâ hanedanları milleten üstün tutmak zihniyetinin neticesidir.

Devletimiz şu şekilde kurulmuştur: XI. Yüzyılda anayurtta, yâni Türkistan da Karahanlılar sülâlesi vardı. Anayurt dışında ve Karahanlılarla sınırdaş olarak da yine Türkler tarafından kurulmuş Gazneliler devleti bulunuyordu. Atalarımız olan Türkmenler, yâni Oğuzlarla Karlukların Müslüman çoğunluğu bu iki Türk devleti arasında onların hâkimiyet ihtiraslarına âlet olduktan sonra Gazneliler tarafından kendilerine verilen topraklara girdiler. Fakat askerliklerindeki kuvvet ve şiddet dolayısıyla tabî oldukları devleti ürkütmekte gecikmediler. Gazneliler, Türkmenlerin kudretini kırmak için başkanları *Arslan Yabgu'yu* yakalayarak hapsettilerse de başlarını kaybetmek onların gücünü kırmak şöyle dursun, aksine hınçlarını arttırdı ve Gaznelilerle yapılan bir sıra çarpışmalardan sonra nihayet 1040 ta kazanılan Dandânakan Meydan Savaşı ile Horasan'da bağımsız bir devlet kuruldu. İşte Horasan'da kurulan bu devlet, îslâm müverrihlerinin Selçuk Devleti dediği bu yeni teşekkül, bizim devletimiz, yâni Türkiye'dir.

Horasan'da kurulan bu devlet Azerbaycan, Irak, Suriye ve Anadolu'yu sonradan fethetmiş ve en son aldığı Anadolu'nun kapılan 1071 Malazgirt Savaşı ile açılmıştır. Selçukların Türkiyesi İslâmiyet'ten önceki ve sonraki bütün zamanlarda olduğu gibi, birkaç hükümdarla birden idare olunurdu. Devletin genişliği ve Türk hâkimiyet telâkkisi bunu gerektiriyordu. Selçuk Türkiyesi'nde dört sultan bulunuyor, fakat bunlardan üçü Horasan'daki büyük sultanı baş tanıyordu. "Rum" yâni Anadolu'daki sultan bu tabî hükümdarlardan birisiydi. Bütün eski tarihimizde olduğu gibi tâbî hükümdarlar büyük sultana danışmadan yabancı komşularıyla ve hattâ bazan birbirleriyle de çarpışıyorlar, fakat bu hâl, Avrupa milletlerinde de gördüğümüz gibi devletin birliğini bozmuyordu.

Türkiye'nin tarihindeki garip bir tecelli ile devletimiz, bütün diğer devletlerden farklı olarak kurulduğu toprakları kaybedip sonradan aldığı topraklar üzerinde tutunan tek devlet örneği olarak kalmıştır. Almanya, İngiltere, Fransa hâlâ kuruldukları topraklar üzerindedir ve normal olanı da budur? Fransa Galya'yı kaybedip de nüfusunun yarısı Kuzey Afrika'ya yerleşse veya İngiltere Britanya adasının güney bölgesinden çıkarılıp İskoçya'ya sığınsa bu durum tabiî sayılabilir mi? Sayılamaz. Onun gibi bizim de kurulduğumuz toprakları, hâlâ Türk'le dolu ve bu devleti kuranların mezarları ile süslü toprakları unutamayıp hissen oraya bağlı kalmamız kadar tabiî bir netice olamaz.

Aile, toplum veya devlet, herhangisi olursa olsun bir topluluk erdemle kurulursa sağlam olur. Temelinde rezillik bulunursa çabuk çöker. Devletimiz erdemle kurulan bir topluluktur. Tarihe yiğitlik ve feragatle girmiştir. Devlet kurulduğu zaman başkanlığa üç aday vardı. Fakat bu mevkide en büyükleri olan *Mûsâ Yabgu* veya en kahramanları olan *Çağrı Beğ* değil, en küçükleri *Tuğrul Beğ* geçirildi. Bunda, savaş meydanlarındaki çelik kılıçlı demir bileklilerin, barıştaki insanî kalplerinden taşan bir şefkat duygusunun izlerini de görüyoruz. Çünkü *Tuğrul Beğ'in* çocuğu olmuyordu. Amcası ve kardeşi onun bu büyük ıstırabını devlet başkanlığı ile gidermek yolunu tuttular. İşte devletimizin ilk başkanı, büyük Sultan *Gazi Tuğrul Beğ'dir.*

Selçuk hanedanından sonra bu devletin başında *Çengiz* hanedanı bulunmuş, büyük *Çengiz* imparatorluğunun batı kolu olan ilhanlılar, ağırlık merkezleri Azerbaycan olduğu halde Türkiye'yi yürütmüşlerdir.

Şimdiye kadar *Çengiz* çocukları, bizim tarihlerimizde Moğol veya Tatar diye anılarak yabancı bir devlet ve hanedan gibi gösterilmiştir. Gerçeğe uymayan bu fikri kabul edince Türklerin uzun bir zaman yabancı hâkimiyeti altında yaşadığını da kabul etmek gerekir ki, bu da şimdiye kadar hiçbir zaman bağımsızlığını kaybetmemiş bir millet olduğumuz hakkındaki övüncümüzü ortadan kaldırır. Eski Gök Türklerden indiği, çağdaş müverrihler tarafından kabul edilen *Çengiz Han* kültür ve ülkü bakımından da Türk'tü. Onun yabancı gösteren şey, XIII. Yüzyılda artık Müslüman bir millet olan Türkler arasında eski dine bağlı kalan bir azınlığa mensup oluşu, bir de Moğollar üzerinde hâkim bir ailenin ferdi olarak Arap ve Acemler tarafından Moğol diye ilân edilişidir.

İkinci hanedanımız olan İlhanlıların en büyük hizmeti Anadolu ve Azerbaycan'ı kesin suretle Türkleştirmeleridir. Çünkü XI. Yüzyıl başlarında en iyimser hesapla bir buçuk milyon tahmin edilen Türkmenlerin Anadolu'ya yerleşenleri yarım milyondan fazla değildi ve bu nüfus yüzyıl kadar da Lâtin ve Cermen Avrupası'na karşı amansız savunma savaşları yapmak mecburiyetinde kalmıştı. *1. Kılıç Arslan'ın* haçlı sürülerine karşı toplayabildiği Türk kuvveti elli bin kişiyi ancak buluyordu. İşte bu kadar az olan Anadolu Türklerinin tarihte Hindistan, Çin ve Mısır'daki hâkim Türklerin başına gelen "erime" felâketine uğramamaları, İlhanlıların Anadolu'ya getirdikleri yeni Türk unsurları ve Anadolu ile Azerbaycan'daki yabancıları büyük ölçüde sürmeleriyle kabil olmuştur. Bunu vahşet sayan Avrupalıların Türkistan'da büyük kırgınlar yapan ve teslim olan bazı şehirlerin ahâlisini topyekun öldürten *Makedonyalı İskender'e* "büyük" sıfatını vermeleri mantıksızlığın ve biraz da bize karşı kinin mahsulüdür. Avrupalılar bütün Asya milletlerini yenebildikleri halde Türklerin tek başlarına bütün batı dünyasına karşı yüzyıllarca süren şerefli mücâdele ve savunmasını unutamıyorlar. Onun için kendilerinde ve başkalarında normal gördüklerini bizde kusur olarak ileri sürüyorlar. İlhanlıların Azerbaycan kesin olarak Türkleştirmeleri Acemleri de garip iddialara sevk ediyor: Onların fikrince "Moğollar" Azerbaycan'ı alıp Acem olan ahâlisinin diline iğneler sokmak suretiyle halkı "Türkçe" konuşmaya zorlamışlardır. Bir milletin, diline iğne sokulduğu için yabancı bir dili topyekun öğrenerek konuşmaya başlanmasının gerçekle bağdaştırılmasındaki gülünçlük meydandadır.

İlhanlılar çağında bu devlet Tebriz ve Meraga civarından idare olunmuştur. Nasıl İznik, Konya, Kayseri, Bursa, Edirne, İstanbul, Ankara şehirleri başkentlik yapmışsa Azerbaycan'ın şehirleri de bir zamanlar ayın vazifeyi görmüştür. Bu, hareketliliğin, enerjinin ve gençliğin alâmetidir. Nitekim milletimiz XX. Yüzyılın medenî milletleri içinde göçebe halka mâlik tek milletse bu onun geriliğinden çok yaşama kabiliyetini ve gençliğini gösterir. Anadolu'da bizden önceki Hitit vesaire milletleri mahveden sıtma gibi hastalıklar Türkleri yok edemedi, edemeyecek. Köy ve kasabada sıtmadan kırılanların yerini derhal yayla ve dağdaki göçebeler işgal ederek siperde ölen askerlerin yerini tutan yeni kuvvetler gibi tarih ve zaman içindeki vazifelerini almaktadırlar.

Yüz yıl süren İlhanlı hanedanı sırasında yanlış tarih telâkkisinin müstakil hükümdarlar saydığı *Osman Gazi* ve onun oğlu *Orhan Gazi* birer şanlı uç beğinden başka bir şey değildir.

Yine aynı yanlış tarih telâkkisi *Temir'in* yabancı, Tatar ve düşman sayılması sonucunu doğurmuştur. *Temir* veya Türkistanlıların söyleyiş şekline göre *Aksak Temir Bek* Kunlar, Gök Türkler ve *Çengiz gibi* mefkûrevî Türk devletini gerçekleştirmek isteyen bir hükümdardır. Onu bizim, yani Türkiye Türklerinin millî düşmanımız saymak yanlıştır, günahtır. Milliyetçi bir tarih görüşü Ankara Savaşı'nı bir kardeş kavgası saymak mecburiyetindedir. Ankara Savaşı'nda *Aksak Temir* ordusundaki Türkmenlerin sayısı belki de *Yıldırım* ordusundakilerden daha çoktu. Bu kadar insan vatan hâini miydi? Bu kadar çok vatan hâininin bir araya gelmesine imkân var mı? Onlar bu kavgayı bir hanedan ve otorite kavgası sayıyorlardı. *Aksak Temir Bek* umumî Türklük bakımından suç işlemiş midir? Bunu tartışmayı bir yana bırakıyorum. Çünkü her insanda kusur bulunacağını kabul ediyoruz. Tarihimizin en büyük fertleri olarak düşünebileceğimiz *Fâtih, Yavuz, Kânûnî* hatta *Alp Arslan'da* kusur yok muydu? Gene en büyük fertler sayacağımız *Mete'de*, *Kür Şad'da, Tonyukuk'ta, Kül Tegin'de* birtakım kusurlar bulunmaz mı? Elbette *Aksak Temir* de büyük Türklük bakımından birtakım hatalı hareketler yapmıştır. Fakat o ilerisini görebilen bir insandı, İslav tehlikesini görmüş ve *Yıldırım'a* RusLehLitvan sürüsünü müştereken imha etmek teklifini yapmıştır. Avrupa şövalye ordularını tepeleyen en büyük şövalye *Yıldırım,* maalesef bunu reddetmiştir. Acaba reddetme şeydi de o iki muhteşem ordu birleşseydi ne olurdu? Bir Türkçü şâirin dediği gibi:

Bütün Türkler bir olsa başkalaşır gidişler...

Aksak Temir, yalnız büyük Türk şâiri *Abdülhak Hamid* tarafından başka bir görüşle mütalâa edilmiş ve kendisine hak verilmiştir. *Hamid'in "Kambur"* adı altında birleştirdiği bir eseri vardır: İlhan, Tarhan,

Tayıflar Geçidi, Ruhlar, Arziler. İlk ikisi dünyada, üçüncü ve dördüncüsü uhreviyet âleminde, sonuncusu yine dünyada geçen ve birbirinin zeyli olan bu eserlerin üçüncüsünde *Aksak Temir'in* ruhu da konuşmaktadır. Eserlerin başkahramanı olan *Kambur, Hamid'in* kendisidir. Şâir bütün fikirlerini, felsefesini, her şeyini ona söyletmektedir. *Kambur'un* kendisi olduğunu bizzat tasrih ediyor.

Her halde büyük adamlardaki altıncı duygunun, sezginin tesiri ile Hamid, onun ülküsünü kavramış, takdir etmişti, *Hamid,* Tayıflar Geçidinde *Temir'*in ruhuna şöyle dedirtiyor:

Ben a'recim[1] yolumda fakat sanma aksadım

Tatar ü Türk'ü müttehid etmekti maksadım.

Însan yaratmak üzre yok ettim ceninleri

Elbet duyulmaz onları ah ü eninleri…

Dâri fenayı ben boyadım keyfe mettafâk,

Sizler o renge kan deyiniz, ben derim şafak!

Tathir için zamaneyi kanlar döken, yıkan,

Mafû olur melâikeden almış olsa kan…

(1) A'rec = Topal.

İnsan yaratmak üzere ceninleri yok etmek, büyük eser çıkarmak için yapılan acı bir ameliyedir. Ve başkalarına kan rengi gibi gözüken şeyin şafak olması da beşerî her hadisenin zıt olan zümrelere başka başka gözükmesinden ibarettir. Devrin çirkefini yıkamak için kan kullanmak ve bunu meleklerden almak *Hamid'e* yakışan heybetli bir fikirdir.

Aksak Temir "zamaneyi tathîr" için kan kullandı. Fakat bu temizlik için onun Hint, Acem, Ermeni, Frenk kanı dökmesini vahşet saymak gafletine düşemeyiz. Hiç bir millet tarih huzurunda kendi kendisini suçlama yanlışına düşmüyor.

Temir'i Anadolu'yu yenip dağıttıktan sonra bırakıp gitmekle suçlandırmak da yanlıştır. *Çelebi Sultan Mehmed* ve oğlu *II. Murad,* Türkistan'daki *Temir* ile oğlu *Şâhrûh'a* tâbî birer hükümdardılar. Bu suretle de bir Türk birliği bilfiil tahakkuk etmişti. Bütün Türkiye'deki Osmanlı hanedanının hâkimiyeti ancak *Fâtih* devrinde başlamış ve Cumhuriyete kadar devam etmiştir. Şimdi Türkçü olarak düşünelim: Selçuk, İlhanlı, Temir, Osmanlı hanedanları ile Cumhuriyet devri hep birden bir tek devletin hayatını teşkil etmiyor mu? Bunları ayrı devletler gibi görmek kendi kendimizi parçalamak olmaz mı? *Temir* ile *Yıldırım* iki düşman ordusunun kumandanları olunca birbirlerine karşı çok sert davranan Karamanoğulları ile Osmanoğullarını veya Osmanlılarla Karakoyunluları da ayrı devletler ve millî düşmanlar saymak mecburiyeti doğmaz mı? Tarihimize bakarken şu veya bu hanedanın tarafını tutarak kendimizi onun milletinden saymaya hakkımız yoktur. Buna hakkımız olmadığı gibi devletimizin kurulduğu toprakları da bugün yabancı ülke saymaya mezun değiliz. Türkiye, Rumeli'yi fethedip de Allah göstermesin Anadolu'yu kaybetse, Anadolu toprakları da bizim için yabancı mı olur? Millî durum yalnız bir anın, bir zamanın durumu değildir. Çünkü millet de yalnız bir zamanda yaşayan insanlar değildir. Dün yaşamış olanlarla yarın yaşayacaklar da Türk milletini teşkil ediyor. Dünkülerin hakkını feda edemeyiz. Bu devleti kuranların ve bize bugün burada yaşamak imkânını verenlerin mezarları ile dolu yerleri düşünüp sevmek hakkımız ve vazifemizdir.

Kardeş kavgası her yerde olur. *Napoleon,* Almanya'yı istilâ ederken Cermanya İmparatorluğunu teşkil eden devletlerden bazıları *Napoleon'la* birlikte asıl Almanya'ya karşı savaşmışlardır. Fakat Almanlar, Prusya ve Baviyera'yı ayrı devlet ve millet saymadıkları gibi, Baviyerahları da hâin telâkki etmemişler, çocuklarına tarih okuturken yine tek Almanya'dan bahsetmişler, ancak bu kardeş kavgalarından bazı ibretler çıkarmaya çalışmışlardır.

Nazi Almanyası, Çekoslovakya'yı istilâ edip dünya basınının hücumlarına uğrayınca *Hitler* cihana karşı şu gerekçeyi ileri sürmüştü: "Alman imparatorlarının Prag'da yaşamış olduğunu unutuyorlar". Görülüyor ki, başka milletler istilâ emelleri için bile eski birlik hakkına dayanıyorlar.

Bizim ilk padişâhımız Horasan'da yaşayıp ölmüş, fazla olarak da o bölgeye ebedi Türklük damgasını vurmuştur. Sözün kısası, yine bir mayıs ayında, 1040 yılının 23 Mayısında kazanılan Dandânâkan Meydan Savaşı'nın sonunda kurulan devletimiz bugüne kadar aralıksız gelen bir devlettir.

3 Mayıs mânâsına gelince: Tarihimiz içinde bir uyanışın başlangıcı olmak bakımından mühimdir. Batı medeniyetine giriş hareketi olan fakat yanlış anlayış ve tatbik ediş yüzünden bir aşağılık duygusunun teşekkülüne sebebiyet veren Tanzimat'tan beri kendimizi inkârda çok ileri gittik. Hattâ medeniyetlerin ülkelere hiçbir gümrüğe uğramadan gireceğini, Batı medeniyetim alırken onun tekniği, sanatı ve ilmi ile birlikte fuhuşunu da almamızın zârûri olduğunu söyleyen kişilere rastladık. 1944 de bu ileri gidişin ne derecelere geldiğini biliyorsunuz. Temiz Anadolu çocukları köy enstitülerinde birer komünist olarak yetişsin diye neler yapıldı. Bunu yapanların çoğu bugün teşhir olunmuştur. Haklarında daha da nice vesikalar ortaya dökülecektir. Bir sabah komünist olarak uyanmamız gibi korkunç ihtimali, 3 Mayıs 1944 te birkaç bin meçhul milliyetçi gencin yaptığı asil ve şuurlu hareket önledi. Millet kendisine yapılmakta olan suikastı anladı. Gerçi 3 Mayıs birçok ıstırapların kaynağıdır. Fakat o ıstırapların şuur ve saadet doğmaktadır. İlk zamanlarda küçük guruplar hâlinde sessizce kutlanan 3 Mayıs bugün kuvvetlenen ve büyüyen şuurlu bir kütlenin bayramı olmaktadır. İlerde bir gün gençlerin, Gök Türk kıyafetinde olarak büyük pâdişâhlarımızı türbeleri önünde yapacağı geçit resimlerinin heybetini ve ihtişamını düşünmek bile güzeldir.

Fazilet temelleri üzerine kurulan devletimizin birkaç kara gün geçirmesi onu asla sarsıp deviremez. En güzel şiirlerdeki birkaç vezin veya kafiye aksaması nasıl o şiirin güzelliğine engel değilse, bir iki çelme de bu devleti mazideki ve ilerdeki ululuğundan alıkoyamaz. Bu devlet ve vatan büyüyecektir. Çünkü uğrunda ölmeye hazır olanlar var.

(4 Mayıs 1952 de Ankara'da verilmiş konferansın metnidir)

DEVLETİMİZİN KURULUŞUNU SAĞLAYAN SAVAŞ

Mayıs ayının Türk tarihinde büyük bir yeri vardır: Türkiye'nin kurulmasını sağlayan tarihî ve destanı hareketler bu ayda yapılmış, bu destanların can alıcı noktası olan Dendânakan Meydan Savaşı 23 Mayısta olmuştur.

Okul kitaplarında devletimizin ne zaman kurulduğuna dâir bir işaret yoktur. Bazıları Malazgirt Savaşı'nın yapıldığı 26 Ağustos 1071 tarihini devletimizin başlangıcı sayıyorlar. Bu düşünce tamamıyla yanlıştır. Çünkü Malazgirt Savaşı çoktan kurulmuş kuvvetli bir devletin diğer bir kuvvetli devleti yenmesinden başka bir şeyi değildir. Dendânakan Savaşı ise Selçuk Hanedanının idaresindeki Türklerin, Gazneliler İmparatorluğunu yenerek Horasan ülkesini onlardan koparmasını, burada bağımsız olarak teşkilatlanmasını ve fetihlere başlamasını sağlamış, yani Türkiye'yi kurmuş ve bizi bugüne getirmiş olan bir çarpışmadır.

Millî hayatımızdaki iyi, kötü bütün dönüm noktalarını bilmek, bütün fertlerin ortaklaşa sevineceği, üzüleceği tarihlere mâlik olmak, manevî yapısı kuvvetli bir millet olmanın ilk şartlarından biridir. *İskender'i, Sezar'ı, Arslan Yürekli Rişar'ı, Deli Petro'yu, Napoleon'u* ezberleyen Türk gençlerinin bu devletin nasıl kahramanlıklarla kurulduğunu, *Çağrı Beğ* adındaki destanı kahramanın neler yaptığını, Doğu Roma İmparatorluğu ile göğüs göğse yapılan korkunç savaşların Türk başbuğları olan *Kutalmış, İbrahim İnal, Yakutu Resul Tegin, Buka, Anasıoğlu, Hasan Artuk, Afşin* ve başkaları gibi ölmezleri bilmemesi hazîn olduğu kadar da ayıptır. Bunlar lise ve ortaokulda değil, daha ilkokulda bellenecek şeylerdir. Bunları öğrenelim ve hatırlayalım. Yalnız ümidimizin zayıfladığı anlarda değil, her zaman aklımızda tutalım, gönlümüzde saklayalım.

Selçuk Hanedanının idaresindeki enerjik ve gözü pek Oğuzlar'la bunlara katılmış olan bir takım doğu Türkleri, Hazar, Karahanlı ve Gazneli devletleri arasında bocaladıktan, hattâ büyük kırgınlar geçirdikten sonra nihayet "Horasan'ı elde etmek" fikri etrafında hamle yapmaya başladı.

Gazneliler İmparatorluğu'nun büyük ve zengin bir vilâyeti olan Horasan, Selçuklular için bir yaşama vasıtasıydı. Geçimlerini sağladıkları sığır, koyun ve at sürülerine otlar Horasan'da, kendilerine vergi verecek zengin şehirler yine orada idi. Burası için yapılan değişik talihli birkaç savaş hiçbir meseleyi halletmemiş ve iş, kesin sonuçlu bir savaşa kalmıştı.

Büyük Sultan *Gazneli Mahmud'un* oğlu olan *Sultan Mesud* yüksek bir kumandan, eşsiz bir kahraman, fakat kararsız, zâlim ve sarhoş bir devlet başkanıydı. Ana dâvalarda sık sık ve lüzumsuz karar değiştirmeleri yüzünden kumandanlarının güvenini kaybetmiş, bu kumandanlardan bazıları, sarhoşluk sırasında hakaretine uğradıkları sultana gücenerek Selçuklulara katılmış, bu da sultanı bütün kumandanlarından şüphelenir hâle getirmişti. Horasan'da Selçuklular lehine propaganda yapılıyor, din bilginleri kendi sarhoş sultanları yerine içki içmeyen Selçuk prenslerinin gelmesini istiyor, bundan başka tüccar ve esnaf sınıfı da daha az vergi alan Selçukluları tercih ediyordu.

Her iki tarafın birbiri arasındaki casus şebekesi iyi işliyor, tarafların hareketleri ve hazırlıkları birbirine malum oluyordu.

Sultan Mesud bu işi kökünden halletmek için büyük hazırlıklar yapmış ve o zamana kadar görülmemiş bir ordu tertiplemişti. İyi silâhlı 100000 kişi olan bu orduda 50 tane de savaş fili vardı. Bu ordu, Türklerden başka Hintli, Afganlı, İranlı, Arap ve Kürtlerden meydana gelmişti.

Selçuklular 20.000 kişiden daha azdı. Fakat çok disiplinli ve hafif silâhlı olduğu için son derece çevik atlılardan kurulu bir ordu idi. Gazneliler'in kalabalık oluşu dâima su ve yiyecek sıkıntısı doğuruyordu.

17 Mart 1040 ta Gazneli ordusu Nişabur'dan Serhas'a doğru hareket etti. Serhas'ta toplanmış bulunan Selçuklular da kıpırdadılar. Gazne ordusunun uğrağındaki yerlerde yiyecek bir şey bırakmadan, kuyuları doldurarak çekilmeye başladılar.

13 Mayısta Gazneliler, Serhas'a girdi. Fakat açlık içinde yapılan yürüyüşte hayvanların çoğu ölmüş, süvarilerin büyük bir bölümü atsız kalmış, ölmeyen atlar bitkin bir hâle gelmiş, daha kötüsü, açlık yüzünden ordu silâh kullanamayacak kadar kötülemişti.

Serhas haraptı. Ahâli de Selçuklularla birlikte kaçmış, Selçuklular işe yarar ne varsa götürmüş, götüremediğini yakmıştı. Gazneli kumandanları yiyecek bulmak için Herat'a dönmeyi tavsiye ettilerse de sultan bu fikre yanaşmadı. Selçukluların da aç olduğunu söyleyerek bu işi kökünden bitirmek üzere taarruz lâzım geldiğini, hedefin Merv olduğunu, aksi fikirde bulunanı idam ettireceğini bildirdi.

16 Mayıs 1040 ta Gazneli ordusu, Selçukluların yeni karargâhı olan Merv'e yürümeye başladı. Susuzluktan büyük sıkıntı çekiliyor, hastalık da başlamış bulunuyordu.

18 Mayısta, susuzluğa çâre olmak üzere kuyular kazıldı ve çevrede bulunan kamışlıklara, Selçuklulara sığınaklık etmesin diye ateş verildi. Fakat kuyulardan çoğunun suyu acı çıktı.

21 Mayısta, *Börü Tegin* buyruğundaki 1500 Selçuklu ile ilk çarpışma yapıldı. Bunlar yağmur gibi ok yağdırarak yıldırım gibi bir hücum yaptılar. Gazneliler'in ağır süvarisi kendilerine taarruz edince çekildilerse de ağırlıklardan bir kısmım alıp götürmeyi başardılar.

Bu ilk çarpışma, Gazneliler ordusundaki maneviyat kırıklığını ve disiplinsizliği açığa vurmuştu. Gazneliler ordusundaki Türk hassa askerleri, kendi komutanları olan ünlü başbuğ *Beğdoğdu'ya* başvurarak deveye binmekten usandıklarını, ertesi gün bir savaş olursa ister istemez Tacik (= İranlı ve Afganlı) ve Arap askerlerinin atlarını alacaklarını, savaşa ancak böyle gireceklerini söylemişlerdi.

Bu sırada Merv'de bulunan Selçuklular da büyük Gazneli ordusunun taarruzu karşısında ne yapmak gerektiğini konuşuyorlar, bir karara yaramıyorlardı. Nihayet kararı *Tuğrul Beğe* bıraktılar. *Tuğrul Beğ,* görülmemiş büyüklükteki Gazneli ordusunun gelmesi dolayısıyla büyük bir göçe, Dihistan yoluyla İran içerisine yürümeye taraftardı, İranlılar korkak olduğu için bize dayanamaz diyordu. Gazneliler'le yapılacak savaş başarısızlıkla biterse Selçuklu topluluğunun dağılacağından çekiniyordu.

Çağrı Beğ, bu fikre itiraz etti. *"Buradan kaçıp İran'ı alacak idiysek bunu başlangıçta yapmalı ve böyle ulu bir pâdişâhın kemerine el atıp savaşa çağırmamalıydık"* dedi. Savaşı kabulün kaçınılmaz olduğu hakkındaki delillerini sayıp döktü. Yalın atlılar olup erkekçe dövüşürlerse savaşı kazanacaklarını söyleyerek sözlerini bitirdi. Bu düşünce kabul edildi.

Kadın, çocuk, hasta ve yaşlıları ayırdılar. Bunları ve ağırlıklarını, sıska ve cılız atlı 2–3 bin kadar süvariyle birlikte uzaklara, çöllerin içine gönderdiler. Savaşa elverişli askerlerini sayarak 16.000 kişi olduklarını anladılar. Sayıca az olan bu ordunun manevî kuvveti çok üstün, silâhları pekiyi idi. Ordunun başkomutanlığını *Çağrı Beğ,* öncü komutanlığını Karahanlı Hanedanından *Börü Tegin* aldı.

Selçukluların bu kararı, aralarında bulunan Gazneli casusları tarafından *Sultan Mesuda,* bildirildi. O gece bir süvarinin getirdiği mektupları okuyan *Sultan Mesud* bu rapor üzerinde kendi adamlarıyla konuştu. Merv'e ihtiyatla yürümek kararı verildi.

22 Mayıs 1040 Perşembe günü Gazneliler savaş düzeninde ilerlemeye başladılar ve biraz sonra Türkmen birliklerinin çevik atlarıyla ayrı ayrı yerlerden yaptıkları hücumlara uğradılar. Selçuk birlikleri arasında Gazneliler'den Selçuklulara geçmiş Türk kölemenler de vardı. Bunların, eski kapı yoldaşlarını çağırmaları epeyce tesirli oluyor, bir kısmı Selçuklulara geçtiği gibi bir kısmı da, hiç olmazsa savaşa seyirci kalıyordu. Saray kölelerinin böyle gücenmelerine sebep de *Sultan Mesud* olmuştu. Çünkü ihtiyar ve gözleri görmez diye küçümsediği *Beğdoğdu'yu* hiçe saymış, Türk kölemenlerin başına *Er Tegin'i* geçirmişti. *Er Tegin,* sözünü geçiremedi.

Sabahtan öğleye kadar süren savaşta Gazne ordusu, subaylarının fedâkârlığı ve her önüne geleni deviren *Sultan Mesud'un* kahramanlığı sayesinde Selçukluları püskürttüyse de yine ağırlıklarından bir kısmını onlara kaptırdı.

Selçuklular çekildikten sonra Gazneli ordusu birkaç kilometre daha yürüyerek su bulunan bir yere vardı ve burada disiplin adına bir şey kalmadı. Susuzluktan bunalmış olan askerler subay, komutan dinlemeden suya saldırdılar. Bu sırada Selçuklular bir hücum yapsalardı bu ordu dağılırdı. Fakat karargâh kurmuş oldukları Dandânakan ovasında kesin sonuçlu savaşı yapmaya karar vermiş olan

Selçuklular bu hücumu yapmadılar. Gazneliler ordusu gece yarısına doğru susuzluğunu gidererek düzene girdi.

23 Mayıs 1040 Cuma (= 9 Ramazan 431) sabahı Gazneliler yine yürümeye başladı. Bu orduda 12 fil kalmıştı. Selçuklular hemen taarruza geçtiler. Haykırarak yıldırım hızıyla saldırıyorlar, ok yağdırıp çekiliyorlar, sonra yine geliyorlardı. Gazneliler bu çevik birliklerle çarpışa çarpışa kuşluk zamanı Dandânakan kalesi önüne vardı. Kale, Selçuklulara teslim olmamıştı. Gazneliler'in susuzluktan çok bunalan bir takım askerleri, subaylarının emirlerine rağmen kale önüne gelerek içerdekilere mataralarını uzatıyorlardı. Sultan bunların orduya katılmasını beklemeden taarruz emrini verdi. Selçuklular düzgün sıralar hâlinde sessizce bekliyorlardı.

Büyük savaşın başlayacağını anlayınca Gazneliler ordusundaki Türk kölemenler develerden indiler. Aşağı gördükleri İranlı ve Afganlıların atlarını almak istediler. Onlar da vermek istemediğinden kavga çıktı. Selçuklular bu fırsatı kaçırmadılar. Şiddetle saldırdılar. *Sultan Mesud'un* yakışıksız bazı hareketlerinden kırgın olan Türk askerlerden birçoğu ırkdaşları olan Selçuklular tarafına geçti.

İki ordu göğüs göğse gelince Gazneli ordusunun akıncı birlikleri olan ve askerî bakımdan ordunun en değersiz bölümünü teşkil eden Arap ve Kürt birlikleri dağılıp kaçtılar. Ordunun en kalabalık unsuru Hintlilerdi. Fakat daha önce Selçuklulara birkaç kere yenilmiş olan Hintlilerin gözleri yılgındı. Bunlar da fazla dayanamayıp bozuldular. Komutanlarla subaylar olağanüstü gayret ve cesaretle vuruşarak bozgunu önlemeye çalıştılarsa da olmadı. Gazneli ordusunun merkezi sonuna kadar dayandı. Burada sultanla kardeşi ve oğlu bulunuyor, *Sultan Mesud* her vuruşta bir Selçuklu devirerek silâhların hakkını veriyordu. Selçuklular onun yanına yaklaşmaktan çekinmeye başlamışlardı.

Fakat bu, neticeyi değiştirmedi. Böyle olduğu halde sultan, yenilmiş olmayı bir türlü kabul etmiyordu. Nihayet kumandanlardan biri onu uyandırdı: Çekilmezse Selçuklu karargâhına tutsak olarak gideceğini hatırlattı. Çâre yoktu. Çekilme emrini verdi. Kendisi de file binerek kaçmaya başladı. Yanında 100 kişi kalmıştı.

Türkmen atlıları kendisini şiddetle kovalıyordu. Sultan bunların yaklaştığını görünce filden inip ata binerek üzerlerine saldırdı. Birini kılıçla ikiye biçti. İkincisini gürzle öldürdü. Böylelikle onların eline düşmekten kurtuldu.

Selçuklular tam bir zafer kazanmışlardı. *Sultan Mesud'un* hazinesi, ağırlıkları alınmış, ordunun çoğu tutsak edilmişti. *Çağrı Beğ,* kazandığı zaferin büyüklüğünü ilkönce anlayamadı. Ordusunun her tarafa akın yapmasına izin vermedi. Yalnız bir kısım atlılarını kaçan orduyu kovalamaya gönderdi. *Sultan Mesud'un,* askerlerini toplayarak geri dönmesi ihtimâlîne karşı ordusunu saf halinde düzene koyarak hazırladı. Yiyip içmek gibi zarurî ihtiyaç zamanları dışında bütün ordusunu üç gün, üç gece at üstünde, silâh elde bekletti. Bu tedbir pek de boşuna değildi. Çünkü büyük Gazneli ordusunun ölü ve tutsaklarını çıkardıktan sonra çölde dağılmış olanları da yine 40–50 bin kişi kadar vardı ki, bunların bir iki konak ilerde toplam vermeleri büyük bir tehlike yaratabilirdi.

Çağrı Beğ, Sultan Mesud'un bitkin bir hâlde Mervirûz'a düştüğünü ve yanında kuvvet kalmadığını öğrendikten sonradır ki, üç gündür at üstünde beklettiği ordusuna dinlenme buyruğunu verdi.

Artık Horasan kendilerini olmuştu. Birkaç gün sonra zaferlerini kutlayarak devletlerini ilân ettiler. Devletin başkanlığına *Çağrı Beğ'in* kardeşi *Tuğrul Beğ* getirildi. Kahraman *Çağrı Beğ,* ölünceye kadar Horasan vilâyetinin beği olarak kaldı. Böylelikle, *1040 Mayısında Türkiye kuruldu.* Bu Türkiye, sonra İran, Irak, Azerbaycan, Anadolu ve Suriye'yi alarak Ortaçağın en mühim devletlerinden biri oldu. Haçlılarla çarpışarak varlığını korudu ve tarihin garip ve başka milletlerde örneği görülmemiş bir tecellisiyle, kurulmuş olan toprakları kaybederek sonradan aldığı yerlerde tutundu.

Tarihleri boyunca dâima batıya ilerleyen Türkler, Osmanlılar zamanında da Almanya ve Fas'a kadar uzandılarsa da sonra geri çekilmeye mecbur kalarak Anadolu'da tutundular.

Şanlı ve destana benzeyen geçmişimizi silinmez çizgilerle beynimize ve gönlümüze çizelim. Onu dâima hatırlayalım. Çünkü kuvvetimizin kaynağıdır. Hatırlayalım ve ümit edelim.

Dandânakan Savaşı'nın askerlerine, Gazneli ordusunun Türkleri de dâhil olduğu halde rahmet! Onlardan hız alan bizlere görevimizi başarmak için kuvvet!...

(Orkun, 10. sayı, 15 Kasım 1962)

ÇAĞRI BEĞ

Türkiye Devletinin kuruluşunda çok büyük payı olan bu kahraman Oğuz beği, *Mikâil Yabgunun* büyük oğlu, *Selçuk Sübaşı'nın* da torunudur. *Mikâil Yabgu* büyük bir ihtimalle babası Selçuk Beğ'den önce ölmüş, fakat tarihe *Çağrı Beğ* ve *Tuğrul Beğ* adında iki ateş parçası oğul bırakmıştır.

Hazar Kağanlığı'na bağlı olan Oğuzlar, XI. Yüzyıl başlarken bu kağanlığın dağılmaya yüz tutmuş olması dolayısıyla dağınık bir hâlde bulunuyorlardı. Doğularında kuvvetli Karahanlı Hakanlığı, güneylerinde daha kuvvetli Gazneliler İmparatorluğu vardı.

Oğuzların büyük bir bölümü Gazneliler'e tâbi olduğu hâlde *Çağrı Beğ'le Tuğrul Beğ,* Karahanlılar'ın Talas valisi olan *Yağan Tegin Mehmed Buğra Han'a* bağlıydılar. *Yağan Tegin,* Talas ırmağı boyundaki Şelçi şehrini dirlik olarak *Çağrı* ve *Tuğrul* Beğlere vermişti. *Yağan Teğin'den* sonra Karahanlılar'ın Semerkand ve Buhara valisi olan *Ali Tegin'e* tâbi oldular.

Fakat huzur içinde değillerdi. Bir yandan KarahanlıGazneli rekabeti ve savaşları, öte yandan kendi aralarında birlik olmayışı, geleceklerine güvenle bakmalarına engel oluyordu. İktisâdi darlık içinde de bulunuyorlardı. *Çağrı Beğ* bu düzensizliği ve huzursuzluğu giderecek bir yol aradı. Kendi buyruğundaki savaşçılarla Anadolu'ya geçerek Rumlarla çarpışmaya karar verdi. Bu savaş milîdinî bir ülkü ile, aynı zamanda iktisâdı darlığa düşmekte bulunan Oğuzları doyurmak için yapılacaktı.

Bu savaş, gözü pek bir davranış olacaktı. Çünkü Maveraünnehir'den kalkarak Bizans sınırına gelmek için Gazneliler İmparatorluğu'nun toprakları olan Horasan ve İrakı Acem ülkelerinden geçmek gerekiyordu.

Çağrı Beğ bu atılgan ve korkusuz yürüyüşü 1015 te yaptı. Küçük kardeşi *Tuğrul Beğ'i* girilmesi güç çöllerde bırakarak Harzem ile Buhara arasından Horasan'a girdi. Van gölünün güney bölgesinden Anadolu'ya saldırdı. O zaman bu bölgede Vaspurgan adında, Bizans'a bağlı küçük bir Ermeni kırallığı vardı.

Çağrı Beğ, 1015–1016 yıllarında bu kırallığa korkunç saldırışlar yaptı. Kıral *Seneharim'in* ordularını yendi. Ermeni kiralı bu akınlardan o kadar yıldı ki, kırallığını Bizans'a bırakarak Anadolu'da kendisine başka bir yer verilmesini istedi. Vaspuragan karşılığında kendisi Sivas bölgesi bağışlandı.

Gazneliler, *Çağrı Beğ'in* bu korkusuz davranışını görünce onun dönüş yolunu kapamak için 1017 de Harzem'i işgal ettiler. Bundan haberi olmayan korkusuz Oğuz beği 1018 de kuzeye yönelerek Gence ve Nahçıvan şehirlerine hâkim olan Şeddadoğuları beğliğinin ülkesine girdi. Bu Kürt beğinin topraklarını çiğnedikten sonra Bizans'ın tâbiiyetinde olan Gürcü kırallığına sokuldu ve bütün o bölgeyi yağma etti.

1021'de Ani Ermeni kırallığına çarptı. Sonra yolunu kesmek için Gazneliler'in aldığı bütün tedbirlere rağmen yurduna döndü.

Altı yıl süren bu akın bütün tarihte eşsizdir. Çünkü gerisi kesilmiş olduğu hâlde bir kumandanın, tanımadığı düşman ülkelerinde bu kadar çok dolaşması ve büyük doyumluklarla yurduna dönmesi âdeta bir askerlik mucizesidir.

Gazneli *Sultan Mahmud, Çağrı Beğ* Oğuzlarının bu hareketinden ürktü ve Buhara civarına yürüyerek Oğuzlar'ın büyük başkanı olan *Arslan Yabgu'yu* tutsak etti.

Bu olaylardan sonra *Çağrı Beğ'i* Karahanlılar'a yanaşmış ve Karahanlılar'ın batı kolunun hakanı olan *Ali Tegin'in* maiyetinde görüyoruz. Fakat *Ali Tegin,* bilmediğimiz bir sebeple, *Çağrı Beğ'in* amcası oğlu *İnanç Yabguyu* öldürünce araları açıldı. Savaş hazırlığı yapıldığı bir sırada *Çağrı Beğ'in* bir oğlu olarak adı *Alp Arslan* kondu.

1029 da yapılan savaşı kazanan *Çağrı* ve *Tuğrul* beğler biraz sonra *Ali Tegin'in* ve oğlu *Şâhmelik'in* darbeleriyle darmadağınık oldular. Mallarının çoğunu kaybettiler; kalanını da çöllerde saklayarak bir daha böyle bir bozguna uğramamak için askerî hazırlıklara başladılar.

Gazneliler bu hazırlıkları kendilerine karşı sandıklarından onlar da Oğuzları tepelemek üzere hazırlığa giriştiler ve 1035 te tecrübeli kumandan *Beğdoğdu* buyruğundaki orduyu *Çağrı Beğ* ve öteki Oğuzlar'a karşı yürüttüler. Bu ordu 2 Temmuz 1035 te Oğuzlar'ın merkez koluna kumanda eden *Çağrı* Beğ'in pususuna düştü. *Çağrı Beğ* kolu, yağmur gibi ok yağdırarak Gaznelilerin atlarını öldürdükten sonra onları bozdu. Fakat Selçuklular bu zaferlerini tesadüfe vererek Gazneliler'e elçi gönderip barış istediler. Elçiler gidip geldikten sonra bir anlaşma yapıldı.

Bu anlaşmada Dehistan vilâyeti *Çağrı Beğ'e* veriliyordu. Fakat gönderilen menşurda Oğuz beğlerine "emir" denecek yerde "dihkân" denilmesi Oğuzları güvensizliğe şevketti. Çünkü bu Farsça söz "köy ağası" anlamına geliyordu.

Yeniden savaş ve vuruş başladı. 1036 da *Çağrı Beğ,* Merv yakınlarına kadar bir akın yaptı. 1037 de Gazneliler, *Çağrı Beğ'i* bastırmak üzere Merv'e büyük bir kuvvet yürüttülerse de *Çağrı Beğ* çöle çekildi. Gazneliler kendisini kovaladılar. Fakat *Çağrı Beğ,* kendisini kovalayan Gazneli birliklerini susuz bir vadide ansızın karşılayıp yok etti. 1037 Mayısının başlarında *Çağrı Beğ* Merv'de, *Tuğrul Beğ Serhas'ta* kendi adlarına hutbe okuttular. Fakat tam bağımsız değildiler. Çünkü ikisi de hutbede kendi adlarından önce Gazneli *Sultan Mesud'un* adını okutmuşlardı.

Bu arada iki taraf anlaşır gibi oldu ve Oğuz beğlerine Gazneliler devletinin büyüklerinin bazılarının kızları namzet gösterildi.

Bunlar arasında *Çağrı Beğ'e* de *Ebülhasan Abdülcelil'in* kızı düştü. Selçuklular Merv ve Serhas'ı boşaltarak düğün hazırlıklarına başlarken Karahanlılar'dan Uzkend valisi *Börü Tegin* yeniden Selçukluları kışkırtarak para ve silâh gönderince iş değişti. *Çağrı Beğ,* kardeşi *Tuğrul Beğ'le* birlikte birkaç Gazneli kuvvetini yendi.

1038 Nisanında Gazneliler 30.000 kişilik seçme bir orduyla Selçuklular üzerine yürüyünce Oğuzlar kendi aralarında ne yapacaklarını konuştular. *Çağrı Beğ,* Nişabur'a baskın yapmak gibi gayet cüretli bir tasarı teklif ettiyse de *Tuğrul Beğ* bunu tehlikeli bularak normal savaşı tercih etti.

1038 Haziranında Serhas civarındaki Telhab'da savaş başladı. Pek şiddetli ve hileli bir savaştan sonra Gazneli ordusu yok edildi. Serhas ve Merv yeniden alındı. Merv'de Ulu camide yapılan bir toplantıda

Çağrı Beğ, artık Gazneli sultanın himayesinde beğlik kurmaya razı olmayarak bağımsız devlet kurulmasını ve içlerinden birinin hepsine başkan seçilerek "sultan" tanınmasını teklif etti. Bu teklif kabul edildi ve *Tuğrul Beğ* başkan seçildi. *Çağrı Beğ,* küçük kardeşine hiçbir zaman rakip olmak istemedi. *Tuğrul Beğ* kısır olduğu için padişahlık nasıl olsa Çağrı Beğ koluna geçecekti.

1038 Temmuzunda Çağrı Beğ, Herat'ı işgal etti.

Ekimde 50.000 kişilik Gazneli ordusu Selçuklular'a karşı yürüyüşe geçti.

Bu ordu kasımda Belh'e girdi. Fakat Gazneli *Sultan Mesud,* Selçuklulardan önce onların müttefiki olan Karahanlı *Börü Tegin* üzerine yürüdü. Çünkü onun, Selçuklular tarafından Horasan pâdişâhı ilân edileceği hakkında bir söylenti duymuştu. Soğuğa, kara, insan ve hayvan kaybına bakmadan ilerliyordu. *Çağrı Beğ* de bu durumdan faydalanmak isteyerek Gazneliler ordusunun gerisine düşecek şekilde yürüyüşe başladı. *Sultan Mesud* bunu öğrenince *Börü Tegin'i* bırakarak geri döndü (12 Ocak 1039). Belh'e çekildi.

Çağrı Beğ şubatta Nişabur'a gelerek *Tuğrul Beğ* tarafından karşılandı. Burada 40 gün kaldı. Şehrin büyükleri birer birer ziyaret ederek hoş geldin dediler. *Tuğrul Beğ'in* tahtı yanına konulan süslü bir sedirin üzerinde oturuyordu. Fakat Nişaburlular'a *Tuğrul Beğ* kadar iyi davranmak niyetinde değildi. Çünkü *Sultan Mesud* taraftarlarının propagandasıyla Nişabur emirlerinin ve şeyhlerinin ahâliye Selçuklular aleyhinde söz söylediğini ve camilerde açıkça beddua ettiklerini işitmişti. Gaznelilerle Selçuklular arasında yapılan savaşlar İranTürkistanÇin pazarı olan Nişabur'un ticaretini felce uğrattığından bundan şikâyetçi olan tüccarlar da Oğuzlar aleyhine yürütülen Gazneli ordularına maddî yardımlarda bulunmuşlardı. Bundan dolayı *Çağrı Beğ* ve buyruğundaki beğler *Tuğrul Beğ'e* başvurarak SelçukluGazneli savaşlarının kesin bir sonuca bağlanmamış olması dolayısıyla, hâlâ zengin ticaret eşyasına mâlik bulunan şehrin yağmasına izin rica ettiler. *Tuğrul Beğ* razı olmayınca hoşnutsuzluklarını gizlemediler. Uzun tartışmalardan bir sonuç çıkmayınca *Tuğrul Beğ* bıçağını çekerek *Çağrı Beğ'e:* "Yağmada direnirsen kendimi öldürürüm" dedi ve bıçağı yüreğine götürdü. *Çağrı,* bıçağı yakalayarak yağmadan vazgeçeceğine söz verip intiharı önledi. *Tuğrul Beğ* de ona 500.000 dirhem ve birçok hediye verilmesini emretti.

Martta *Çağrı Beğ,* Nişabur'dan ayrılarak Serhas'a yöneldi.

Çağrı Beğ, Gazneli *Sultan Mesud'un* kesin sonuçlu bir saldırı yapacağını bildiği için o da tedbirli davranıyor, onun hareketlerini güçleştirmek için geçeceği yerleri yakıp yıkıyordu.

6 Nisan 1039 da Aliâbâd ovasında *Sultan Mesud* ve *Çağrı Beğ* kuvvetleri çarpıştılar. *Çağrı Beğ,* üstün kuvvetler karşısında çekilmeye mecbur oldu.

15 Mayıs 1039 da *Sultan Mesud* 100.000 kişilik görülmemiş bir orduyla Belh'ten hareket etti. Bu ordu çok kuvvetli idi. Fakat beslenmesi güç ve hareketi de ağırdı.

Çağrı Beğ bu yürüyüşü öğrendiği zaman Serhas'ta idi. Kardeşine ve bütün akrabalarına durumu bildirdi. Hepsi kuvvetlerini birleştirdiler. Orduları ancak 20.000 kadar atlıdan mürekkepti. Bir bölümü zırhlı ve son derece mükemmel silâhlı, büyük çoğunluğu da çevik, hızlı, şiddetle ok atan hafif süvarilerdi.

Gazneliler ordusunu aç bırakmak için Horasan'daki açık şehirleri yıktılar. Ekinleri yaktılar. Ağaçları kestiler.

Oğuz beğleri Sehras'ta bir savaş meclisi kurarak *Gazneli Mesud'un* büyük ordusuyla çarpışıp çarpışmamak meselesi üzerinde konuştular. Türlü düşünceler ileri sürüldü. En son konuşan *Çağrı Beğin* ağırlıkları uzakta bulundurarak son derece şiddetle çarpışmak fikri kabul olundu.

1039 Haziranında, ilerleyen ağır Gazneli ordusuyla Selçuklular arasında bir sıra savaşlar başladı. Bu savaşlarda OğuzTürkmen ordusunun ruhunu *Çağrı Beğ* teşkil ediyordu. Selçuklular kesin sonuçlu savaşa girmeyerek yıpratma taktiğini kullanıyordu.

Haziran sonunda iki taraf da iyice yorulmuştu. Gazneliler'in yolladığı bir elçi, bu sebeple barışa yol açtı ve iki taraf da savaşa daha iyi hazırlanmak gizli düşüncesiyle barışa yanaştı.

Bununla beraber barış yapılır yapılmaz iki tarafın hazırlığı da başlamıştı. 1039 Kasımında Gazneli *Sultan Mesud* 100.000 kişiyi aşan mükemmel ordusuyla hızla harekete geçti. Oğuzlar, Baverd'de toplanıp birleştiler. Selçuklular stratejik bir baskına uğrayıp yok olmaktan güç kurtuldular. *Sultan Mesud* onları yakalayamayınca yiyecek güçlüğü yüzünden yürüyüşü durdurup Nişabur'a döndü (Ocak 1040).

Gazneliler'in Selçuklular üzerine kesin yürüyüşü 3 Mayıs 1040 ta başladı. Gazneliler ordusu büyük su sıkıntısı içinde yürüyordu,

21 Mayıs 1040 ta ilk çarpışma oldu, Selçuklular, *Çağrı Beğ'in* başbuğluğunda 16.000 seçme askerdi.

23 Mayıs 1040 cuma günü Dandânakan ovasında yapılan büyük meydan savaşı Selçukluların kesin zaferiyle bitti.

Çağrı Beğ, Sultan Mesud'un karargâhına gelerek onun tahtına oturdu. Mal ve doyumlukları askerine dağıttı.

Çağrı Beğ, Sultan Mesud'un bitkin bir hâlde Mervirûz'a düştüğünü ve yanında hiçbir kuvvet kalmadığını öğrendikten sonradır ki, üç gündür at üstünde beklettiği ordusuna dinlenme buyruğunu verdi.

Çağrı Beğ bundan sonra imparatorluğun doğu bölgesi olan Horasan'ın hâkimi olarak kalmış ve ölünceye kadar bu mevkiini korumuştur.

1060 ta 70 yaşında olduğu halde öldü.

Merv'e gömüldü.

Alp Arslan, Yakutu, Kavurt, Süleyman adındaki oğullarından *Alp Arslan* onun yerine Horasan valisi oldu.

(Orkun, 9. sayı, Ekim 1962)

MALAZGİRT SAVAŞI

Türk tarihinin en şanlı zaferlerinden biri olan Malazgirt Meydan Savaşı için, aydınlarımız arasında iki yanlış telâkki yerleşip kabul edilmiş gibidir. Bu iki yanlış telâkki şudur:

Malazgirt zaferi Anadolu'yu bize tamamıyla açtı.

Malazgirt zaferiyle Anadolu'da yeni bir Türk devleti başladı.

Bu iki düşünce de iyice incelenmeye değer mâhiyettedir, incelendikten sonra da yanlış oldukları kendiliğinden ortaya çıkar.

Bu kadar zamandan beri aydın bir zümre tarafından "gerçek" olarak kabul edilmiş bir fikrin yanlış olmasında şaşılacak bir şey yoktur. Tarihte halk veya aydınlar tarafından gerçek diye kabullenilmiş nice yanlış fikirler gösterilebilir. Meselâ Selçuklu *Alaaddin Keykubad'ın* "büyük hükümdar", *Tevfîk Fikret'in* "büyük vatansever" sayılması bize ait yanlışlardan olduğu gibi İsa'nın hem Allah, hem de Allah'ın oğlu olduğu hakkında milyonlarca aydın Hıristiyan tarafından benimsenen telâkki de bu kabildendir.

Şimdi, bu kısa başlangıçtan sonra Malazgirt iddiayı gözden geçirelim:

Malazgirt zaferi askerî bakımdan büyük bir imha savaşıdır ve iki bakımdan çok mühimdir. Hem sayı bakımından iyice üstün düşman kuvvetlerine karşı kazanılmış, hem de düşman ordusundaki Türk birlikleri bizim tarafa geçerek zaferde âmil olmuşlardır. Demek ki Malazgirt Savaşı Türk savaş taktiğinin, Türk kahramanlığının ve Türk millî şuurunun büyük bir zaferidir. Bunların her üçü de övünmeye değer nesneler olduğundan Malazgirt Meydan Savaşı, tarihimizin altın yapraklarından birini teşkil eder.

Fakat böyle olmakla beraber Anadolu'daki Rum dayanması tamamıyla kırılıp bu ülke bize açılmış değildir. Bu zafer, Anadolu'da Rumlar'a karşı kazanılan büyük meydan savaşlarının ne ilki, ne de sonuncusudur.

1048'de kazanılan Pasin Meydan Savaşı, düşman ordusunun yok ve kumandanının tutsak edilmesi bakımından tamamıyla Malazgirt'e benzediği gibi, Malazgirt'ten sonra kazanılan 1072 Kayseri, 1073 Paflagonya, 1074 Antakya meydan savaşları da tam zaferle bitmiş ve bunların hepsinde de Rum ordularının başkumandanları tutsak edilmiştir. Böyle olduğu halde Bizans'ın bel kemiği kırılamamış, Bizans, Anadolu'nun bütününü yine ele geçirmek azminden ve düşüncesinden vazgeçmemiştir.

İddia olunduğu gibi 1071 Malazgirt zaferi kesin sonuçlu ve Anadolu'yu bize açan bir savaş olsaydı Bizans devleti, sonraki üç yılda üç büyük meydan savaşı daha verebilir miydi?

Zaten gayet büyük topraklara sahip, zengin ve kalabalık nüfuslu Doğu Roma İmparatorluğu'nun bir tek bozgunla Anadolu gibi mühim ve geniş bir ülkesinden vazgeçeceğini düşünmek de tarihî gerçeklere asla uymaz. Şunu da unutmamak lâzımdır ki, koca bir Batı Anadolu ancak Selçuklulardan sonraki beğlikler çağında Türklüğe mal edilebilmiştir. Demek ki Malazgirt'le Anadolu'nun açıldığı ve Bizans karşı koymasının kırıldığı hakkındaki sözler hiçbir temele dayanmıyor.

Bu arada Bizans yalnız savunmakla kalmayarak zaman zaman saldırıcı da olmuş ve Anadolu'yu Türkler'den almak için fırsat buldukça teşebbüsler yapmaktan asla caymamıştır.

İmparator *Manuel Komnenos* 1161 tarihinde, Anadolu'daki Ermeni Beğliği, Suriye Lâtin prenslikleri ve Türk Dânişmendli Beğliği ile ittifak ederek *II. Kılıç Arslan'ı* yenip bir hayli toprak aldığı gibi 1176'da da Selçuklu devletini büsbütün ortadan kaldırmak amacı ile meşhur Miryakefalon veya Düzbel savaşını vermiştir.

Yardımcı Macar, Sırp ve İngiliz askerlerinin de katıldığı Miryakefalon Savaşı, Bizans'ın, artık Anadolu'yu Türkler'den geri alması için bütün ümitleri kıran son teşebbüs olmuş, tabir caizse Bizans bu savaşla manen de yenilmiştir.

Görülüyor ki 1071 Malazgirt Savaşı ile 1176 Miryakefalon Savaşı arasında 105 yıl vardır ve ancak bu savaştan sonradır ki, Anadolu, batısı dışında olarak, kesin surette Türklerin olmuştur. Bundan çıkan sonuç şudur:

Malazgirt Savaşı, iddia olunduğu gibi, siyâsî bakımdan kesin sonuçlu bir savaş olsaydı Bizans 1072'de Kayseri, 1073'te Paflagonya ve 1074'te Antakya meydan savaşlarını veremez, 1161 de *II. Kılıç Arslan'dan* toprak alamaz ve 1176'da Türklüğü silip süpürmek üzere, Miryakefalon'da boş çıkan büyük askerî hamleyi yapamazdı.

Fakat bununla Malazgirt Savaşının büyüklüğü asla küçülmez. Yukarda da söylediğim gibi o bir fedakârlık ve millî şuur anıtı olarak millî tarihimizin eşsiz sayfalarından biri hâlinde kalacaktır. Bununla beraber tarihte gerçek prensibine sadık kalacaksak Malazgirt'in Anadolu'yu bize açan savaş olduğunu söyleyemeyiz. Bunu, Anadolu fetihlerine yol açan büyük savaş anlamında kullanıyorsak o takdirde tarihi biraz önceye getirmek ve 1048 Pasin Savaşı'nı başlangıç olarak kabul etmek daha doğru olur.

Malazgirt Savaşı Türkler tarafından kaybedilseydi bundan da aleyhimizde kesin bir sonuç doğamazdı. Çünkü *Çağrı Beğ'le, Tuğrul Beğ* tarafından Horasan'da temelleri atılan devlet o kadar sağlam ve kuvvetli idi ki, Malazgirt'i kaybetmekle Anadolu'yu almak emelinden asla vazgeçmez, her biri birer savaş Tanrısı olan o büyük başbuğlar idaresindeki Türkler bir bozgunla büyük ülkülerinden caymazlardı.

Şimdi ikinci yanlış telâkkiye geliyorum: Birçok aydınlar, hattâ tarihçilere göre 1071 Malazgirt Savaşı ile Anadolu'da yeni bir devlet kurulmuştur. Yahut bu tarih, Anadolu Türkleri tarihinin başlangıç noktasıdır.

Bu da tamamıyla yanlış ve hissî bir iddiadır. Çünkü:

a) Malazgirt zaferini, 1040 ta Horasan'da kurulup kısa zamanda İran, Irak ve Azerbaycan'ı almış bulunan Selçuk devleti kazanmıştır.

b)Malazgirt zaferiyle kurulmuş hiçbir bağımsız devlet yoktur.

c)Anadolu Selçukluları denilen devlet 1077 de kurulmuştur.

ç) Bu Anadolu Selçukluları da bağımsız olmayıp ortaçağ Türk devlet sistemine göre Horasan'daki Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlıydı.

d) Anadolu Selçuk Devleti ancak 1157 de, büyük devlet dağıldıktan sonra bağımsız olmuş, ülkenin öteki bütün doğu bölümleri ise Harzemşahlar elinde kalmıştır.

Tarihin bu itiraz kabul etmez gerçekleri ortada iken onu zoraki yorumlamalarla başka taraflara yöneltmek hiçbir fayda sağlamaz. Tarih, bilim değilse de her yöne çekmeye elverişli bir masal da değildir. Tarih, önce bir gerçektir. Sonra da bir terbiye vasıtasıdır.

Malazgirt'in yeni bir devlete başlangıç kabul edilmesi, Türk tarihinin özelliğini anlamamaktan, Türk tarihini de tıpkı ve mutlaka Fransız tarihindeki çerçeveye göre mütalâa etmek isteğinden doğuyor.

Fransa'nın anavatan tarihi aşağı yukarı hep aynı topraklarda geçmiştir. Fakat Fransa'nın ve hattâ İngiltere ve Almanya'nın tarihi böyledir diye Türkiye tarihinin de böyle olması gerekmez. Böyle bir mecburiyet yoktur. Türkiye tarihinin başkalığı şuradadır ki, bu devlet, üzerinde kurulduğu Horasan'ı sonradan kaybederek, kurulduktan sonra almış olduğu Anadolu'da tutunmuştur.

Tarihin gerçeği budur. Bunu reddetmekten bir şey çıkmaz. Bunu kabul etmemek tarihimizi ve tarihteki millî birliğimizi parçalamak demektir. Bunun zararlı olduğunu açıklamaya lüzum yoktur.

Öyleyse, Malazgirt hakkındaki, tarihî gerçekle re uygun hükmümüz ne olmalıdır? Verilecek hüküm şudur:

Malazgirt Meydan Savaşı, imha meydan savaşlarının en güzel örneklerinden biri olup Bizanslılara karşı kazanılan zaferlerin en şanslısıdır. Savaşa katılan askerlerin sayısı bakımından Türk kahramanlığının, yönetme bakımından Türk askerliğinin, Rum ordusundaki Hıristiyan Türkler'in *Alp Arslan* tarafına geçmesi bakımından Türk millî şuurunun en yüksek örneklerinden birisidir. İslâm ve Hıristiyan dünyalarının savaşa verdiği değer bakımından da büyük bir prestij davasının lehimize hallolunmasıdır.

(Türk Yurdu, 6=276. Sayı, Ağustos 1959)

ÇENGİZ HAN VE AKSAK TEMİR BEK HAKKINDA

Milli şuurun ve ilmî tarihçiliğin hâlâ gereğince gelişememesi, dînî taassubun hâlâ ruhlara hükmetmesi yüzünden, tarihimizin bazı büyüklerine karşı saygısızlıkta bulunmak veya Türk soyunun şu veya bu bölümlerini birbirine düşman saymak gibi yanlışlıklar sık sık yapılmaktadır. Bunların arasında en yaygını *Çengiz* ve *Temir* düşmanlığıdır. Bu düşmanlığı yapanlar arasında *Şarlman (=Charlemagne)* ile *Şartken (=CharlesQuint)*i birbirine karıştıran felsefeciler bulunduğu gibi tarihçi geçinenler de vardır.

Bu tarihçi geçinenlerden biri, Türk soyunun güzelliği hakkında yazdığı bir gazete makalesinde, yine dinî taassup sebebiyle *Çengiz* ve *Temir'den* "mahlûkat" diye bahsederek, onların sarı "Mongol" ırkından olduğunu, Türklerin ise beyaz ırkın temsilcisi bulunduğunu ileri sürdü.

Artık ilmî bir değeri kalmayan bu eskimiş san ırk, beyaz ırk deyimleri yanında, yazarın, *Cengiz* ve Moğollar hakkındaki son yayınlardan da habersiz olduğu, bu yazılan kırk yıl önceki ilmin kırıntıları ile yazdığı anlaşılmaktadır.

Burada, tafsilâta girişmeden, gençlerin sorularını da cevaplamak üzere, şimdiye kadar varılan ilmî sonuçların özetini vereceğim:

Türklerle Moğollar iki kardeş millettir. Altay grubu denilen akraba milletlerin en mühim iki tanesidir. Türkçe ile Moğolca eskiden tek dil olup, ancak Hunlar çağında iki ayrı dil hâline gelmiştir. "HunTürk Münâsebetleri" adlı tebliği ile bunu iddia ve isbat eden Türk, Moğol ve Çin dilleri bilgini *Von Gabain* olmuştur.[1]

Moğol kelimesini tarihe tanıtan Çengiz Han olmuştur. Kendisinden önce Moğollara (yâni Moğolca konuşan boy ve uruklara) ne dendiği kesinlikle belli değildir. VIII. Yüzyıla ait Orkun yazıtlarında görülen "Otuz Tatar" ve "Dokuz Tatar" adlı birliklerin Moğol olduğu ileri sürülmüşse de, bu, bir faraziyeden ibaret kalmıştır. Çünkü bugün Moğolistan denilen eski Gök Türk ülkesinin ancak X. Yüzyıldan başlayan Moğollar ile dolduğu ortaya konduktan sonra, VIII. Yüzyılın Otuz Tatar ve Dokuz Tatar'larının da Türk olduğu kendiliğinden belli olmuştur. Gök Türkler çağında adı geçen "budun"lardan Moğol olduğu kesinlikle bilinen ancak Kıtay'lardır ki, daha sonraki zamanlarda da tarihe Moğol olarak geçmişlerdir.

Fakat *Çengiz'in* "Moğol" topluluğu etnik değil, tıpkı "Osmanlı" deyimi gibi siyâsî bir addır ve aralarında Türkçe konuşan veya Türk olan boylar ve uruklar da vardır.

Eserini XI. Yüzyılda yazan *Kaşgarlı Mahmud,* Tatarları, ayrı lehçeleri olan bir Türk kavmi olarak göstermektedir.

XIII. Yüzyılda Büyük Cengiz İmparatorluğu'nu gezen *Marko Polo,* "Tatar" kelimesini Türkler ile Moğolların ikisini birden içine alan bir deyim olarak kullanmıştır.

6 Türklerin kendileri de "Tatar" ı, Türklerin bir parçası ve belki de Doğu Türkçesiyle konuşan Türkler olarak saymışlardır. Aşıkpaşaoğlu, tanınmış tarihinde Süleyman şah ile birlikte Anadolu'ya gelen Türkleri "elli bin miktarı göçer Türkmen ve Tatar evi" olarak kaydeder.

7 Osmanlı pâdişâhlarından II. Murad zamanında, Hicri 843 te yazılıp tarafımdan yayınlanan bir tarihî takvimde Çengiz, Ögedey, Mengü, Hülegü, Abaka, Keyhaku gibi Müslüman olmayan Çengizli kağanlar rahmetle anılmıştır.[(2)]. Buna göre, XV. Yüzyıl ortalarına kadar Türkiye'de aydınlar arasında bir Tatar düşmanlığı, Çengizli düşmanlığı, Müslüman olmayan Türklere düşmanlık diye bir şey yoktu. Bu hoşgörürlük Doğu Türklerini veya Tatarları yabancı saymamaktan, Çengizli Hanedanını millî bir hanedan saymaktan ileri geliyordu. Umumî bir müsamaha olsaydı, aynı hoşgörürlük Bizanslılara, Ermenilere, Gürcülere ve batılılara karşı da gösterilirdi.

8 Türkler ile Moğollar aynı kökten gelen iki kardeş millet olmakla beraber, Çengiz Han, Moğol değil, Türktü. Çengiz'in Türklüğü tarihî geleneklerin dışında, tarafsız çağdaş Çinlilerin tanıklığı ile de sabittir. Prof. Zeki Velidi Togan, 1941 de yayınladığı "Moğollar, Çingiz ve Türklük" adlı küçük eserinde (18. Sf.) ve 1946 da çıkardığı "Umumî Türk Tarihine Giriş" adlı büyük ve değerli kitabında (66. Sf.) Çengiz Kaan'ı 1221 de ziyaret eden Çaohong adlı bir Çin elçisinin verdiği bilgiyi nakletmiştir. Bu elçi, Çengiz'in Şato Türklerinden indiğini gayet açık olarak belirtmiştir. Şato'lar ise, bilindiği üzere eski Gök Türklerden inen büyük bir uruktur. Çengiz'in tipi hakkındaki tarihî bilgiler de (uzun boy, kumral saç, beyaz ten, yeşil göz) eski Gök Türk kağanlarınınkine uymaktadır. Çengiz'in aile adı olan "Börçegin", "Böre Tegin" in Moğolca söylenişinden ibaret olduğu gibi "Çengiz" kelimesi de "tengiz", yani "deniz" kelimesinin Moğolca söyleşinden başka bir şey değildir. Türkçede "t" ile başlayan kelimelerin Moğolcada "ç" ile başladığını Altay dilleri uzmanları söylemektedirler.

Çengiz ailesi hiç şüphesiz eski Türk geleneğine uygun olarak çok eski zamandan beri Moğollardan bir kısmı üzerinde (belki de Moğollaşmış Türkler üzerinde) beğlik eden Eçine Hanedanı kolu idi. Bu hanedanda Türk geleneklerinin devam etmekte olduğu Çengiz'in oğullarından Çağatay ve Ögedey'in adlarında görülmektedir. "Çağa" ve "Öge", bilindiği üzere, Türkçe kelimelerdir.

9 Aksak Temir Bek'in bir Barlas beği olması ve Barlasların Moğol uruğu sayılması da, bu büyük hükümdarın Türklüğüne engel değildir. Temir'in ailesi de Çengiz ailesinin bir kolu olup Barlas uruğu üzerinde beğlik etmiştir. Ruslar tarafından Temir'in mezarını açmak suretiyle yapılan incelemeler, onun da uzun boylu ve beyaz tenli olduğunu ortaya koymuştur ki, eski Arap ve Fars edebiyatlarındaki Türk tavsifine tamamen uygundur. Üstelik Temir in anadili de Türkçedir.

10 Ne Çengiz, ne de Temir Bek, Aryanı tipinde değildi. Klasik Türk tipi, bazı sahtekârların iddia ettiği gibi HintAvrupa tipi olmayıp, Çinlilerle Aryânîler arasında orta bir tiptir. Mezarlardan çıkan kafatasları, eski heykeller, eski duvar resimleri ve tarihi tavsifler bunu gösterdiği gibi, Arap ve Fars şâirlerinde de çekik gözlü Türk güzellerinin övülmesine dâir birçok örnek vardır. Milâdın 1144. yılında, yâni daha Çengiz'in ve Moğolların ortaya çıkmasından ne kadar zaman önce ölmüş olan Zemahşerî'nin bir Türk güzeli için yazdığı şu şiirlere bakın:

"O ne kutlu bir gündü ki, Yâfes kızlarından güzel ve cilveli bir kıza mâlik olmuştum. O güzel kızın gözleri her ne kadar dar ise de sihirlilik bakımından geniştir. Baktığı vakit gözlerinin karası görünürse de güldüğü zaman bu siyahların hepsi kaybolur."

"Türk neslinden bir güzel kız beni kendi isteğimle ölüme doğru götürmektedir. O kızın kendi fettan, gözleri de öldürücüdür. Zaten Türk'ün öldürücülüğü meşhur değil midir? Bu kızın kardeşinin kılıcı ne kadar kesici ve öldürücü ise de bu hususta onun gözü erkek kardeşinin kılıcından daha keskindir. Kardeşi, aldığı esirleri azad ederse de bunun esirleri azad kabul etmez. Kardeşi bazı insanların kanını dökerse de, bu, herkesin kanını dökmektedir. Bu ise müslümanları inletmektedir. Ben onun hicranı ile ağladıkça o benim karşımda güler ve güldüğü vakit büsbütün darlaşan gözleri kalbimi yakarlar."

"Su'da'ya[3] şöyle söyle: Bizim sana ihtiyacımız yoktur ve biz iri siyah gözlüleri istemeyiz. Dar gözler ve gözlüler bizim düşüncemizi doldurmuşlardır. Onlar baktıkları vakit yalnız gözlerinin siyahlıkları görülür. Fakat gülecek olurlarsa o siyahlık da görünmez olur. Türk yüzü ki Tanrı onları kem gözden esirgesin gökteki ay gibidir[4]."

11 Oğuzların da vaktiyle tam kılasik Türk tipinde olduklarının en büyük delili, daha Selçuklu devleti kurulmadan önce ölmüş bulunan Mes'udî'nin kaydıdır. Mes'udî: "Oğuzlar çekik gözlüdür. Fakat onlardan daha çekik gözlü olanlar da vardır." demektedir. Genellikle Oğuzların torunları olan bugünkü Türkiye Türklerinin arasında da bu tipin tam veya biraz değişik örnekle millîk sayıda göze çarpmaktadır.

12 Aksak Temir'in Türkiye Türkleri ile çarpışmasını bir millî dâva hâline getirmeye çabalamak millî bir ihanetten başka bir şey değildir. Aksak Temir'in Yıldırım Bayazıd'a karşı savaşan ordusunda pek çok Doğu Anadolulu Türkmen vardı. Bu savaş gerçekte OsmanlıKaraman, OsmanlıAkkoyunlu, OsmanlıSafevî vuruşmaları gibi bir iç savaştır. OsmanlıKaraman ve OsmanlıSafevî savaşlarında gösterilen sertlik OsmanlıÇağatay savaşlarındakini bastıracak derecededir. Bu çarpışmalar Türk tarihinin oluşundaki bir kader sonucudur. Türk tarihi pek çok iç çarpışmalarla doludur. Nitekim Osmanlı tarihinde de prensler arasındaki kıyıcı savaşlar büyük bir bölüm meydana getirir.

13 Son zamanlarda Kül Tegin anıtının bulunduğu yerde keşfedilip Kül Tegin'e âit olduğu iddia edilen heykelin tipi, arkaik Orta Asya tipidir. Herhalde Kül Tegin'in veya Gök Türklerin de "Mongol" olduğu iddia edilemez.

14 Selçukluların İranlı saray şâirlerinden "Dih Huday Ebu'lMa'aliyi'rRazi'', Selçuk sultanının sarayındaki Türk kölemenlerden bahsederken şöyle demektedir: "Hepsi Kırgız ve Çin kökünden olan selvi boylular, hepsi Yağma ve Tatar tohumundan olan gül yüzlü güzeller. Aralarında gümüş çeneli Oğuz ve Kıpçak güzelleri, mis yüzlü ve ay gibi Kay ve Kimekler de var. Tanrım, bu Türk çocukları ne güzel şeyler ki, onlara bakan insanın gözleri bahar gibi olur."

Buradaki Çin'den maksat Uzakdoğu Türkleri ve belki de Moğollardır. Tatarların Yağmalar ile birlikte gül yüzlü güzeller olarak gösterilmesi onların su katılmamış Türklüklerine en büyük delildir.

15 Bugün, özellikle "Tatar" denilen Türkler Kazanlılar ile Kırımlılardır. Kazanlılar, eski Bulgar Türklerinin, Kırımlılar da Kıpçakların torunlarıdır. Yani bugün siyâsî ve hattâ coğrafî bir anlamı olan Tatar kelimesini bir Moğol uruğu yahut Türkten başka bir şey diye düşünmek imkânsızdır.

Bu şartlar içinde Türk tarihinin iki büyük şahsiyeti olan *Çengiz Han* ile *Temir Bek'i* Türkten gayrı ve hele Türk düşmanı olarak görmek, göstermek ve düşünmek, tarihi ve tarihin gerçeklerini bozup değiştirmekten başka bir şey değildir. Özellikle Tatar kelimesini Moğol veya gayrı Türk bir millet anlamında kullanmak hiçbir şey bilmemek demektir.

Türkler, Türk tarihinin birinci sınıf insanlarından bazılarını tenkit etmek, beğenmemek, sevmemek hakkına sahiptirler. Fakat hanedanlar arasındaki rekabetler sebebiyle bunlardan birini tutarak onun hasmını düşman diye ilân edemezler. Irk davalarında coğrafyanın hiçbir değeri yoktur.

Türklerden bazılarını millî düşman diye göstermek hem tarihi değiştirmek, hem de yarınki Türk birliğini bugünden baltalamak olur. Bu baltalama, tarihi düşmanlarımızın ekmeğine yağ sürmektir.

(1) İkinci Türk Tarih Kongresi, 895–911. Sf. İstanbul 1943, Kenan Matbaası.

(2) Osmanlı Tarihine Ait Tarihî Takvimler, 92–94. Sf. İstanbul 1961. Küçük aydın Basımevi.

(3)"Su'dâ", Zemahşerî'nin Arap sevgilisinin adıdır.

(4)Şerefeddin Yaltkaya: Zemahşerî'nin Divanında Türkçe Şiirler. Atsız Mecmua, 15. Sayı, 15 Temmuz 1932, 66–67. Sf.

(Ötüken, 31–32. Sayı, Ağustos 1966)

VARNA MEYDAN SAVAŞI

Osmanlı pâdişâhlarının en büyüklerinden biri olan *II. Murad* 12 Temmuz 1444'te Macarlarla yaptığı barış andlaşması ile Osmanlı tarihindeki ikinci yenilgiyi kabul ediyor ve 1437'den beri haçlılarla sürüp gitmekte olan savaş faslını kapayarak kendi isteği ile padişahlıktan çekiliyordu. Hiç şüphesiz, Ankara bozgununun bile sarsamadığı Osmanlı Türklerini *Jan Hunyad'ın* birkaç zaferi yıkamazdı. Fakat Macar, Leh, Alman, Romen, Hırvat orduları ile yedi yıldır yapılan boğuşma devleti de, *Sultan Murad'ı* da yormuştu. Osmanlı hanedanı içinde ilk şâir olan tedbirli, kahraman, ulu himmetli ve temiz yürekli *II. Murad,* ruhunun aradığı sükûnu yeşillikler ve sessizlikler arasında bulmak için Manisa'ya çekiliyor ve tahtım da 13 yaşındaki oğluna, yarının İstanbul fâtihine bırakıyordu.

Osmanlı tahtına tecrübesiz bir çocuğun gelişi mutaassıp haçlılar arasında bir ümit ve istek doğurdu. Bu fırsattan faydalanarak Türkleri Avrupa'dan atmak kuruntusu gönüllerine yerleşti. Barış imzalanalı on gün olmuştu. İncil üzerine yemin ederek verdikleri sözü nasıl bozacaklarını düşünüyorlardı. Papa'nın vekili: *"Başka dinden olanlara verilen yeminin hükmü yoktur"* diye fetva verdi. Ve hemen savaş hazırlığına başlandı.

Haçlı ordusunu çekirdeğini seçme ve çelik zırhlı Macar atlıları teşkil ediyordu. Buna Almanlar, Lehliler, Romenler ve Hırvatlar da katılmışlardı. Macaristan kralı orduda bulunduğu hâlde, başkumandanlık meşhur *Jan Hunyad'a* verilmiş ve ordu 20 Eylülde Orsuva'ya gelip Tuna'yı geçmişti. Fakat büyük maksat ve ümitler ile yola çıkan bu ordu kararlaştırdığı yürüyüş hareketini başarı ile uygulayamıyor, ağır hareket ediyordu. Macar kralının 250 arabaya yükletilen ağırlıkları ve ordunun diğer lüzumlu eşyası yürüyüşü geciktiriyor ve Türklere vakit kazandırıyordu. Haçlı ordusu 26 Eylülde Vidin'e geldi. Orsuva ile Vidin arasındaki 110 kilometre beş günde alınmıştı. Demek ki günde ancak 22 kilometre yürünüyordu. Hâlbuki bu sırada Türkler, Anadolu'dan, bunun iki misli çabuklukla yürüyüş yaparak düşmanlarının karşılamaya koşuyorlardı.

Vidin önüne gelen düşman, birkaç gün taarruz ettiyse de şehri alamadı. Oradan Rahova'ya gelindi. Türkler şehri boşaltmışlardı. Haçlılar boş şehre girdiler.

6 Ekim'de Niğbolu'ya gelen haçlılar, *Firuz Beğ* oğlu *Mehmed Beğ* kumandasındaki Türk garnizonu tarafından durduruldu. Haçlılar şehri alamadılar ve boşuna kayıp verdiler.

Haçlı ordusu geçtiği yerleri yakıp yıkarak Razgrad'a, oradan da müstahkem bir şehir olan Yenipazar'a geldi. Burasını savaşla alıp içindekileri kılıçtan geçirdiler.

24 Ekim'de Şumnu, Varna, Petriç, Kavarna şehirlerine, teslim oldukları takdirde serbest bırakılacakları, aksi takdirde kılıçtan geçirileceklerini bildiren yazılar gönderildi. Fakat bütün şehirler teslim teklifini reddettiler.

26 Ekim'de, haçlılar Şumnu'ya saldırdılar. Türkler şiddetle karşı koydularsa da yenildiler. Son dakikaya kadar dayanan 50 kişi, hiçbir çâre kalmadığını görünce, tutsak düşmektense ölmeyi üstün bularak, kendilerini burçlardan aşağı attılar.

Haçlılar, Şumnu'da beş gün kalarak vakit kaybettiler. 4 Kasımda Prevadi'ye geldiler. Burasını da güçlükle alıp yıktılar.

6 Kasım'da Petriç kasabasını, hayli kayıp bahasına, ele geçirip içindeki Türkleri kılıçtan geçirdiler.

9 Kasım'da Varna'nın önüne geldiler. Akşam karanlığı basarken, Türk ordusunun, kendi gerilerinde toplu bir halde bulunduğunu gören haçlılar şaşırdılar. Aşağı yukarı 4 kilometre mesafede Türk karargâhı kurulmuş ve Türk ordusunun ateşleri yanmaya başlamıştı.

Bu, nasıl böyle olmuştu? Tahttan çekilip Manisa'ya giden *II. Murad,* hangi sihirle ordusunun başında olarak haçlıların gerilerine düşmüştü?

Haçlıların, andlaşmayı bozarak yürüyüşe hazırlandıkları öğrenilince, Türk devlet adamları tehlikeyi sezmişler ve çocuk pâdişâha bunu uygun bir şekilde anlatarak babasını tahta çağırmasını teklif edip bunu kabul ettirmişlerdi. Fakat *Sultan Murad* bu teklife red cevabı vermiş, bunun üzerine geleceğin İstanbul Fâtihi, tarihte pek tanınmış olan: *"Pâdişâhsanız ordunuzun başına geçin, pâdişâhsam ordunun başına geçmenizi emrediyorum!"* şeklinde mektupla, *II. Murad* yeniden padişahlığı almağa mecbur etmişti. Ordusunun yenilmesinden ve büyük oğlu *Alaeddin'in* ölümünden doğan üzüntü ile dinlenmek için çekildiği Manisa'da beklediğini bulamayan *II. Murad,* büyük bir çabuklukla, ordusunu toplayıp hızla yürüdü. Gelibolu hizalarından Rumeli'ye geçecekti. Fakat haçlı donanmasının Gelibolu önünde beklediğini öğrenince, büyük bir karar çabukluğu ile doğuya yöneldi ve İstanbul Boğazı'na doğru ilerledi. BalıkesirBursaGemlik üzerinden yapılan bu sıkı yürüyüş tamamiyle başarılmış bir hareketti. Gayet gizli olarak yapılmış, Gelibolu önünde bekleyen düşman donanması aldatılarak yerinde bırakılmıştı. Bu donanma, boş yere, Türk ordusunu Çanakkale Boğazında bekliyordu.

Türk ordusu Anadolu Hisarı Önünden, İtalyan gemileriyle Rumeli'ye geçti. 40.000 kişi olan Türk ordusu, er başına bir duka altını isteyen İtalyanlara bu parayı vererek Rumeli'ye geçmiş ve hızla Edirne'ye yürümüştü.

Edirne'ye ekim ortalarında varıldı. Bu sırada düşman, boşuna Niğbolu'yu sarmakla vakit geçiriyordu. Türk ordusu EdirneFilibeŞıpkaTırnova yolu ile Niğbolu'ya ilerledi. Niğbolu'ya varıldığı sırada düşman oradan çekilmiş, Şumnu'ya doğru gitmişti. Niğbolu'daki Türk kuvvetleri de orduya katıldı. Doğuya doğru ilerlendi. Haçlılar, Türk ordusunun kendi ardlarında olduğunu bilmiyorlar, bu toprakları iyi tanıyan Türkler ise, kendilerini saklamak suretiyle yıldırım gibi ilerleyerek düşmana yaklaşıyorlardı.

9 Kasım'da haçlılara yetişmişlerdi. İki ordu ters cephe ile çarpışacaklardı. Çünkü haçlılar arkalarını Varna'ya vererek batı kuzeye doğru cephe almışlar, Türkler ise cepheyi güney doğuya doğru tutmuşlardı.

Macar kralı, Türk ordusunun dört kilometre uzakta olduğunu öğrenince, atların eğerlerinin çıkarılmadan gecelenmesin emretti. Manevî kuvvetleri mükemmeldi. Macarların üstünlüğü zırhlı süvarilerden meydana gelmiş olmalarındandı. Başkumandanları *Jan Hunyad,* Türkere karşı birkaç zafer kazanmış büyük bir askerdi. İki tarafta da top vardı.

Türk ordusu Anadolu'dan 40.000 kişiyle Rumeli'ye geçmiş, burada da bazı kuvvetler kendine eklenmişti.

Edirne'de bir miktar asker bıraktıkları için, 50.000 kişiden çok değildiler. Haçlılar ise 70.000 kadardı. Yanlış bir düşünce ile bazı Türk kaleleri önünde oyalanıp kayıplar vermeselerdi, Türk ordusuna daha üstün bir durumda bulunacaklardı.

10 Kasım 1444'te savaş başladı. Türkler, haçlıların bozdukları andlaşmayı bir kargıya geçirerek karargâha dikmişlerdi. Türk ordusunun sağ kanadında *Turhan Beğ* buyruğundaki Rumeli sipahileri, ortada *Karaca Paşa* buyruğundaki Anadolu sipahileri bulunuyordu. Sol kanatta akıncılar ile hafif piyadeler olan azepler vardı. Başkumandan olan *II. Murad,* kapıkulları, yâni yeniçeri ve kapıkulu sipahileri ile ihtiyatta bulunuyordu.

Ters cephe ile yapılan bu savaşta iki taraftan birinin yok olacağı muhakkaktı. Bu sonucu kesinleştiren sebeplerden birisi de iki tarafın azmindeki şiddet ve kumandanlarındaki ustalık ile askerlikteki kahramanlıktı.

Taarruza Türkler başladı. Türklerin sol kanadındaki 10.000 azep ve akıncı düşman sağ kanadına, onu çevirecek şekilde, yaklaştılar. Azepler düşmanı ok yağmuruna tuttuktan sonra, akıncılar haçlılara doğru ileri atıldılar. Aynı zamanda Anadolu beğler beğisi *Karaca Paşa* da Anadolu sipahileriyle düşmana şiddetle taarruza geçti. Düşman, azep ve akıncıların yaklaşmasını bekledikten sonra zırhlı süvarileriyle pek sert bir karşı saldırıda bulundu ve hafif Türk kuvvetlerini geriye doğru itti.

Karaca Paşa kuvvetleri ise karşılarındaki Hırvatları yenerek ilerlemeye başladılar. Hırvatlar, genlerindeki bütün yedekleri de savaşa sokarak bu saldırıyı durdurmaya çalıştılarsa da başaramadılar. Hırvatlar bataklığa doğru sürülerek hepsi yok edildi.

Jan Hunyad, kendi sağ kanadının kötü durumunu görünce, kumandasına aldığı Macar ve Boşnak kuvvetleriyle *Karaca Paşaya* saldırdı. Bu yan saldırısı pek yaman oldu. Çok kanlı geçen çarpışmada *Karaca Paşa* şehit düştü. Anadolu sipahileri, yeniçerilerin soluna kadar çekildiler.

Türk sağ kanadındaki Rumeli sipahileri de orta solla birlikte düşmana taarruza geçmişlerdi. Düşman, zırhlı süvarileriyle bunlara karşı da saldırarak Rumeli sipahilerini geriye sürdüyse de, yedeklerini alan bu kanat yeniden saldırarak haçlıları püskürttü ve kovalamaya başladı.

Düşman başkumandanı *Jan Hunyad,* kendi sağ kanadındaki durumu düzelttikten sonra, bozulan sol kanadını da düzeltmek için Macar kralının yanında bulunan yedek alaylarından birini alarak yardıma koştu. *Turhan Beğ'in* Rumeli sipahilerini geri itmeye başladı. Anadolu sipahileri yeniçerilerin soluna çekilip tutunduğu gibi Rumeli sipahileri de yeniçerilerin sağına çekilip cephe kurdular.

Savaşın buraya kadar olan kısmı, haçlıların lehine gibi görünüyordu. Her ne kadar Hırvatlar yok edilmişse de, Türk ordusunun kanatlarıyla ortası çekilmeye mecbur edilmiş ve cephe, pâdişâhın yedek kuvvetleri olan yeniçerilerle kapıkulu sipahilerinin önüne kadar gerilemişti. Fakat buna karşılık Türklerin lehine de şu vardı: Haçlıların bütün kuvvetleri savaşa sokulduğu hâlde, Türklerin kapıkulu askerleri henüz yıpranmamış bir halde yedekte idiler. Bundan başka, yıpranmış düşman kuvvetleri, Türklerin meşhur kazkanadı tabiyesinin karşısında idiler.

Düşman, Türk hattının iki yanma çekilmiş olan Rumeli, Anadolu sipâhileriyle azep ve akıncıları, belki de, tamamen bozulup bitmiş sanıyordu. Bunların varlığını hiç düşünmeden, yeniçeri ve kapıkulu sipahilerine yüklenmişti.

Bu kuvvetin önüne hendekler açılmış, engeller yapılmıştı. *Jan Hunyad,* Macar kralının yanındaki alayları, son ihtiyat olarak, kesin sonuç anında savaşa sokmak istediği için, bunların kendisinden emir beklemelerini söylemişti. Fakat bu alayların kumandanları, savaşın Türk karargâhı önünde devam etmekte olduğunu görünce, askerliklerini unutup, kraldan, savaşa girmek izni istediler. Kıral da bu izni vermek yanlışlığını yaptı. Düşmanın son yedekleri de, yeniçerilere taarruz etmek için ileri atıldı.

Haçlıların bütün kuvvetleri savaşa girince, Türkler, son darbeyi vurma anının geldiğine hükmettiler. Yeniçeri cephesinin ortası biraz geriye çekilerek, kazkanadı tabiyesi uygulanmaya başlandı. Düşman, Niğbolu'da olduğu gibi, bir yarım çemberin içine girdiğinin farkında değildi.

Bu sırada, kendi sol kanadının durumunu düzeltip kıralın karargâhına gelmiş olan *Jan Hunyad,* emrine aykırı olarak son yedeklerin de savaşa girmiş olduğunu gördü ve yapılacak başka bir iş olmadığı için, ordusunu üç kere ve şiddetle taarruz ettirdi.

Haçlılar *Sultan Murad'a* doğru saldırıyor, Türkler Macar kıralını yakalamak istiyorlardı. Türk karargâhının önünde pek çetin bir boğuşma oluyordu. Bu sırada Sekbanbaşı *Yazıcı Doğan* da şehit düştü. Büyük bir yiğitlikle saldıran Macar kıralının atını *Rüstem* adlı bir Türk askeri balta ile devirdi. Kıral öldürüldü. *Koca Hızır* adlı yaşlı bir asker, kıralın başını kesip bir mızrağa saplayarak, mızrak ucundaki bozulan andlaşmanın yanma dikti. Bu sırada, yeniçerilerin iki yanında bulunan Anadolu ve Rumeli sipahileri de kazkanadını kapayarak düşmanı çember içine almışlardı. Gece başlarken *Jan Hunyad* Romenler ile birlikte kuzeye doğru kaçabildi.

Ertesi sabah, düşman karargâhında tutunmakta olan küçük düşman birliklerine taarruz olunarak, kumandanları *Kardinal Sezanni* başta olmak üzere hepsi kılıçtan geçirildi. Kıralın 250 araba tutan değerli eşyası zapt olundu.

Hunyad ile birlikte kurtulan dört beş bin kişi kadar kuvveti, *Davud Paşa,* iki gün Tuna'ya kadar kovaladı.

Varna Meydan Savaşı, imha savaşlarının en güzel Örneklerinden birisidir. Baştan sona kadar iyi idare edilen bir savaştır. Hareketlerini gizleyerek düşmanı gafil avlayan Türk ordusu, bu savaşla, tarihimize çok şanlı bir yaprak yazmıştır. *Jan Hunyad'ın* kumandanlıktaki ustalığı ve Macar atlılarının zırhlı olduğu düşünülürse, bu zaferin değeri daha iyi anlaşılır. XV. Yüzyıldaki zırhlı süvariler, bugünün tankları gibi önüne geleni süpüren yaman bir kuvvetti. Türkler böyle bir kuvveti yok etmişlerdir. O korkunç kuvveti yenip yok *eden II. Murad* ve Türk ordusu kutlanmaya lâyıktır.

(Çınaraltı, 15. Sayı, 15 Kasım 1941)

ABDÜLHAMİD HAN(= GÖK SULTAN)

Toplumun en büyük haksızlığına uğramış tarihî şahsiyetlerden biri, *II. Abdülhamid*'dir. Kendisinden önceki devirlerin ağır yükünü omuzlarında taşıyan, en güvenebileceği adamların ihanetine uğrayan ve dağılmak üzere olan içi dışı düşman dolu bir imparatorluğu 33 yıl sırf zekâ ve hamiyeti ile ayakta tutan bu büyük pâdişâh katil, kanlı, müstebit, kızıl sultan, câhil ve korkak olarak tanıtılmış, dâima aleyhinde işleyen bu propagandanın tesiriyle de böyle tanınmış talihsiz bir insandır.

Daha ilkokul sıralarında belirli bir propagandanın tesirinde kalmaya başlayarak, yaşları ilerledikçe aynı telkinler ile büyütülen nesillerin, o propagandanın yalanlarını bir gerçek gibi benimsemelerinden tabii ne olabilir?

Öğren yavrum ki On Temmuz bayramların en büyüğü,

Esir millet böyle bir gün zincirini kırdı, söktü.

Ondan evvel geçen günler, bilsen yavrum ne siyahtı,

Milletin her iyiliğini düşünecek pâdişâhtı;

Hâlbuki o zaman sultan, insan değil, canavardı,

Canlar yakar, kan dökerdi, millet ondan pek bizardı!

gibi saçmalar, kim bilir hangi kırılası kalemlerle yazılarak okuma kitaplarına geçiyor, körpe beyinlere *Sultan Hamid* düşmanlığı aşılıyordu.

Bu düşmanlığı aşılayanlar ilkönce İttihatçılar, yâni hürriyet kahramanları (!), yâni *Sultan Abdülhamid'in* 33 yıl ayakta tuttuğu imparatorluğu 10 yılda dağıttıktan sonra memleketten kaçan kişilerdi. İttihatçılardan sonra da Ermeniler, Rumlar, Yahudilerdi. Yâni, yabancıları işe karıştırarak Türkiye'yi batırmak için Osmanlı Bankası'nı basan, Anadolu'da kargaşalık çıkaran ve Avrupalının gık demesine meydan vermeden *Sultan Abdülhamid* tarafından tepelenen Ermeniler; yâni Balkanlara saldırıp karışıklık çıkarmak ve yine yabancıların da işe karışması ile Türkiye'yi parçalamak isterken *Sultan Hamid* tarafından 1897 de tepelenen Yunanlılar (ve bizdeki adı ile Rumlar); ve Filistin'de bir Yahudistan kurmak teşebbüsleri *Sultan Hamid* tarafından önlenen Yahudi'lerdi.

Sultan Hamid, bin türlü siyâsî tertiple bu azınlıkların azgınlıklarını yere sererken, onlarla birleşerek pâdişâhı tahtından indiren kabadayılar:

Türk, Musevî, Rum, Ermeni,

Gördük bu rûzı rûşeni!

şarkısını, bu unutulmaz ahmaklık ve ihanet bestesini söyleyerek çınlatıyor, Birinci Dünya Savaşı ile mütârekesine kadar Musevî, Rum ve Ermeni vatandaşların nasıl "Rûzi Rûşen" beklediklerini anlamamak, anlayamamak gibi bir alıklıkla bir imparatorluğu idare ettiklerini sanıyorlardı.

Sultan Hamid'i iyice anlamak için tahta çıktığı zamanı iyi bilmek lâzımdır. *Sultan Aziz'in* son zamanlarındaki çöküntü sırasında, memleketi, yürütmek için beliren iki akımdan, liberalizmi *V.Murad,* muhafazakârlığı *II. Abdülhamid* temsil ediyordu. Liberaller, İngiltere ve Fransa'ya bakarak parlamento ile her şeyin düzeleceğine inanıyor, muhafazakârlar, 30 milyonluk imparatorlukta 10 milyon Türkün hâkimiyetini sağlamak için mutlak idareye lüzum görüyordu. Masonlar, *Sultan Murad'ı* da Mason yapmışlardı. Gerçek yüzünü *Sultan Murad'a* göstermeyen Masonluğun arkasında ise Yahudilik ve Avrupa emperyalizmi vardı.

İlk Meşrûtiyet Meclisinde, Hıristiyan mebusları, Türkiye'nin bir an önce parçalanması için Ruslar ile savaşa şiddetle taraftar olmuşlardı. Ve gerçekten de neredeyse imparatorluk dağılacaktı. *Sultan Hamid,* bunu gördükten sonra, meşrutiyeti devam ettirseydi, elbette ki yanlış bir iş yapmış olurdu. Müslüman olmayan mebuslarla birlikte, dışardan körüklenen Arap ve Arnavut milliyetçiliklerine de set çekmek üzere Meclisi kapatması, *Sultan Hamid'in* en büyük başarısı ve hizmetidir. Bu meclis kapatılmasaydı ne olacaktı? 8 milyon Hıristiyan ve 12 milyon Müslüman yabancıya karşı, kültür seviyesi hepsinden geri 10 milyon Türkle bu devlet nasıl tutulacaktı? Demokrasi bir çoğunluk rejimi olduğuna göre, Türklerden çok olan Araplar, meselâ, resmî dilin Arapça olmasını teklif etseler ve

Arnavutları da yanlarına alsalar, sonuç ne olacaktı? Bütün Türk olmayanlar birleşerek Osmanlı İmparatorluğunun Avusturya Macaristan gibi federatif bir devlet olmasını isteseler, bunun,[1] nasıl önüne geçilecekti? Karışmak için fırsat gözleyen Avrupa devletlerini kışkırtmak üzere demokratik nümayişler yapılsa, bu, ne ile önlenebilecekti?

İşte *Sultan Hamid,* Meclisi kapatarak bütün bu tehlikeleri önledi ve tahtından indirilmeseydi, daha da önleyecekti.

Fakat onun hizmeti bu kadar da değildir. 1877–1878 savaşından yenilerek çıkan Osmanlı ordusunu, o zamanın en mükemmel silâhları ile meselâ mavzer tüfekleriyle silâhlandırdı. Denizci devletlerin ve Rusların denizden yapmaları mümkün taarruzlara karşı, İstanbul ve Çanakkale boğazlarını tahkim etti. Ve Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlerle Fransızların 18 Mart 1915 saldırılan bu istihkâmlarla durduruldu.

Mükemmel kurmaylar yetiştirildi. 1914–1918 Savaşı ile İstiklâl Savaşı'nı bunlar idare ettiler. *Suttan Aziz'in*, Ruslarla çarpışıp Kırım'ı kurtarmak için hazırladığı donanma, denizcilik tekniğinin değişmesi karşısında değerini kaybetmişti. 8–10 mil giden gemilerle artık iş görülemezdi. Bunları kadro dışı ederek iki zırhlı ile iki kruvazör aldı. Büyük Osmanlı borçlarının üçte ikisini ödedi. Pek çok okul açtı. Pek çok yol ve köprü, ayrıca hastahâne ve çeşme gibi hayrat yaptırdı. Görülmemiş bir haber alma şebekesi kurdu. Yabancı elçilerden bile casusları vardı. Avrupa'da kuş uçsa haberi oluyor, aleyhimizdeki kararları önceden öğrenerek tedbirini alıyordu. Hilâfeti, Osmanlı Hanedanından almak için Mısır'da kurulan gizli bir derneğin üyelerinden biri *Sultan Hamid'in* adamlarından biri idi. Balkanlıların mezhep ve milliyet ayrılıklarını körükleyerek birleşmelerine engel olduğu gibi, İngiliz, Alman ve Rusları da birbirine düşürerek aleyhimizde birleşmelerini engelledi.

Bunları yaparken de vezirlerinden, paşalarından kimseye güvenmemekte ne kadar haklı olduğunu zaman göstermiş ve koca vezirler, hiç sıkılmadan, yabancı elçiliklere, konsolosluklara sığınmışlardı.

Çok namuslu ve dindar bir adam olduğu için, asla kan dökmemiştir. *Mithat Paşayı* öldürttüğü hakkındaki söylenti iftiradır. Gerçi o, *Mithat Paşadan* şüphe ediyor, onun *Sultan Aziz'i* öldürtmüş olduğuna inanıyordu. Fakat dindar bir insan olarak, kan dökmekten, bütün hayatınca çekinmiş, *Mithat Paşa* ile arkadaşlarının idam kararlarını müebbet hapse çevirmişti. İsteseydi idam kararını imzalayamaz mı idi? Buna hangi kuvvet engel olabilirdi? Bunu yapmayarak, sonra, Talifte suikasta girişecek kadar az zekâlı mı idi?

Memleketi doğudan tehdit eden Moskof emperyalizmi ile batıdan tehdit eden Avrupa emperyalizmi ve onun temsilcisi İngiltere'ye karşı devleti savunan *Sultan Hamid,* ayrıca azınlıklar ve gafil hürriyetçiler ile de uğraşmaya mecbur olmuş, güneyden gelen Siyonizm'e de göğüs germiştir.

Sultan Hamid için, Osmanlı İmparatorluğunu, soyumuzun düşmanı Moskoflarla hilâfetin düşmanı İngiltere'ye, devletimizin düşmanları Siyonizme ve azınlıklara, rejimin düşmanı hürriyetçilere karşı savunmak meselesi ve vazifesi vardı. Bunun için de, kendisinin, devlet başkanı kalması gerekti. Kendisi çekilirse, devletin tutunamayacağı hakkındaki düşüncesinin doğruluğu, çok geçmeden gerçekleşmiştir.

Şimdi, bu kadar büyük bir davanın karşısında, *Peyami Safa'nın* ileri sürdüğü *İsmail Safa'nın* sürgün edilmesi gibi hâdiselerin ne ehemmiyeti olabilir? *İsmail Safa* ne istiyordu. Oğlunun iddiasına göre hürriyet! Yani meşrûtiyet, serbest seçim. Yani bir alay Arap, Arnavut, Ermeni, Rum, Bulgar, Yahudi ve Sırp'ın Türkiye'nin kaderi hakkında söz sahibi olması.. Şimdi akıl, anlayış, vicdan ve millî şuur sahibi olarak düşünelim: Böyle bir sonuca razı olunabilinir mi?

Sultan Hamid, sürgün ettiklerine aylık da bağladığına göre, Anadolu'nun en sağlam havalı yerlerinden biri bulunduğu, ahâlisinin dinç ve gürbüz yapısı ile belli olan Sivas'ta *İsmail Safâ'nın* ölmesi *Sultan Hamid'in* kabahati midir? Verem olan *İsmail Safa,* İstanbul'da kalsaydı, ölmeyecek miydi?

Babasına karşı beslediği sevgi dolayısıyla, *Peyami Safa'nın* bazı özel düşünceleri olması tabiîdir. Fakat, her gün binlerce kişiye seslenen bir yazarın, *Sultan Hamid* gibi büyük bir pâdişâhı, Osmanlı sultanlarının en câhili ve kanlısı diye göstermeye kalkması, doğru mudur.

"Bu dünyada herkes birçok şeyin câhilidir. Yeter ki kendi işinin câhili olmasın![1] Kendi işinin ehli olduğunu bin bir delille isbât etmiş bulunan *Sultan Hamid* ise asla câhil değildir. Onun bir yüksek okul ve hattâ lise diploması yoktu. Fakat özel öğretmenlerle hayattan ve içinde yetiştiği büyük ve muhteşem hanedandan çok cevherli şeyler öğrenmişti. Ressam, hattat ve musikişinas idi. Doğu ve batı dillerinden bazılarını biliyordu. Kurduğu çok değerli Yıldız Kütüphanesi, bugün, Üniversite Kütüphânesi'nin temelini teşkil etmektedir. Bayazıd Umumî Kütüphânesi'ni de yine o kurdu. Yani *Sultan Hamid,* Türk kültürüne kütüphane kurarak, pek çok okul açarak ve ilmî eserler yazdırarak hizmet etti.

Onun katil olduğu yalan, kızıl sultan olduğu iftiradır. Avrupalıların ve Ermenilerin yakıştırdığı kızıl sultanlığı benimsemek, onların emellerine hizmet etmek olmaz mı?

Sultan Hamid, kızıl değil *"Gök Sultan"* dır. Herkeste bulunması mümkün ufak tefek kusurlarını şişirip erdemlerini inkâr etmekle ne Türk tarihi, ne de Türk milleti bir şey kazanır. *İsmail Safa,* İngilizBoer savaşında, İngilizlerin bir başarısını, onların elçiliklerine giderek tebrik ettiği için, *Sultan Hamid* tarafından, haklı olarak, sürgün edilmiştir. Belki *İsmail Safa,* o zaman, İngilizlerin nasıl bir Türk ve Müslüman düşmanı olduğunu bilmiyordu. Fakat geniş haber alma imkânları ile her şeyi bilen *Sultan Hamid,* memleket aydınların düşman elçilikleriyle temasına müsaade edemezdi.

Şimdi insafla düşünülsün: Hiçbir sebep yokken, sırf yurtlarındaki elmas madenlerim zapt etmek için, bir avuç Boer'e büyük ordularla saldıran İngiltere'yi tebrik etmek hangi hürriyetçilik anlayışının sonucudur.

O günkü İngiltere'yi Boerleri yendi diye tebrik etmekle, bugünkü Moskofları Finlere karşı başarılarından dolayı alkışlamak arasında ne fark vardır?

Merhum *Gök Sultan Abdülhamid Han,* bütün hayatında bir fikir, devleti ayakta tutmak ve hazırlamak için yaşadı. Siyasî dehâsı ile Avrupa'yı ve Moskof'u oyalıyor, bir yandan da demiryolu ve okul ile Türk milletini kuvvetlendirmeye çalışıyordu.

Sultan Hamid ile onun düşmanları olan hürriyetçileri ölçüştürmek için, yalnız şu noktaya bakmak yeter: Hürriyet kahramanları (!), hürriyeti yok edip yüzlerce masumu astırdıktan sonra, savaşa soktukları devlet yenilince, hırsızlar gibi kaçtılar. *Gök Sultan,* bir tek siyasî idam yapmadan, en korkunç siyâsî güçlükleri atlatarak 33 yıllık saltanatında devleti ayakta tuttuktan sonra tahtından indirilirken, Moskof çarının Rusya'ya davetini, Selanik'ten Alman gemisiyle İstanbul'a gelirken de Alman İmparatorunun davetini reddederek vatanında bir sürgün ve mahpus gibi yaşamayı tercih etti.

Türkiye, dört sınırında yangınlar olan bir ev, *Sultan Hamid,* o yangınların eve bulaşmaması için hızla koşarak ateşe su serpen, kum döken ve keçe kapatan bir savunucu idi. Bu koşuşmaları sırasında yoluna çıkan bir iki çocuğu çarpıp düşürdüyse, suç onun değildir. Çünkü yurdun çevresinde yangınlar göğe yükseliyor ve *Gök Sultan,* alevleri içeri sokmamak için didiniyordu. Ve sokmadı da... Ne diyelim? Durağı cennet olsun...

(1) Bu güzel söz, son devir Osmanlı şehzadelerinden birine aittir.

(Ocak, II Sayı, II Mayıs 1956)

OSMANLI PADİŞAHLARI

Edebiyat, tarih, coğrafya dersleri okutmakla güdülen gayelerden birisi de, gençlere, millet ve yurt sevgisi aşılamaktır. Bu işin hiç yalan söylemeden, gerçekleri değiştirmeden yapılması gerektir. Çünkü yalancılık üzerine kurulmuş yurtseverlik olamayacağı gibi, gerçeklerin değiştirilmesinden de hiç bir erdem doğmaz. Çocuklar, kendi edebiyatlarını ve tarihlerini okurlarken düşünürler, muhakeme yaparlar, sevinirler, kızarlar, beğenirler, tenkit ederler; fakat sonunda bütün zaferler ve bozgunları ile iyi ve kara günleri ile Türk tarihi, Türk kültürü, Türklük sevgisi gönüllerinde yer eder. Hattâ bazan bütün o okunan cilt cilt kitaplardan, akıllarda hiç bir şey kalmasa da gönüllerde bir millî sevgi ve inanç kalır ki, istenilen ve beklenilen de, esasen, odur.

Bir milletin çocukları, o milletin iyi oğulları ve kızları olabilmek için hem millî sevgi, hem de millî kin ile yetişmelidirler. Her milletin tarihî düşmanları vardır. Bir milletin çocukları kendi soylarına kötülük etmiş olanları bağışlayarak büyürse, onlara karşı hiç bir öç duygusu beslemezse yahut kendine hizmet edenleri tanımaz da onları inkâr ederse, o millet yaşama hakkını kaybeder.

Osmanlı sultanları hakkındaki yersiz iddiaların okul kitaplarına kadar girmesi, işte bu tehlikenin delillerinden birisidir. *Ali Canip Yöntem'in,* liselerin dokuzuncu sınıflarında okutulan "Edebiyat" adlı kitabında bir kayıt, bunlardan birisidir.

Bu kitabın 1937 basımının "Siyâsî Tanzimat" bölümünün 185. sayfasında şöyle bir satır var:

"*... O aralık Abdülmecid tahta geçmişti. Bu, her Osmanlı pâdişâhı gibi gafil ve bîçâre bir adamdı*[(1)]*..."*

Ali Canip Yöntem, câhil zamane dalkavuklarından birisi bulunsaydı, bu sözün belki o kadar ehemmiyeti olmazdı. "Şuursuz maskaranın biri bir hezeyan savurmuş!" der geçerdik. Fakat bu hüküm, *Ali Canip* gibi vatansever, hattâ biraz Türkçü bir edebiyat öğretmeninin, *Ömer Seyfeddin* ile arkadaşlık etmiş, dilin sadeleşmesi hareketlerine karışmış, tarihini iyi bilen bir aydının kaleminden çıkınca, iş değişmektedir.

Demek, bütün Osmanlı pâdişâhları gafil ve bîçâre! Demek, Türk ordularını zaferden zafere koşturan, Türklüğü ve Müslümanlığı bütün Avrupa'ya karşı savunanların başında bulunan, yurdun her yerini bilim ve sanat eserleriyle dolduran bu insanların arasında bir tanecik bile değerli insan yok, öyle mi?

Bu gaziler ve şehitler ocağına savrulan bu suçlama, vicdanlar için ne ağırdır! Osmanlı ocağında bir iki tane çılgın, bir iki tane iktidarsız insan çıkmakla, onların hepsini birden çürütmeye kalkışmak hangi mantığın işidir? Böyle bir suçlama yapmakla, bir kitabın yanlış bir cümlesine bakıp bütün kitabı çürütmek arasında ne fark olur?

Bunların üzülerek kaydettikten sonra, Osmanlı pâdişâhları hakkında tarih yönünden verilmesi gerekli hükme geçiyorum:

Sultan Öyüğü'nde Rumları yenen, Karaca hisar'ı kuşatan ve Söğüt'ü alan *Ertuğrul Gaziyi* bırakıyorum. O, resmen pâdişâh sayılmadığı için *Ali Canip Yöntem'in* hakaret huzmeleri ona kadar erişememiştir. Onun için söze Osman Gazi ile başlıyorum.

Burada, Osmanlı pâdişâhlarının katıldıkları veya doğrudan doğruya tesirleri bulunan olayları ele alacağım. Bu yazı bir tarih incelemesi olmadığı için de belki bazı eksiklerim ve yanlışlarım bulunacak, Osmanlı pâdişâhlarının büyüklüklerine ait olan eksiklerimi *Ali Canip Yöntem' e* bağışlıyorum. Yanlışlarımı da, tarih bilenler, bana bağışlasın.

Osman Gazi: 1284 te 70 kişiyle İnegöl zaptına giderken Rumların pususuna düştü, fakat bozulmadı. Bu çarpışmada yeğeni Baykara şehit düştü. Sonra 300 kişiyle Kocahisar (veya Kulacahisar)ı basıp aldı. Bir müddet sonra Rumlarla Büyük Eğizce Savaşı'nı yapıp kazandı. Bunda da kardeşi *Sarubatı Savcı Beği* şehit verdi. Sonra İnegöl'ü zapt etti. 1291 de MudurnuGöynük seferini yaparak Rumları kılıçtan geçirdi. Kaldırık Derbendi'ndeki savaşta Rumları bozup Bilecik ve Yarhisar'ı aldı. 1299 da Yalova'da Rumları bozguna uğrattı. 1301 de Koyunhisarı önünde üstün bir Rum ordusunu yendi. Bu savaşta kardeşi *Gündüz Beğ* ve *Gündüz Beğ'in* oğlu *Aydoğdu* şehit düştüler. 1308 de Koçhisar'ı, 1313 te Akhisar'ı aldı. Geyve tekfurunu de bozup kaçırdı. Bütün hayatında adaleti ve iyi tedbiriyle Anadolu tımarlılarını çevresine topladı. Düşmanlarından pek çok ganîmet aldı. Fakat öldüğü zaman hiçbir şeyi çıkmadı. Acaba, *Osman Gazi,* bunun için mi gafîl olmaktadır?

Orhan Gazi: Daha babasının son yıllarında devlet işlerinin fiilî olarak başına geçmişti. 1327 den 1337 ye kadar on yıl çarpışarak, yâni ok ve kılıç kullanarak, yâni kendini ölümün kucağına atarak Aydos, İzmit, Hereke, İznik, Taraklı, Gemlik kalelerini Rumlardan aldı ve bir Türk beğliği olan Karasi'yi kendi ülkesine ekleyerek Anadolu'da Türk birliğine doğru kuvvetli bir adım attı. 1338 de oğlu kahraman *Süleyman Paşayı Rumeli'ye* göndererek Gelibolu, Bolayır, Malkara, İpsala ve Tekirdağ'ını zapt ettirdi. Acaba, bu işleri yaptığı için mi *Orhan Gazi* de gafîl ve biçâre oldu?

Gazi Murad Beğ: Anadolu Türk birliği için bir adım daha atarak Ankara'yı kendi ülkesine ekledi. Sonra 1363 te Çorlu, Lüleburgaz ve Edirne'yi, daha sonra Niş kalesini aldı. 1382 de Germiyan Beğliğinin bir kısmını Osmanlı ülkesine ekledi. 1389 da ise şanlı Kosova Meydan Savaşı'nı kazandıktan sonra şehit düştü. Memlekette kuvvetli bir teşkilat ile birlikte yeniçeriliği de *I. Murad* kurmuştu. Buna göre, hangi hareketinden dolayı gafil ve niçin bîçâre idi?

Yıldırım Bayazıd: Ortaçağın bu büyük adamı, Kosova'nın kazanılmasında en büyük rol oynayanlardan biridir. Anadolu'daki Türk beğliklerinin hemen hepsini Osmanlı ülkesine ekleyerek Anadolu'da Türk birliğini kurdu. İstanbul'u kuşattı. 1396 da birleşik Avrupa ordularını Niğbolu'da darmadağın ederek tarihimize altın bir yaprak yazdı. 1402 de Ankara Savaşı'nda da nasıl kahramanlıklar gösterdiği ve tutsaklığa katlanamadığı için intihar ettiği de malûmdur. Acaba, bu dünyada kadınlarla cümbüş edip şarap içmek dururken, tatlı canına kıydığı için mi gafil sayıldı?

Kahraman *Yıldırım'ın,* her biri az veya çok padişahlık etmiş, olan oğullarından hepsi de *(Süleyman, Mehmed, Mûsâ, Mustafa, İsa)* birer kahramandı. Kahraman *Süleyman Çelebi,* şâirleri çok sever, korurdu. *Musa Çelebi* ise koyu bir gâvur düşmanı ve durmadan onlarla çarpışan bir kahramandı. *Mehmed Çelebiye* gelince; hem bir artist kadar yakışıklı, hem de pehlivan ve nişancı bir kahramandı. 24 savaşa girip kırka yakın yara almış ve bu yaralar yüzünden erken ölmüştü.

***II.Murad*:** İstanbul'u kuşattı. *Aksak Temirle* yapılan çarpışmadan sonra bozulmuş olan Anadolu Türk birliğini kısmen yeniden kurdu. 1429 da Selanik'i aldı. 1444'te Varna, 1448'de İkinci Kosova meydan savaşlarını kazandı. Şâirdi. Şiirleri, XI. Yüzyılda yazılmış olmasına rağmen XX. Yüzyılda yazılmış şiirlerin birçoğundan daha güzeldir. Musikiyi çok severdi. Saltanat sürmek düşüncesinden bile uzaktı. Acaba, eline geçmiş olan sultanlığı oğluna bırakarak çekildiği için mi gafil ve bîçâre idi?

Fâtih: *Fâtih* hakkında ben ne yazayım? O, kendi kendisi zaten tarihe yazmış. Bir tek *Ali Canip* değil, bütün insanlık *Ali Cânip'lerden* ibaret olup onu inkâr etse bile, o, yine vardır ve büyüktür. *Ali Canip Yöntemin,* Karacaahmet mezarlığından tek başına geçemediği yaşlarda, O, ülkeler ve devletler yıkıp

topraklarını Türk ülkesine katıyordu. Bir gün onun heykellerini dikeceğimiz muhakkaktır. Ona heykeller de azdır. İstanbul'a onun adını verip meselâ *"Fâtih kent"* desek yine azdır. Ona, Türk sanatının, Türk dehâsının eşsiz bir eseri olacak büyük bir heykel mutlaka dikmeliyiz. Ne lazımsa; altın mı, gümüş mü, granit mi, her ne gerekiyorsa bulup, ulu bir heykel dikmeliyiz. *Fâtih,* bütün ataları dedeleri, büyük amcaları gibi Belgrat savaşında yaralanmış bir gazi idi. Şâir, bilgin ve yasacı idi. Acaba neden gafîl ve bîçâre oluyor? Nefsine uyarak, yenilmiş Bizans'ta bir kumandan kızına gösterdiği muameleden mi? Ne yapalım? Yapmasa elbette daha iyi olurdu ama nihayet bunu yirmi yaşlarında iken ve bir düşmana karşı yapıyordu. Kendi kumandanlarının kızlarına ve evdeşlerine saldırmıyordu ya..

II. Bayazıd: *Fâtih'in* oğulları olan *II. Bayazıd* ve *Cem* de gafil ve bîçâre değillerdi. İkisi de şâir ve kahramandılar. *II. Bayazıd, Fâtih* ile *Yavuz* arasında sönük kalıyorsa da, gerçekten, bir tarihçinin dediği gibi, hiçbir davranışında lüzumsuz veya eksik bir nokta olmayan şuurlu bir pâdişâhtı.

Yavuz: *Yavuza* gelince; bilmem ki gafil ve bîçâre sıfatlarına onun kadar yakışmayacak insan bulunabilir mi? İki dilde şâir, tuttuğunu koparır, dünyayı bir pâdişâha dar görür, kahraman, o bilginler dostu arslan da gafil ve bîçâre ise, acaba, öteki insanlar nedir? 1514 teki Çaldıran, 1516 daki Mercidâbık meydan savaşlarını kazanan ve çelik iradesiyle devleti bölünmek tehlikesinden kurtaran *Yavuz*, belki de, Türkiye tarihinin *Alp Arslan* ile birlikte en büyük şahsiyetidir. *Kemalpaşaoğlu'nun* dediği gibi ölümüne hem kılıç, hem de kalem ağlamıştır.

Kânunî Süleyman: *Koca Yavuz'un* oğlu *Koca Süleyman'a,* yasacı *Süleyman'a,* gelince; 13 savaşa katılan bu, Belgrat, Rodos, Budin, Tebriz ve Bağdat fâtihine, Mohaç'ın şanlı kahramanına, *Barbaros'un, Turgut'un, Sinan'ın* ve *Bâki'nin* pâdişâhına, bu şâir cihan imparatoruna, insan nasıl gafil ve bîçâre der? Bir insanın herhangi bir hareketi, bir iki yüzyıl sonra kötü sonuç verdi diye, o insana gafil demek, gafletten başka nedir? Dâhi denilen nice kimseler vardır ki, 15 yıl sonrasını görememişlerdir. Başka milletler, kendi çocuklarına büyüklük ve kahramanlık örnekleri vermek için gerçekleri değiştirmekten çekinmeyerek, şöyle böyle kırallarını bile büyük kimselermiş gibi gösterirken, bizim kendi kahramanlarımızı küçültmeye kalkmamız, vatanseverliğe indirilmiş ağır bir baltadır. İnsanlar, çevrelerinde ne kadar çok kahraman örneği görürlerse, yiğit yetişme ihtimalleri o kadar artar. Tarihî kahramanları silmekle bir millet silmek arasında fark yoktur.

II. Selim: Hiçbir savaşa girmedi. Şâir ve ayyaştı. Anası Rus olduğu için sevilmeyen bu hükümdarın, büyük bir tarafı yoktur. Zamanında Yemen, Kıbrıs, Tunus alınmış olmakla beraber, kendisinin hiçbir enerjisi görülmemiştir. Bununla beraber, devlet idaresini ehillerinin eline bırakmakla gafil olmadığını göstermiştir.

III. Murad: Devlet işlerine pek karışmazdı. Kadınlara pek düşkündü. Fakat gafil ve bîçâre denecek bir hâlini tarih kaydetmiyor.

***III. Mehmed*:** Babası ve dedesi gibi rehâvetli değildi. Savaşa çıkarak 1597 de Eğri'yi fethetmiş ve Haçova Meydan Savaşı'nda Almanları bozguna uğratmıştır. Kusuru, anasını devlet işlerine karıştırmasıdır.

I. Ahmed: Şâirdi. Çok dindar ve merhametli idi. 27 yaşında ölmüştür. Saltanatta veraset usulünü değiştirmesi ve şehzade idamlarına engel oluşu insanî bakımdan iyi bir hareketti. Fakat bu hareket, netice bakımından devletin aleyhine oldu. Devletin başına genç hükümdarlar yerine yaşlıların gelişi, herhalde hayırlı olmamıştır.

I. Mustafa: *Ali Canip Yöntem'in* sözlerine uygun düşer. Fakat hastaydı. Bir hastadan, normal insanlardan istenen şeyler beklenemez.

Genç Osman: *II. Osman;* eski Osmanlı pâdişâhları gibi büyük yaratılışta bir kahramandı. 14 yaşında tahta çıktı. 17 yaşında Lehistan seferine yöneldi. Yeniçerilerin bozukluğunu ilk defa gören odur. Meyhaneleri kapatmış, aylık ve ikramiyeleri azaltmış, yâni devleti sert bir elle tutmaya başlamıştı. Bozulmuş devşirmelerin fesadı ile daha 18 yaşında iken şehit edilmeseydi, muhakkaktır ki, devleti en şanlı derecesine çıkaracaktı.

IV. Murad: *Yavuz'un* küçük bir kopyasıdır. O da 14 yaşında pâdişâh olmuştu. 23 yaşında devleti eline aldığı zaman nasıl bir demir adam olduğunu herkese gösterdi. 1636 da Revan'ı, 1630 da Bağdat'ı zapt etti. Osmanlı pâdişâhlarının çoğu gibi o da pehlivandı. Rakı ve tütün içenleri idam ederdi. Fakat rind ve şâirdi. 31 yaşında ölümü devletimiz için acı bir kayıp olmuştur.

İbrahim: Çok hamiyetli, yurtsever, sessiz bir insandı. Pâdişâh olduktan biraz sonra başlayan ve bir türlü tedavi edilemeyen daimî bir baş ağrısı, sonunda sinirlerini bozmuş, onu *Cinci Hocaya* muhtaç bir hâle getirmiş ve davranışlarında hiçbir disiplin kalmamıştır. Eğer, o sırada başka bir şehzade olsaydı herhalde pâdişâh yapılır ve *Sultan İbrahim* 9 yıl tahtta kalmazdı.

Avcı Mehmed: *Sultan İbrahim'in* oğlu *Avcı Mehmed'in* 7 yaşında tahta çıkarılması devletin bir hasta tarafından idare edilmek felâketini önlemiştir. *IV. Mehmed,* büyük bir pâdişâh değildi. Osmanlı İmparatorluğunun o zamanki dağdağalı hayatı onu her şeyden bezdirmiştir. Fakat çok şefkatli ve ilim sever bir adamdı. Meşhur tarihçi Müneccimbaşı'yı korumuş olması, herhalde, gaflet eseri değildi.

II. Süleyman ve II. Ahmed: 58 yaşında tahta çıkan ve 8 yıl padişahlık eden *II. Süleyman* ile 49 yaşında hükümdar olup 4 yıl bu mevkide kalan. *II Ahmed'in* devirleri, devletimizin en karışık zamanlarına rastladığı ve ikisi de çok kısa bir müddet saltanat sürdükleri için leh ve aleyhlerinde bir söz söylemek kolay değildir.

II. Mustafa: 10 yıl tahtta kalan *II. Mustafa,* 22 yaşında pâdişâh olmuştu. Atalarının meziyetlerine sahipti. Üç defa sefere çıkıp ikisini kazanmıştır. Înce zevkli, zeki ve hoş sözlü idi. Askerî bir isyan üzerine tahttan çekilip padişahlığı kardeşi *III. Ahmed'e* bıraktığı zaman, ona çok kardeşçe ve akıllıcı öğütler vermiş ve kardeşini tahta kendisi çıkarmıştır.

III. Ahmed: Sefere çıkmadı. Fakat onun zamanı edebî ve ilmî bir kalkınma çağıdır. Arapça ve Farsçadan Türkçeye bir takım değerli kitapları çevirmek için heyetler kurulması, matbaanın Türkiye'ye girişi, siyâsetteki metin istikrar *III. Ahmed'in* işidir. Kahraman olmayışı bir eksikliktir. Fakat meziyetleri de inkâr edilemez.

I.Mahmud: Doğru görüşlülüğü ile devletin şanını yükseltenlerdendir. Kahramanlıktan çok ilme ehemmiyet verirdi. Yalnız İstanbul'da 4 kütüphane açmıştır.

III. Osman: İhtiyarken pâdişâh olmuş ve 3 yıl tahtta kalmıştır. Parlak bir şahsiyet değildi. Fakat sefahat **ve ahlâksızlığın önüne geçmek için aldığı tedbirler, gafil değil, düşünceli olduğunu gösteriyor.**

III. Mustafa: *Frederik'in* meziyetlerini almış ve onunla ittifaka çalışmış uyanık bir pâdişâhtı. Avrupa'nın teknikçe bizden ileri olduğunu biliyor ve o tekniği memlekete sokmaya çalışıyordu. Zamanında, ilk defa görülen büyük askerî bozgunlar yüzünden duyduğu üzüntü ölümüne sebep olmuştur.

I. Abdülhamid: 50 yaşında pâdişâh olmuştu. Kaynarca Barışı gibi, o zamana kadar devletin görmediği bir barış kendi zamanında imzalandığı için talihsizdi. Kırım'ı kurtarmak ve Kaynarca'nın öcünü almak için devleti hazırlamış ve savaşa girmişse de, düşman ikileşince başarı kazanamamış ve Moskoflar zapt ettikleri Özi kalesinde bütün ahâliyi kılıçtan geçirince, 65 yaşında olan pâdişâh bu haberi aldığı an bir ah çekerek inme ile ölmüştür.

I. Abdülhamid, askerî ıslahat yapmış ve Avrupa tekniğini kısmen memlekete sokmuştu. Hamiyetli bir imparator ve *Rûhşâh* adındaki kıza olan büyük sevgisiyle romantik bir âşıktı. Hayatı ve hareketleri ve hele ölümü gafil olmadığını gösteriyor.

III. Selim: *III. Selim'e* asla gafil denemez. O, büyük ve çok merhametli bir yaratılıştı. Yaş Barışı gibi felâketli bir barış zamanında imzalanmış, fakat o, devleti kurtarmak için sistemle çalışmaktan usanmamıştır. Yeniliği yurda yavaş yavaş sokmak istiyordu ve bunda haklıydı. Yalnız Selimiye Kışlası gibi büyük ve sağlam bir yapı bile onun yüce himmetine delildir. Musikişinas idi. Padişahlıktan çekildikten sonra birtakım alçak Arnavutlar, öldürmek için odasına saldırdıkları zaman ney çalıyordu. Kılıçlara karşı bir zaman kendini bu hazîn ney ile kahramanca, bir Osmanlı pâdişâhı gibi savundu.

III. Selim, işini başarmadan öldü. Fakat başaracak *II. Mahmud* kendisinden ders almıştı.

IV. Mustafa: Bir yıl kadar sultanlık ettiği için ehemmiyeti yoktur.

II. Mahmud: Osmanlı pâdişâhlarınn en büyüklerindendir. 23 yaşında pâdişâh olmuştu. *Tepedelenli Ali* gibi edepsizleri ve yeniçeri ocağı gibi bir bozgunculuk yuvasını kahretmesi ve bugünkü Türk ordusunun temelini atması büyüklüğünü gösterir. Bütün teşebbüslerine ve iyi niyetine rağmen birçok felâketlerle karşılaşması, tarihin ve talihin *II. Mahmud'a* karşı haksızlığıdır. O, batı medeniyetini şuurlu bir surette almak, fakat milliyetimizden hiçbir şey kaybetmemek istiyordu. Türkiye'ye gazeteyi *II. Mahmud* sokmuştur. Bununla, halkın fikrini açmaktan başka bir gaye gütmüyordu. Yani yaptığı işleri taklit düşüncesiyle değil, memlekete yararlı olmak için yapıyordu.

Sultan Abdülmecid: *Abdülmecid* de gafil ve bîçare değildi. Birçok okullar onun zamanında açıldı. Ve nihayet, yüzyıllarca hep birkaç düşmana karşı tek başına dövüşmekte olan Türkiye, ilk defa onun çağında Avrupa da müttefikler bularak tarihî düşman Moskof'a bir sille daha atmak imkânını elde etti. Bütün ömrünce adam seçmesini ve seçtiklerinin sözünü dinlemesini bildi.

Sultan Aziz: Zamanında devlet, Avrupa'nın büyük devletlerindendi. İlk kız okulu onun zamanında açıldı. Darülfünun, Hukuk, Mülkiye onun zamanında kuruldu. Kendisi de pehlivan olan *Abdülâziz,* millî sporumuz olar güreşi teşvik etti ve korudu. Rusya'ya karşı büyük bir savaş hazırlıyordu. Bunun için büyük bir donanma kurmuştu. Kırım'ı kurtarmak istiyordu. Büyük himmetli hakandı. En büyük kusuru devleti çok borca sokmasıydı.

V. Murad: Sinirleri zayıf olan *V. Murad,* tahtta pek az kaldı. Hakkında bir şey söylenemez.

II. Abdülhamid: Söylendiği ve yazıldığı gibi kötü bir hükümdar değil, aksine büyük ve dahî bir imparatordur. Onun hakkında, henüz, bütün belgeleri gözden geçirerek hazırlanmış tarafsız bir inceleme yapılmamıştır. 1908 Meşrutiyetinden beri "vur abalıya!" kabilinden, aleyhine söyleyip yazmak moda olduğundan, *Abdülhamid'in* görülmedik derecede fena, kan dökücü bir pâdişâh olduğu inancı uyanmışsa da, bu, tamamen yanlıştır.

Sultan Hamid'in fena olduğunu yazanlar, onun düşmanları olan İttihatçılardır. Yâni *Abdülhamid'in* 33 yıl ayakta tuttuğu imparatorluğu batırıp memleketten kaçanlardır. *Abdülhamid,* kendini savunmamış ve zaman onu haklı çıkarmış olduğu için bugün bir mazlum hâline gelmiştir.

II. Abdülhamid'in hârici ve mâlî siyâseti dâhiyane, maarif ve bayındırlık siyâseti mükemmeldi. Büyük Avrupa devletlerini birbirine düşürerek Türkiye aleyhine birleşmelerini başarı ile önledi, Avrupalı siyâset adamlarından, elçilerinden, gazetecilerinden para ile elde ettiği adamlar sayesinde, batılıların hakkımızdaki karar ve düşüncelerini her zaman vaktinde öğrendi, bu kararları bozmanın ve önlemenin

yollarını buldu. Denilebilir ki *II. Abdülhamid,* Avrupa devletlerini avucunda tutmuş ve onları istediği gibi oynatmıştır.

Mâlî siyâseti de böyledir. *Sultan Aziz* çağında alınan borçların üçte ikisini ödemiştir. Geriye kalan üçte birinin ödenmesi Cumhuriyet zamanının ortalarında tamamlanmıştır, *Abdülhamid* zamanında paramızın değeri yüksekti. Yüz kuruşluk lira 108 kuruşa geçiyordu. 33 yılda aşağı yukarı hiç bir şeyin fiyatı değişmemiştir. Bazı aylar aylık verilemediği halde, memlekette açlık ve sefalet denilen şeyler bilinmiyordu.

Abdülhamid zamanında açılan okullar ile yapılan ilmî yayınlar, şaşılacak kadar çoktur. "Sicilli Osmânî", "Kaamûs ülAlâm", "Kaamûsi Türkî", "Lehcei Osmânî" gibi hâlâ ilk elde başvurduğumuz ana kaynaklar bu zamanda yayınlanmıştır. Sonra, pâdişâh olur olmaz "Hamîdet ülUsûl" adı ile tarih metodolojisine âit bizdeki ilk eseri hazırlatması çok dikkate değer.

Abdülhamid'e en büyük kusur olarak, Meclisi Meb'ûsân'ı kapatması gösterilmektedir. Hâlbuki Meclisi Meb'ûsân'ı kapatması *Sultan Hamid'in,* en uzak görüşlü, milliyetçi ve dâhiyane hareketlerinden birisidir. "Meclisi kapattı, antidemokratik hareket etti, müstebit pâdişâhtı!" teranesi, sathî görüşlülükten ve demagojiden başka bir şey değildir. Bu meclis kapanmasa ne olacaktı? Osmanlı İmparatorluğu medeniyet yolunda en üst dereceye mi çıkacaktı? Aksine, Türkiye İmparatorluğu XIX. Yüzyılın sonunda batacak ve büyük bir ihtimalle, o zaman daha geri bir kültür seviyesinde bulunan Anadolu'yu kurtarmak da mümkün olmayacaktı. Çünkü o zaman 30.000.000 nüfuslu imparatorlukta 10.000.000 Türk, 12.000.000 müslüman gayrıtürk, 8.000.000 da hırıstiyan gayrıtürk vardı. Yâni Türkler nüfusun ancak üçte birini teşkil ediyordu. Hıristiyan unsurlar kültür bakımından Türklerden ileri idi, Rusya ve diğer Avrupa devletleri tarafından korunuyorlardı. Avrupa'da okumuş aydınları çoktu. Arap nüfusu da kültür bakımından Türklerden geri değildi ve Arap milliyetçiliği, hattâ halifeliği Türklerden almak fikir ve düşüncesi başlamıştır.

Bu şartlar altında çalışacak bir meclisten acaba ne gibi kânunlar çıkabilirdi? İmparatorluğu parçalamak için bütün imkânlar hazırlanmaz, Türklük aleyhinde kânunlar çıkmaz mı idi? Mecliste temsilcileri bulunan bütün unsurlar, daha sonra örneklerini gördüğümüz azgınlıklara hemen başlamaz mı idi? İçinde 1,5 milyon Ermeninîn de temsilcileri bulunan bir Meclis olsaydı, acaba, Ermeni hâdisesi olduğu zaman *Sultan Hamid,* Avrupa'nın gözü önünde rahat rahat tarihî vazifesini yapabilir miydi? Bütün bunları ve diğerlerini düşünmeden hüküm vermek elbette ki, insanı yanlış sonuçlara götürür.

II. Abdülhamid, Meclis'i kapattıktan sonra boş durmadı. Açtığı okullarda Türk halkını yetiştirmeye çalıştı. Birinci Dünya ve Kurtuluş savaşlarının bütün kumandanları *Abdülhamid'in* yetiştirmeleridir.

Sultan Hamid'in kanlı bir hükümdar ve bir "kızıl sultan" olduğu hakkındaki iddialar da iftiradır. O, ancak, bu vatanı parçalamak isteyen Ermeniler için bir kızıl sultandır. Vatan düşmanları için kızıl sultan olan *Abdülhamid,* bizim için, olsa olsa, "ak sultan" olabilir.

Hürriyetçi Tıbbiye ve Harbiye öğrencilerini denize attırdığı söylentilerinin iftira olduğu da anlaşılmıştır. *Sultan Hamid,* siyâsî idam yaptırmamıştır. Kendisine suikast yapanları bile bağışlamıştır. *Mithat Paşa'yı Abdülhamid'in* öldürttüğü hakkındaki isnat, tarih bakımından müspet değildir. İngilizler tarafından kaçırılırken Mekke şerifinin vurdurduğu yolundaki söylentinin de iyice incelenmesi gerekir.

Sultan Hamid'in verdiği en büyük ceza sürgündü. Sürgünlere de aylık bağlardı. *Nâmık Kemâl'in* mezarını yaptırmak büyüklüğünü de göstermiştir.

1908 de Meclis açılıp mebuslarla konuştuğu zaman: *"Geçen Meclisteki gayrımüslüm mebusların hemen hepsi Avrupa'da tahsil görmüş insanlar olduğu hâlde bizimkilerin çoğu ümmi idi. Bu haliyle*

*mebuslarımızı gayrimüslimlerin tezviratına ve devleti baltalamasına mukavemet edemezlerdi. Otuz yıldır birçok mektepler açarak müslüman halkı aydınlatmaya çalıştım. Bilmem, kâfi gelecek mi? Allah muvaffak etsin!"*demesi doğru görüşüne delildir. Bunun doğruluğunu anlamak için 1908 Meşrûtiyet Meclisi'ndeki gayrıtürk unsurların küstahça hareket ve sözlerini hatırlamak yetişir.

İttihatçıların ve yamaklarının propagandası ile *Sultan Abdülhamid,* âdeta, Türklük düşmanı hâline getirilmiştir. Halbuki o, Türklüğü bir silâh olarak kullanmış, Orta Asya Türkleriyle de ilgilenmiş ve ömrünce ancak Söğüt'teki Karakeçili'lerden kurulan Hassa Ertuğrul Alayı'na güvenmiştir.

Bir gün, saray bahçesinde hademelere iş gördürürken, içlerinden birisinin beceriksizliğine kızarak ona: "Eşek Türk!" diye bağıran ve galiba Arnavut olan saray memuruna: *"Ben de Türküm!"* diye seslenerek o memurun korkudan bayılmasına sebep olmuştur. Millî şuuru kuvvetli olmasaydı, pencereden tesadüfen seyrettiği olayı görmemezlikten gelebilirdi.

II. Abdülhamid'in şâhâne jestleri de vardır. Birinci Dünya Savaşı'nda düşman donanması Çanakkale Boğazı'nı zorlarken ve durum buhranlı iken, hükümetin Anadolu'ya taşınması düşünülmüş ve o zaman Beğlerbeği Sarayı'nda münzevi bir hayat yaşayan *Abdülhamid'e,* kardeşi *V. Mehmed* tarafından bir heyet gönderilmişti. Bu heyet, sonradan paşa olan *Talât Beğ'in* başkanlığında idi ve durumu anlatarak Anadolu'ya geçmenin zaruretini söyleyecekti. Abdülhamid, heyeti sükûnetli dinledikten sonra şunları söyledi: *"Ceddim Fâtih Hazretleri İstanbul'u alırken son Bizans İmparatoru şehirden kaçmayı düşünmemiş, ordusu başında ölmüştür. Biz, Bizans imparatorları kadar da mı olamıyoruz ki, bu şehri bırakmayı düşünüyoruz? Osmanlı Hanedanı İstanbul'u terk ederse bir daha oraya dönemez. Muhterem biraderime söyleyin: İstanbul'dan bir adım bile dışarı atamam!"*

Abdülhamid, öldüğü zaman, kendisine yapılan ve içten gelen muhteşem tören, onun hâtırasına karşı ve uğradığı haksızlıkları tamir için gösterilmiş bir saygı idi. Bu hazîn törende eski düşmanları olan ve kendisini tahttan indiren İttihatçıların iki büyük siması, *Talât Paşa* ve *Enver Paşa,* hüngür hüngür ağlamışlardır.

Sultan Hamid, gaflet ne kelime, en uyanık ve şuurlu insandı. Yıldız tepesinden tek başına Osmanlı İmparatorluğu'nu idare etti. Okullar, yollar ve ilmî yayınlar ile onu yüceltmeye uğraştı. Kuvvetli kurmay subaylar hazırladı. Ermenileri sindirdi. Balkan milletlerini birbirine düşürerek aleyhimizde birleşmelerine engel oldu. Avrupa devletlerini kukla gibi oynattı. Türkiye'de ve Avrupa'da kuş uçsa haberi olurdu. İngiliz entellijensini gölgede bırakan bir haber alma şebekesi kurmuştu. Değerli insanları korudu. Para ile düşmanlarını kul haline getirdi. Çok namuslu idi. Kadınları asla devlet işlerine karıştırmadı. Kan dökmedi. Kimsenin ekmeği ile oynamadı. Böylelikle 33 yıl, içten güçsüz ve dıştan tehlikelerle çevrili imparatorluğu ayakta tuttu. İslâm dünyası üzerinde öyle bir otorite kurdu ki, Avrupa devletleri bu nüfuzdan çekinir oldular. Onun kudreti sayesinde İstanbul ve Rumeli Hıristiyanları Türklere karşı bir aşağılık duygusu içinde idiler. Her ay yüzlercesi, kendi istekleriyle, Müslüman oluyorlardı.

Tahttan indirilmese ve aynı otorite ile devleti on yıl daha idare etseydi, Balkan Savaşı çıkmayabilir, Türkiye Birinci Dünya Savaşı'na girmez ve bu suretle imparatorluk kaybedilmezdi.

Sözün kısası, *II. Abdülhamid,* gafletin ve bîçareliğin zıddı ne ise, onun en muhteşem temsilcisidir.

V. Mehmed: Çok iyi kalpli, iyi huylu, babacan vatansever bir hükümdardı. Fakat tahta geçtiği zaman ihtiyar ve hastalıklı idi. Bundan başka İttihatçılar memlekete hâkim olmuşlar ve devleti savaşa sokmuşlardı. Bazı müdâhaleleri dışında, devlet işlerine karışmayan bu mübarek adam Balkan felâketini görmüş, fakat asıl büyük felâketi görmeden ölmüştür.

VI. Mehmed: Osmanlı pâdişâhlarının en talihsizidir. Bu yüzden kendisine hâin damgası vurulmuştur. Fakat hâin değil, bütün Osmanlı pâdişâhları gibi vatanseverdir. Veliaht iken Almanya'ya gittiği zaman, batı cephesinde ateş hattı siperlerini gezmiş, herhangi bir umulmadık tehlikeye karşı başını eğmesi söylendiği zaman: *"Türk başı düşman karşısında eğilmez!"* cevabını vermiştir.

Zekî ve otoriter bir pâdişâhtı. İttihatçılardan nefret ediyordu. Fakat *Talât Paşayı* çok beğenirdi. *"Talât Paşa, o zümre ile lekelenmiş olmasaydı bu devleti kurtarabilirdik"* demiştir.

Mütârekede, Saltanat Şûrâsı'nı toplayıp, oturumu, kısa bir konuşma ile açtıktan sonra, salonu terkederken, yanında bulunan *Veliaht Abdülmecid* koluna girmeye mecbur olmuş ve gözlerinden yaşlar boşanan pâdişâh: *"Karı gibi ağlıyorum"* demekten kendini alamamıştır.

Niçin İstanbul'u terkedip de Anadolu'daki millî hareketin başına geçmediğini sorulabilir.

Sultan Vahideddin, bunu yapamazdı. İstanbul'u bıraktığı takdirde, düşmanlar bu şehri bir daha Türklere vermezlerdi. Şehzadeleri de millî hareketin başına yollayamazdı. İngilizlerin, bunu bahane ederek, kendisini atmaları ve askerî işgal altındaki İstanbul'u siyâsî ve ebedî olarak işgal etmeleri de mümkündü. İstanbul'u ve hanedanı kurtarmak için baskılara katlanarak oturmuş ve Anadolu'da harekâta başlamaları için, güvendiği kumandanları göndermiştir. *Kâzım Karabekir Paşa'yı* kabul edip de bütün ümitlerin genç paşalarda olduğunu söyledikten sonra, Anadolu'ya daha kimlerin gönderilmesini tavsiye edebileceğini sormuş, *Kâzım Karabekir, Mustafa Kemâl Paşanın* adını söyleyince, bunu memnunlukla karşılamış, zaten kendi yaveri olan *Mustafa Kemâl Paşaya* büyük güveni olduğu için, onu huzuruna çağırıp konuşmuş ve Anadolu'ya gidip teşkilât kurması için kendisine 40.000 altın vermiştir. Bu paranın büyük kısmı, eskiden beri beslediği yarış atlarını satmak suretiyle elde edilmiştir. *Vahideddin,* iyi bir binici ve aynı zamanda da fıkıh bilgini idi.

Daha sonra millî harekete karşı takındığı tavırlar, hep, İngilizlerin baskısı ile olmuştur. Bunun hiçbir fiilî değeri olmadığını ve İngilizleri yatıştırmak için başka çâre bulamadığını, gurbet yıllarında, büyük kızı *Ulviye Sultana* söylemiştir.

Gurbet felâketine büyük bir metanetle dayanan *VI. Mehmed,* kendisini tahtından eden *Mustafa Kemâl Paşa* aleyhinde hiçbir söz söylemediği gibi söyletmemiştir de. *"Bunu ilerde tarih halledecektir!"* demiştir.

VI. Mehmed'in iki yanlışı vardır: Biri *Damad Ferid Paşayı* birkaç defa sadrazamlığa getirmesidir. Bunu anlamak güçtür. Çünkü *Damat Ferid'den* nefret ettiği malûmdur. Onu, İngilizlerin baskısı ile sadrazam yapmış olması mümkündür. Bu *Damad Ferid Paşa,* zekâsının kıtlığı ve şahsî kinlerini öne atması yüzünden devletin işlerini çıkmaza sokmuş, *Sultan Vahideddin'in* de felâketini hazırlamıştır.

İkinci yanlışı İngilizlere sığınmasıdır. Hayatını tehlikede gördüğü için böyle yaptığı muhakkaktır. Hayatı tehlikede olan insanların her çâreye başvurması da tabiîdir. Fakat Osmanoğulları gibi yüzlerce yıldan beri ölümle kaynaşmış ve onu bir sevgili gibi bağrına basmaya alışmış bir hanedanın temsilcisi olarak *Sultan Vahideddin'in* ölümden korkması kendisine yakışmamıştır. Bununla beraber, bu meseleler, henüz objektif bir tarih görüşüyle incelenmediği için, bugünlük daha kesin bir hüküm verilemez. Şimdiden varacağımız sonuç şudur: Yanlışları ne olursa olsun, *Sultan Vahideddin,* bir hâin değildir ve olamaz da... Çünkü o bir Osmanoğludur.

Cumhuriyet devrinde kurulmuş cumhuriyetçi bir bilim kurumu olan Türk Tarih Kurumunun yayınladığı, *Sultan Vahideddin'in* başkâtibi *Ali Fuad Türkgeldi'*nin hâtıraları olan *"Görüp İşittiklerim"* adlı eser, *VI, Mehmed'in* tarih mahkemesinde beraat karandır.

Şimdi, Osmanlı Hânedânı'nı, tarih bakımından tarafsız olarak gözden geçirelim:

Bu hanedan, aynı ülkede, tek koldan hükümet sürmüş hükümdar ailelerinin en uzun ömürlüsü olmak bakımından dünya tarihinde birinciliği almaktadır. Her ne kadar Japonlar 2600 yıldan beri aynı hükümdar sülâlesiyle idare olunduklarını söylüyorlarsa da, bunun değeri yoktur. Çünkü Japonlar, son yüzyıla kadar, kimseyle temas etmeyerek adalarında yaşamışlardır. Başka milletlerin geçirdiği tarih fırtınalarını geçirseydi, acaba, Japonya ne hâle gelirdi? Bu, düşünülecek bir meseledir. Bundan başka 2600 yıllık hanedan olmaları, tarihî bir iddia sayılamaz. Bu keramet, Japonların kendileri tarafından söylenmektedir. Tarih bakımından makbul değildir.

Dünyanın umumî akışına katılmış milletler içinde Osmanlı Hanedanı kadar uzun ömürlüsü yoktur. Fransızların Capet Hanedanı (987–1789, 802 yıl sürmüşse de, bunlar Osmanlı Hanedanı gibi tek koldan inmemişlerdir. 1380 den itibaren Valois kolu geçmiştir. Demek ki asıl Capet'ler 393 yıl hükümdarlıkta kalmışlardır. Valois'lar da tek kol hâlinde değildir. Bourbon ve Orlean diye iki ayrı koldan hükümdarlar gelmiştir.

Almanların en uzun ömürlü Habsbrug Hanedanı bir defa 1273–1308 arasında 35 yıl, bir defa 1438–1740 arasında 302 yıl, bir defada 1745–1806 arasında 61 yıl hükümet sürmüştür. Yâni aralıklıdır. Hepsi birden 398 yıl eder.

Hollânda'nın Orange Hanedanı da aralıklı olarak dört seferde hükümdarlık etmiştir. Birincisinde 1559–1650 arasında 91 yıl, ikincisinde 1672–1702 arasında 30 yıl, üçüncüsünde 1747–1795 arasında 48 yıl, dördüncüsünde ise 1814–1966 arasında (yani günümüze kadar) 152 yıl olmak üzere 321 yıldan beri hükümdarlık etmektedir.

Muhafazakârlığı ile tanınmış İngilizlerde bile en uzun ömürlü hanedan Anjou Hanedanı 1154–1483 arasında 329 yıl hükümdarlıkta kalmıştır.

En eski bir devlet olan Çin'de bile, efsânevî sülâleleri bırakıp tarihî sülâleleri alırsak, en uzun ömürlüsü olarak Tang Sülâlesi'ni (618–907) görürüz. Bunun devam müddeti 298 yıldır. Çinlilerin Han Sülâlesi 427 yıl hüküm sürmüşse de bunlar Büyük Han, Küçük Han diye iki kol halindedirler.

Türk hanedanları arasında en uzun sürenlerden olan iki tanesi, yani Moğolistan'daki Cengiz Sülâlesi 1206–1634 arasında 428 yıl, Güney Anadolu'daki Artuk Hanedanı ise 1108–1408 arasında 300 yıl hükümdarlık etmişlerdir.

Bu hususta daha iyi bir fikre sahip olabilmek için, türlü milletlerin uzun ömürlü hanedanlarının şu listesine göz atmak yeter:

Türklerden Osmanlı Hanedanı 632 yıl (1299–1922)

Lehlilerden Piyast Hanedanı 528 yıl (842–1370)

Danlardan Oldenburgu Hanedanı 518 yıl (1448–1966)

Araplardan Abbaslı Hanedanı 508 yıl (750–1258)

İranlılardan Part Hanedanı 475 yıl (M.Ö. 249 M.S. 226)

Norçevlilerden İtling Hanedanı 456 yıl (863–1319)

Türklerden Kun Hanedanı 446 yıl (M.Ö. 220 – M.S. 226)

Türklerden Çengiz Hanedanı 428 yıl (1206–1634)(Moğolistan'daki kol)

İranlılardan Sasan Hanedanı 425 yıl (226–651)

Macarlardan Arpad Hanedanı 418 yıl (890–1308,1438–1740,1745–1806)

Fransızlardan Capet Hanedanı 393 yıl (987–1380)

İngilizlerden Anjou Hanedanı 329 yıl (1154–1483)

Hollândalılar Orange Hanedanı 321 yıl (1559–1650, 1672–1702, 1747–1795, 1814–1966)

Türklerden Artuk Hanedanı 300 yıl (1108–1408)

Ruslardan Romanof Hanedanı 294 yıl (1623–1917)

Çinlilerden Tang Hanedanı 289 yıl (618–907)

Portekizlerden Bragansa Hanedanı 270 yıl (1640–1910)

İspanya'da Bourbon Hanedanı 232 yıl (1700–1932)

Bizans'ta Makedonya Hanedanı 189 yıl (867 – 1056)

İsveçlilerden Vasa Hanedanı 131 yıl (1523 – 1654)

Demek ki, başka milletlerin en uzun zaman devam eden hanedanları, bile, Osmanlı Hanedanı ile yarış edememektedir. Bu, şüphesiz, Osmanlı Hânedânı'nın lehine bir noktadır. Çünkü onlar, kıyıda kalmış sessiz bir ülkede değil, yetmiş iki millete karşı gaza yapan bir memlekette padişahlık ediyordu. Bir avuç Türk ile 12 millet üzerinde hüküm sürüyorlardı.

Başka milletlerden çıkan hanedanların içindeki büyük, orta, küçük çaptaki adamların sayısı üzerinde bir şey söyleyemem. Fakat Osmanlı pâdişâhları için şöyle bir liste yapabiliriz:

Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad, Yıldırım Bayazıd, Musa Çelebi, Mehmed Çelebi, II. Murad, Fâtih, II. Bayazıd, Yavuz, Kanuni, III. Mehmed, I. Ahmed, Genç Osman, IV. Murad, II. Mustafa, III. Ahmed, I. Mahmud, III. Selim, II. Mahmud ve II. Abdülhamid, yani 21 tanesi büyük şahsiyetlerdir. Hele bunların da yarısı pek büyük ve şanlı kimselerdir.

Süleyman Çelebi, Mustafa Çelebi, Sultan Cem, II. Selim, III. Murad, IV. Mehmed, III. Mustafa, I. Abdülhamid, Abdülmecid, Abdülâziz ve V. Mehmed yani 11 tanesi orta çapta kimselerdir. Meziyetleri kusurlarından üstündür. Bunlar hakkında hüküm verirken yaşadıkları çağın şartlarını göz önünde tutmak gerekir.

II. Süleyman, II. Ahmed, III. Osman ve IV. Mustafa yani 4 tanesi, silik şahsiyetlerdir. Padişahlık süreleri pek kısa olduğu için haklarında doğru bir hüküm vermek güçtür.

I. Mustafa, İbrahim ve V. Murad, yani 3 tanesi, akıl hastasıdır. *I.Mustafa* ile V. *Murad* tahtta pek az kalmışlardır. İlk zamanlar normal ve pek hamiyetli bir pâdişâh olan *Sultan İbrahim* ise sonradan

hastalanmış, sinirleri bozulmuş ve yerine geçirilecek şehzade bulunmadığı için tahtta kalmıştır. Bunların üçü de hasta olduklarından, haklarından normal insanlar gibi hüküm veremeyiz.

VI. Mehmed, henüz tarih olmamıştır. İngilizlerle işbirliği yaptığı hakkındaki sözler doğru değildir. Doğru olsa bile, İngilizleri Türkiye işlerine karışmaya çağıran *Mithat Paşa* büyük bir vatansever sayılırken, *VI. Mehmed'in* ihanetle suçlanması garip bir haksızlıktır. Onun hakkındaki hüküm, yakınları tarafından kesin savunulması yapıldıktan sonra verilecektir.

Buna göre, eğer bir öğretmen benzetmesi yapılacak olursa, bu 40 kişilik sınıftan 32 tanesi sınıf geçmiş, 4 tanesi bütünlemeye kalmıştır. Sınıfta kalanlar 3 kişidir. Onlar da hasta olduklarından kalmışlardır. 1 kişinin sınav kâğıdı yeniden gözden geçirilecektir. Böyle bir sınıf, mükemmel bir sınıftır.

Osmanlı Hanedanından *Gündüz Beğ, Savcı Beğ, Baykoca Beğ* ve *Aydoğdu Beğ,* yani 4 tanesi şehittir.

Ertuğrul, I. Osman, Orhan, Süleyman Paşa, Yıldırım, Yâkub Çelebi, Süleyman Çelebi, Mehmed Çelebi, Mûsâ Çelebi, İsa Çelebi, Mustafa Çelebi, II. Murad, Fâtih, Cem, II. Bayazıd, Yavuz, Kanunî, III. Mehmed, Genç Osman, IV. Murad, II. Mustafa, yani 22 kişi gazidir.

I. Murad hem gazi, hem şehittir.

II. Murad'dan başlayarak hemen hepsi şâirdir

Büyük bir kısmı hattat, musikişinas veya bilgindir.

Artık, böyle bir aile için hepsi gafil ve bîçâre demek insafsızlıktır. Bugün memlekette cumhuriyet yerleşmiştir. Osmanlı Hanedanı'nın yeniden gelmesi bahis konusu olamaz. Bu sebepten, tarihî övünçlerimiz olan hususları açıkça söyleyebiliriz.

Osmanlı Hanedanı, Türk tarihindeki ailelerin en büyüğüdür. Tarihî vazifesini şerefle yapıp çekilmiştir. Şüphesiz onların da kusurları vardır. Fakat Osmanlı pâdişâhlarını topyekûn küçük görmek ve göstermeye çalışmak, nihayet, kendi tarihimize ve geçmişimize karşı nankörlük olur. Hele okul kitaplarında bu gibi düşüncelerin yer alması, millî terbiye bakımından büyük bir tehlikedir.

Artık, tarihimizi nasıl ele alacağımızı öğrenmeli, bu işi yola koymalıyız. Milletimizin tarihinin nereden başladığını, devletimizin kurulduğu yılı, büyük bayram günlerini tespit etmeliyiz.

Geçmişin değerlerine saygı... İşte milliyetçiliğin ve ahlâkın baş şartı… Ne kadar inkılâpçı olsak, yine geçmişe bağlıyız. Çünkü:

Kökü mazide olan âtiyiz!

(1) Bu cümle, kitabın "Türkiye Cumhuriyet Maarif Vekâketi Neşriyatından" seri kaydı ile 1926 da yayınlanan basımından beri vardır.

(Tanrıdağ, 10. ve 11. sayı, 10 ve 17 Temmuz 1942)

TÜRK KARA ORDUSU NE ZAMAN KURULDU?

1963'te Kara Kuvvetleri Komutanı radyoda yaptığı konuşma ile Türk kara kuvvetlerinin 600. kuruluş yılını kutladığı gibi, daha yüksek mevkilerdeki kimseler arasında da, aynı konu üzerinde tebrikleşmeler oldu.

Buna göre, Türk kara kuvvetleri, yani daha gerçek anlamı ile Türk ordusu 1363'te kurulmuş oldu.

Bu demeç ve tebrikleşmelerle, kendimizi bilmek ve millî şuur bakımından nasıl bir gaflet içinde bulunduğumuz bir kere daha ortaya çıkmış oldu.

Türk kara kuvvetlerinin 600. yıl dönümünü kutlamak suretiyle, onu 1363'te kurulmuş olduğunu kabul edenlere şunu sormak gerek: Kara ordumuz 1363'te kurulduysa, ondan önceki büyük savaşlar, büyük stratejik hareketler ve taktik vuruşmalar kimin tarafından yapıldı? Bu hareketleri yapanlar ve büyük meydan savaşlarını kazananlar Türk orduları değil mi idi? Meselâ, sık sık tekrarlanan 1071 Malazgirt zaferini Türk ordusu değil de, çeteler mi kazandı? Yahut bu ordu, Türk devletine ücretle tutulmuş yabancı askerler tarafından mı kurulmuştu?

Bunun gibi, 1040 Dandânakan Savaşı'nı, 1048 Pasinler Savaşı'nı, *I.Kılıç Arslan'ın, I. Mesud'un, II Kılıç Arslan'ın* haçlılarla yaptığı büyük meydan savaşlarını kazanan Türk ordusu değil mi idi?

Türk ordusunu 1363'te kurulmuş saymak millî gururu incitici bir yanlıştır. 1363'te kurulan Türk ordusu değil, devşirmelerden meydana gelen bir iki muhafız bölüğüdür. Osmanlı Hanedanı zamanındaki büyük askerî hareketlerde de bunların rolü cirimleri kadar olmuş, asıl savaşı tımarlılar, yâni eskiden beri var olan ordu yapmıştır.

1363'te kurulmuş ordu ile yeni bir ordu düzenden bahsedilmek isteniyorsa, yine yanlıştır. Çünkü bu ordu, XIX. Yüzyılda devlet tarafından kaldırılarak yenisi kurulmuş, hattâ Balkan Savaşı'ndan sonra Almanya'dan getirilen öğretmenlerle ve yeni teşkilâtla ordu yeni baştan düzenlenmiştir. Değişme burada da bitmemiştir. Şimdiki ordumuzun eğitim, kuruluş, taktik, kıyafet, hattâ yürüyüş ve adım atış bakımından, Kurtuluş Savaşı'nı yapan orduya benzer tarafı kalmış mıdır?

Böyle olduğu halde, onlara, nasıl aynı ordunun çeşitli çağlardaki kademeleri diye bakıyorsak, 1363 ten önceki zamanların ordusuna da öyle bakmak gerekir ve gerçek de budur.

Tarihi, Milâttan önce 220 den beri tarihî belgelerle bilinen ve tarihte daima birinci sınıf askerler diye tanınan bir millet, 16 yüzyıl, ordusu olmadan yaşayacak, sonra ancak 1363 te aklına gelerek bir kara ordusu kuracak, bu ordu da, yeryüzünde Türk kalmamış gibi yabancılardan meydana getirilecek!

Buna karşı söylenecek söz bulmak güçtür.

Bu olay, memlekette millî kültür yoksunluğunun derecesini gösteriyor.

Millî şuurun, millî kültür ile ayakta tutulacağı, artık dünyanın yuvarlaklığı kabilinden bir gerçektir. Millî kültürün kaynağı ise okullardaki bazı derslerdir. Bu derslerin başında Türk dili ve Türk tarihi gelir. Millî Eğitim Bakanlığı tarih, coğrafya ve yurt bilgisini birleştirip, yerine müstakil bir Türk tarihi dersi koyarsa ve bunu ilkokulun ikinci sınıfından lisenin sonuna kadar okutursa çok yerinde bir harekette bulunmuş olur.

Başka milletlerin aydınlarındaki kendi tarihlerini biliş, her türlü takdirin üstündedir. Bizim aydınlarımızın da o hâle gelmesi, ancak, ders programlarındaki yeni ayarlama ile kâbil olacaktır. Kısacası, ilk ve orta öğretim, bir yandan millî şuur, bir yandan da atom çağı gereklerine göre düzenlenecektir.

Sayın Kara Kuvvetleri Komutanı, lise öğrenimi sırasında, iyi bir Türk tarihi tedrisi görseydi. *Atillâ'nın, Kül Tegin'in, Çağrı Beğ'in* zaferlerini; *Cengiz Han'ın* genç komutanı *Cebe'nin* Doğu Avrupa'daki harika

yürüyüşünü ve bu komutanları eşsiz disiplinli ordularını bilseydi, Türk kara kuvvetleri 1363 te kurulmuştur demeyecekti.

O hâlde, Türk kara kuvvetleri ne zaman kuruldu?

Bugünkü tarihî bilgimize göre, ilk teşkilâtlı Türk ordusu Milâttan önce 209 da *Tanrıkut Mete* (=Motun) tarafından kurulmuş, verilen buyruğa kayıtsız şartsız itaat kabul edilmiştir. Ordu, 10, 100, 1000 kişilik birliklere ayrılmıştır. *Fâtih,* İstanbul kuşatmasında nasıl yeni bir top icâd etmişse, *Mete* de uzun menzilli bir yay icâd etmiş, bu müthiş ordu sayesinde Kora'dan Hazar'a kadar olan bölgeyi tek devlet hâlinde birleştirerek Türk milletinin yaratıcısı olmuştur.

Bundan sonra bütün ordularımızı, *Tanrıkut Mete* ordusunun devamıdır. Zaman zaman değişiklikler ve düzeltmeler yapılmış, fakat rûh ve temel aynı kalmıştır.

Bu sebeple, 1963, Türk kara kuvvetlerinin, yani Türk ordusunun kuruluşunun 600. değil, 2172 yılı olur.

Bütün generallere ve subaylara duyurulur.

(Orkun, 18. Sayı, 15 Temmuz 1963)

30 AĞUSTOS VE TÜRK ORDUSU

30 Ağustos deyince, tabiî, akla hemen Türk ordusu geliyor. Türk ordusunu düşününce de, insan, ister istemez geçmişin derinliklerine giderek bir savaşlar destanını gururla hatırlıyor.

Tarihimiz her şeyden önce bir kavgalar tarihidir. Eşsiz kahramanlıklarla, kumandanlık sanatının şaheser örnekleriyle dolu bir kavgalar tarihi ve tarihin seçkin ordusunun destanı…

Türk ordusunun ne zaman kurulduğunu, daha doğru bir deyimle, Türk savaşçılarının ne vakit ordu haline geldiğini, kesin olarak, bilmiyoruz. Tarihin aydınlığına çıktığımızı zaman ordumuz vardı. Hem de ne ordu? Destana *"Oğuz Han"* diye geçen büyük imparatorumuz *Tanrıkut Mete* yahut Motun'un yarattığı o bulunmaz ve yenilmez ordu... *Tanrıkut Mete,* disiplinin bir ordu için yiğitlikten de üstün olduğunu anlamıştı. Tarihin en disiplinli ordusunu bu düşünceyle kurdu ve askerlerine öyle bir rûh aşıladı ki, ne buyruk verse körükörüne yapılıyordu. O kadar ki, Tanrıkut buyruk verdiği için servetleri olan atlarını ve sevgilileri olan nişanlıları ile evdeşlerini hedef yaparak vurmaktan çekinmediler.

Bugünün yumuşamış insanları, şüphesiz, böyle bir şeyi yapamaz ve yaptıramazlar. Fakat az kuvvetle çok iş yapmak, büyük devlet kurmak ve millet yaratmak isteyenin felsefesi de pörsük bir ruha dayanamaz. *Tanrıkut Mete,* Türk milletinin ebedî disiplinini kurdu ve bütün dünyaya askerî disiplinin ne olduğunu, neler yapabileceğini gösterdi.

Disiplin, körükörüne itaattir ve körükörüne itaatte en büyük yaratıcı şuur gizlidir. Buhranlı anda, ölümün karşısında, tartışmakla hiçbir güçlük çözülemez. İtaat edilen yanlış karar bile, tartışılan doğru karardan daha verimlidir.

Mete'nin Hunlarının yiğitliğe ve nişancılığa ihtiyaçları yoktu. Lüzumundan çok cesur ve nişancı idiler. *Mete,* bu meziyetlere disiplini de ekleyerek Türk ırkını ebedîleştirdi.

Disiplin... Emir vermek gururu ve emir almak sarhoşluğu... Bu sarhoşluk müthiş bir şeydir ve içinde atom enerjisi gibi korkunç bir kuvvet gizlidir.

Hunlar, Tabgaçlar, Aparlar, Gök Türkler, Uygurlar, Karahanlılar ve Selçuklular hep aynı strateji ve aynı taktikle savaşıyorlardı. Ani baskın yapmak; yahut düşman saldırınca çekilmek, çekilmek ve onu üssünden iyice uzaklaştırıp yıprattıktan sonra kesin sonuçlu savaşa girmek. Düşmanla karşılaşınca ok yağdırarak ince ay şeklinde saldırmak, düşman dayanırsa yine ince ay biçiminde hızla çekilmek ve çekilirken geriye şaşmaz oklarla atış yapmak.

Bu ince ay, kovalarken de, kaçarken de düşmanı kıskaç içine almaya dâima hazır bir metottur ve çok kere kapanarak onu yok etmiştir.

Savaş, bozkırların bir hayat felsefesi olmuştur. Henüz İslâmiyet doğmamıştır ve Türkler ebedî cenneti bilmedikleri gibi şehitlerin cennete gideceklerinden de haberleri yoktur. Öyle olduğu halde savaşta ölmeye can atarlar, evde ölmekten utanırlar, böyle bir ihtimal karşısında benizleri sararır.

Böyle bir orduyu elbette yenemezsin. Yok edebilirsin, fakat mağlûp, asla!

Babadan oğula askerliğin, iyi savaşçı yetiştirdiği muhakkaktır. İnsan hayatında işbölümü gelişip toplum daha çapraşık bir durum alınca, Türkler de tımarlı askerliği kabul ettiler. Bu daimî bir ordu demekti ve yüzyıllar boyunca çok verimli sonuçlar doğurdu. Tımarlı asker bir toprağın sahibi idi. Toprağın gelirini alıyor, fakat dâima savaşa hazır bulunuyordu.

Ölünce, yerine oğullarından en iyisi geçiyordu. Osmanlıların, bir muamma ve mucize gibi görülen ilk fetihlerini, küçük toprak aristokrasisi olan bu tımarlı ordu yaptı.

Mete'nin, büyük bir askerî felsefenin kurucusu olduğunu zaman ispat etti. Türk ordusu, Mete'nin prensiplerine sâdık kaldığı müddetçe yenilmedi, yenilse de hemen toparlanmasını bildi. Mete'nin prensiplerinden uzaklaşınca bozgunlar kendini gösterdi.

Askerlik, fedakârlık mesleğidir. Asker, şahsî kaprislerden de feragat edecektir. Kumanda aldığı zaman bunu kayıtsız şartsız uygulamayan insan, asker olamaz. Bu itaatte eşsiz bir güzellik vardır. Hoşuna gitmeyen şey karşısında herkes direnir. Bunu, en seviyesiz insan, hattâ hayvan da yapar. Fakat hoşuna gitmesini düşünmeden, zevkini, arzusunu, fikrini büyük bir prensip uğruna feda edebilen insan, en üstün insandır. Disiplin ve itaat, medenî insanın vasfıdır. Tarihimizde, disiplinin bozulduğu zamanların cezasını bozgunlarla ödedik. Son devrimizde ise, disiplinsizlikten başka yeni bir mikropla zehirlendiğimiz oldu: Siyâset! Bunun nasıl bir mikrop olduğunu ve neye mal olabileceğini Balkan Savaşı göstermiştir. Bütün dünyanın, Balkanları birkaç ayda perişan edecek sandığı Türk ordusu, subay kadrosuna giren siyâset mikrobu yüzünden korkunç bir bozguna uğradı. Siyâsetin, nasıl kemirici bir mikrop olduğunu anlamak için 1913'te Balkanlılara yenilen bu ordunun, 1914–1918'de İngiltere ve Fransa gibi o zamanın şampiyonları karşısındaki şerefli ve destanı savaşlarına bakmak yeter.

Çekirdek silâhların ortaya çıktığı zamanımızda, askerliğin değeri kalmış mıdır diyenler var. Bunlar kasıtlı bozguncular değilse, karamsar gafillerdir. Askerî ruha sahip bir millet, aklın gerektirdiği şekilde hazırlanmışsa, birkaç atom bombası ile yenilmesine imkân yoktur. Küçük İsveç, atom silâhları olmadığı halde atom savaşına hazırlanmıştır. Sığınaklarla, atom savaşı eğitimi ve gerillâcıları ile...

Çekirdek silâhlı düşmanın saldırısına uğrayan Türk ordusu ne yapar? Kendisinin de aynı silâhları varsa mesele yok. Aynı cinsten silâhları yoksa dağlara ve mağaralara dağılarak tarihin en şanlı ve kanlı en uzun ve çetin savaşını yapar.

İngilizler, Fransızlar Çanakkale'ye saldırdığı zaman, o üstün silâhlar karşısında, o maneviyat ve o eğitim karşısında, Balkan Savaşı'ndan çıkmış Türk askerinin bir şey yapamayacağına emindiler. Hattâ Türk ordusundaki Alman subayları da aynı düşüncede idiler. Fakat *Enver Paşa'nın* sıkı disiplini ile bir buçuk

yılda hazırlanan ordu, yetişkin ve fedakâr subaylarının kumandasında, bire karşı iki ölerek, onları durdurup kaçırdı. Çünkü ruhlarını zafer inancı sarmıştı. Fakat ruhlarında zafer inana olmayan Fransızlar, Majino'nun arkasında oldukları halde Alman saldırışı karşısında 12 günde yere serildiler.

30 Ağustosu anarken, bir inanç gücünün kazandırdığı zaferi düşünüyor ve ona başlangıç olan 26 Ağustosu da hatırlıyoruz. 26 Ağustos 40.000 kişinin 100.000 i darmadağın ettiği başka bir inanç savaşının, Malazgirt'in de yıldönümüdür. Ve doğrusunu isterseniz, Türkiye Türklerine yakışan asıl bayram 26–30 Ağustos günlerinin bayramıdır.

30 Ağustosu anarken, onun şehitlerinin ve bütün savaşların şehitleri olan elli milyon kahramanı kutluyoruz. Milletimizin özü olan ordumuzun ve onun şeref tablosunu düşünüyoruz. Subaylarımızın, *Tanrıkut Mete* ordusu subayları kadar çelik iradeli olmasını diliyoruz. Askerliğin zorlaştığı çağımızda, subay ve as subaylarımızın daha çekirdekten yetişmesini istiyor, bu sebepten askerî okullarımızın kapatılmaları yolundaki hareketleri üzüntüyle karşılıyoruz.

Hayat savaştır. Ölümden korkanlar yaşamasın. Bayraklar, nasıl kanlandıkça bayrak oluyorsa, toprak nasıl kanla sulandıkça vatan hâline geliyorsa, toplumlar da ölmesini bildikleri nispette millettirler. Ölümden ancak hayvan ve hayvanlaşmış insan kaçar. Ölümlerin en güzeli ise, yurt ve şeref uğrunda ölümdür. İçimizi sızlatan şehitlerimiz aynı zamanda övüncümüz ve sevincimizdir de…

Bu yazı, Türkçülerin, Türk ordusunu, onun elli milyon şehidine ve yarınki şehitlerine saygı duruşudur.

(Millî Yol, 31. Sayı, 31 Ağustos 1962)

TÜRK DESTANI ÜZERİNE İNCELEMELER: 1

TÜRK DESTANI

Geçmişteki büyük olayların, savaşların, kahramanlıkların şiirleşmiş şekli oları millî destana mâlik bulunmak millet için bir talihtir. Her millet bu talihe erişememiştir. Geçmiş zamanı, tüller arkasından görülen belirsiz görüntüler gibi gösterip bizi büyük karanlıktan kurtaran, bir soyun geleceği hakkındaki ümitlerini hayâl meyâl belirten, bir milletin yüksek edebiyatının tohumlarını taşıyan millî destan, millî hazinenin en yüksek değerli mücevherlerinden birisidir. Fakat bu mücevherin tam değerini bulabilmesi için yüksek bir sanatçını elinde, yıllarca işlenmesi, şekillendirilmesi gerektir. Bu işin en mükemmel örneği olarak İran destanı ile onu işleyip *"Şehname"* haline koyan *Firdevsi* gösterilir.

Biz, büyük parçalar halinde, çoğu birbirinin devamı olan destanlara mâlik bahtiyar milletinden birisiyiz. Talihsizliğimiz, şimdiye kadar, içimizden, bu destan parçalarını birleştirip işleyecek büyük bir sanatçının çıkmamış olmasıdır.

Bir millî destan o kadar mühim bir millî kuvvettir ki, bazan, bir milleti yaşattığı veya dirilttiği görülür. *Firdevsî: "Farsça ile Acem milletini dirilttim!"* demekle haklıdır. Arap istilâsı ile yıkılıp bütün millî varlığını kaybeden ve hattâ eski ırkî özellikleri bile kalmayan İran son devirdeki siyâsî istiklâlinden önce, *Firdevsî'nin* yarattığı *"Şehname"* sayesinde mânevîrûhî istiklâlini kazanmıştı. Fars dili ve Fars millî ruhu yalnız *"Şehname"* sayesinde yaşadı demek pek mübalâğa olmasa gerektir. Millî destanın millî hayattaki rolünü kavrayan bazı küçük milletlerin kendilerine millî destan uydurmaya kalktıkları bile görülmüştür.

Acaba, Türk destanı nasıl bir destandır? Hangi zamanları, hangi kahramanları, hangi düşünceleri ve karakterleri anlatıyor? Yunan destânı ile kıyaslandığı zaman, onlarınkinin daha çok efsânelerle dolu

bulunmasına karşılık, bizimkinin tarihî olduğu, hemen dikkati çeker. Belki bu da, Türklerin mübalâğadan kaçan millî karakterlerin bir sonucudur.

Dünyanın ve insanların yaratılışı hakkındaki parça ile Altay Türklerinin pek mahallî kalmış bazı destan parçaları bir yana bırakılırsa, Türk destanına, bir nevi halk tarihi demek mümkündür. Fakat efsânevî olanlardaki şiiriyet ile tarihî olanlarınki hamasilik, manzum ve mensur büyük bir Türk destanı yaratacak olan sanatçı için baha biçilmez değerli unsurlardır.

Türk tarihinin hamasî ve lirik bir yankısı olan millî destanlarımız, bize, Milâttan önceki VII. Yüzyılın kırıntılarını bile getirmektedir. Fakat ne yazık ki bu büyük destanın mâhiyetini ve onun baş kahramanı olan *Alp Er Tunga'yı* ancak Îran kaynaklarındaki şeklinden öğrenebiliyoruz. Bu destanın Türkçesinden yalnız bir ağıt kalmıştır ki, o da, Milâttan sonraki XI. Yüzyılda kâğıda geçirilmiş ve orijinalliğini kaybetmiştir.

Firdevsî, İranlıların *"Afrâsiyâb"* dedikleri Türk kahramanından *"Şehname"* de uzun uzadıya bahsetmiştir. Onu, yenilmiş ve kötü bir tip olarak göstermiş, hattâ *"Şehnâme"*nin Türkler üzerindeki tesiri dolayısıyla, Selçuklar ve Osmanlılar devrindeki Türk edebiyatında *Afrâsiyâb,* kötülüğün timsâli hâline gelmiştir.

Türk destanlarına şöyle bir bakmak bile, onlardaki bedîî ve hamasî unsurları görmeye yeter. Kadın güzelliği, kadının ilham verişi ve vefâlılığı, kahramanlıkta ölçüsüzlük, iyiliğin her zaman kazanışı, atın insana sadık bir yoldaş olması, gafletin her zaman ceza görmesi, namusun ve şerefin hayattan üstün tutulması Türk destanlarında belli başlı unsurlardır.

Dünyanın yaratılışı hakkındaki destana bakınız. Hiç bir şey yokken yalnız Tanrı ve ebedî su var. Bu yalnızlıktan sıkılan Tanrı, ne yapayım diye düşünürken sudan beyaz bir kadın çıkıyor ve ne yapayım diye düşünen Tanrı'ya "yarat!" diye ilham vererek suda kayboluyor. Tanrı, bu ilham üzerine şeytanı, yeri ve insanları yaratıyor.

Yine Dokuz Oğuz'ların türeyişleri hakkındaki destanı hatırlayınız: "Hun imparatorlarından birisinin o kadar güzel iki kızı vardır ki, bunlar hiçbir insana verilemez, ancak Tanrı'nın eşi olabilirler diye düşünüyor. Bu düşünce ile yurdun yüksek bir yerinde bir kule yaptırıp kızları oraya koyuyor ve onları eş olarak alması için Tanrı'ya yalvardıktan sonra gidiyor. Bir zaman sonra kulenin dibine yerleşen ve durmadan haykıran bir kurt, kızların dikkatini çekiyor. Tanrı, bir kurt şeklinde kendisini göstermiştir diyerek ona eş oluyorlar. Ve Dokuz Oğuz'lar bu evlenmeden türkülerini kurt ulumasını andırır şekilde seslerini titreterek söylüyorlar."

İptidaî toplumlarda türlü şekiller gösteren bedîîlik, görülüyor ki, Dokuz Oğuz Türklerinde pek şairane bir hâl almıştır. Totemizmin veya eski bozkurt hanedanının hâtırası olan "kurt babadan türeyiş" yanında bedîî unsur olarak "dünya güzeli iki kız kardeşten doğuş" motifi herhalde birçok tarihîdestânî eserlere, operalara konu olacak güçtedir.

Bugün, Türk destanı hakkındaki bilgimizin tam olmadığı muhakkaktır. Anadolu'da yer yer önemli destan parçalarının halk ağzında yaşamakta olduğunu gösterecek deliller vardır. Bu delillerden biri, son yıllarda halk bilgisi araştırmaları sırasında elde edilen bazı yeni Dede Korkut varyantları, diğeri de *Baki Arık* tarafından yayınlanan *"Adananın Fethi"* adlı küçük bir kitaptır. Adananın fethinin Adana Türkleri arasında yaşayan hâtırasının yayınlanması, bize, diğer şehirlerimizin de böyle fetih destanları olabileceğini düşündürdü. Anadolulu bazı aydınlarla yaptığımız konuşmalar, hiç olmazsa bazı şehirlerimizde böyle destanlar olduğunu, halk arasında söylenen ve yaşlılar azaldıkça yavaş yavaş unutulan bu destanların gecikmeden kâğıda geçirilmezse, kaybolup gideceklerini de bize öğretmiş bulunuyor.

Türk destanının, bundan başka meseleleri de vardır. Bunlardan birisi de, yayınlanmış ve hattâ kesin şekillerini almış destan parçaları üzerinde yetkililerin ortak kanaat ve sonuca varmamış olmalarıdır. Meselâ *"Battal Gazi"* destanı, Türk destanı mıdır, yoksa Türkçeye çevrilmiş veya adapte edilmiş bir Arap destanı mıdır? *"Köroğlu"* destanı VII. Yüzyıla âit bir Gök Türk destan parçası mıdır, yoksa XVI. Yüzyıla âit bir Anadolu destanı mıdır? *"Manas"* destanı X. Yüzyıla âit bir Karahanlı destanı mıdır, yoksa XVII. Yüzyıla âit bir Kırgız destanı mı?

Görülüyor ki, bunlar, küçümsenecek meseleler değildir. Bunlar hallolunmadıkça destan parçalarını birleştirip bir sanat anıtı meydana getirmek imkânsızdır. Millî tarihimizi bir sisteme bağlamak için uzun bir hazırlanma gerektiği gibi, millî destanımızı kesin bir şekle sokmak, şüpheli taraflarını aydınlatmak, bize âit olanlarını alıp olmayanları atmak için de yine yorucu bir çalışmaya ihtiyaç vardır.

(Orkun, 31. Sayı, 4 Mayıs 1951)

TÜRK DESTANI ÜZERİNE İNCELEMELER: 2

TÜRK DESTANI ÜZERİNDE ÇALIŞANLAR

Benim bildiğime göre, Türk destanı üzerinde ilk çalışan Türk, *Ziya Gökalp tır. Gökalp,* iyi bir şâir olmamakla beraber, Türk destanının bazı parçalarını sâde ve özlü bir dille nazma çekmiş ve bununla ilmî değil, yalnız millî ve terbiyevî bir gaye gütmüştür. Fakat *Gökalp'in* çocuklar için yazdığı ve aslına göre az çok değiştirdiği manzum masallar ve destanlar, gerçekte çocukların anlayabileceği manzumeler değildir. Bu alandaki ilk denemeleri sembolik mâhiyette olduğundan, ancak belirli kültürü olan aydınların anlayabileceği parçalardır.

Gökalp'in, vaktiyle, ilkokul çocukları için çıkan *"Çocuk Dünyası"* adlı haftalık dergiden *"Türk Tufanı"* başlığı ile yazdığı bir manzume, *Oğuz Destanının* değiştirilmiş bir şeklidir. Bu destanın aslındaki *Karahan, Oğuz Han'ın* babası olduğu halde, Gökalp, onu yabancı bir düşman hâline sokmuş ve Karahan kelimesi, Türkleri basan karanın bir sembolü hâline getirilmiştir. Bu manzume, *"Çocuk Dünyası'nın* 30 Mayıs 1329 (=1913) tarihli sayısında çıktığına göre, *Gökalp,* o zaman 37 yaşında idi ve Türkoloji bakımından henüz olgunlaşmamıştı. O, yalnız, Balkan Savaşının felâketle biten günlerinde, geçmişten kuvvet almak ve gelecek için ümitli bulunmak gayesiyle bu manzumeyi yazmıştı. Nitekim 58 beyitlik manzumenin son mısraları bunu açıkça göstermektedir;

Gerçek yalan içinde,

Budur kalan içinde;

Türk'ü kara basmışken

Oğuz, onu bu dertten

Kurtardı, verdi necat!

Başladı yeni hayat;

Şimdi bizi al bastı;

Camilere haç astı,

Koptu kızıl kıyamet,

Yeni güne alâmet;

Eğer bugün Tanrıdan

İsteyerek kol ve kan,

Çıkarmazsak bir Oğuz,

Bilelim: artık yoğuz…

Gökalp'in Birinci Dünya Savaşı sırasında çıkan *"Kızılelma"* adlı şiir kitabında da Türk destanının az çok işlenmiş parçaları vardır. *"Alageyik"* ve *"Ergenekon"* adlı parçalar tamamen veya kısmen Türk destanından alınmıştır. Hece vezninin yedilisi ile yazılan *"Alageyik"* manzumesi Gök Türklere ait Ergenekon Destanı'nın oldukça değiştirilmiş bir şeklidir. *Gökalp,* burada Türkçesinin kudretini en güzel şekilde isbât eden bir nazımadır:

Açtım bir elmas oda,

Dev şahını uykuda

Gördüm, kestim başını,

Dedim: Ey ifrit, hani

Nerde dünya güzeli?

Dedi: "Elinde eli!"

Döndüm, baktım bir Kırgız

Elbiseli güzel kız

Durmuş bakar yanımda,

Şimşek çaktı canımda!

Bu manzumenin Ergenekon Destânı'ndan alındığını gösteren parçası son mısralarıdır:

Geçtik nice dağ, kaya,

Geldik Demirkapı'ya.

Kapanması çok yıldı,

"Açıl!, dedim, açıldı.

Yol verince gizli yurt,

Aldı bizi bir bozkurt,

Kaf Dağından geçirdi,

Türkeli'ne getirdi.

Hecenin sekizlisiyle yazılan *"Ergenekon"* manzumesi ise şekil bakımından olduğu gibi muhtevası bakımından da hem destan, hem de tarihtir. İlk dörtlüklerinde Oğuz Destânı'nın malûm olan İslâmî şeklini ve Ergenekon Destanı'nı anlatır, *Gökalp* bu kısımları belli ki *Ebülgâzi Bahadur Han'*ın *"Türk Şeceresi"* adlı eserinden almıştır. Daha sonraki dörtlükler ise Türk tarihinin bir özü halindedir.

Fakat *Gökalp,* manzumelerini dâima telkin maksadı ile yazdığı için, bunun sonunda da okuyuculara bir ders vermeyi ihmâl etmemiştir:

Kırım, Kazan heder oldu!

Tuna, Kafkas beter oldu!

Türkistan 'da neler oldu,

İşitmedi kulağımız.

Yurt girince yâd eline

Ergenekon oldu yine.

Çıkmaz mı bir Börteçine?

Nurlanmaz mı çırağımız?

Gökalp, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, 1339 (=1923) da, çocuklar için yayınladığı manzum ve mensur masallardan meydana gelen *"Altın Işık"* adlı kitapta da, bazı Türk destan parçalarını nazma almıştır. *"Altın Işık"* taki parçalar Dede Korkut'tan alınmıştır. Hecenin 4+4+3 vezniyle yazılan *"Deli Dumrul"* masalı, aslına çok uygun ve yine sâde, güzel Türkçe iledir. Yine Dede Korkut'taki *"Tepegöz"* parçasının nazma çekilmiş sekli olan *"Arslan Basat"* adlı uzun parça ise, nazım tekniği ve sanat bakımından, diğer manzumelerinden daha az başarılıdır.

Ziya Gökalp, çeşitli millî ve toplum görevlerinin ele alınmadığı veya iyi görülmediği bir devirde yetişmiş milliyetçi bir aydın olduğu ve bundan büyük bir ızdırap duyduğu için, ihmâl edilenlerin hepsini birden yapmaya kalkmış, bu yüzden yaptıklarının bir kısmı eksik veya yarım kalmıştır. Türk destanını yazmak hususundaki teşebbüsü de böyledir. Bununla beraber birçok alanlarda olduğu gibi, bu sahada da ilk çığırı açmış olması, onun büyük şereflerinden birisidir.

***

Gökalp'tan sonra Türk destanı ile uğraşan fikir adamlarından birisi de *Hilmi Ziya Ülken'*dir. 1340–1341 (=1924–1925) yıllarında yalnız 12 sayı olarak çıkan ve Anadoluculuk fikrini yaymaya uğraşan aylık Anadolu dergisinde, Türk destanı üzerinde çalışmalarının ürünlerini yayınlamıştır. *Hilmi Ziya Ülken'in,* o sıralarda lise öğretmeni olduğunu sanıyorum. Anadoluculuk inancının fikriyatını yapan ve millî tarihimizin adı, konusu, milletimizin adı, Anadolu coğrafyası, millî bayram, Anadolu kadınlığı, Anadolu edebiyatı gibi sırf Anadolu'ya ait şeylerle uğraşan, hattâ milletimizin adını Anadolu milleti, devleti de

Anadolu cumhuriyeti diye adlandıran ve hepsi de genç olan bu grup arasında *Hilmi Ziya,* Türk destanı ile uğraşan tek kişidir.

***

O, bu konu ile iki yönden uğraşmıştır: Hem bazı destan parçalarını uzun manzumeler halinde yazmış, hem de destanı ilmî bir konu olarak ele alıp nasıl teşekkül ettiğini göstermiştir.

Hilmi Ziya'ya, manzumelerinde başarı göstermiştir denemez. Çünkü zaten şâir değildi. "Anadolu Örfü ve Destanlar" adı ile yayınladığı ve destanı ilmî olarak ele aldığı iki makalesinde de fazla başarılı değildir. Çünkü o zaman kendisi pek genç, ele aldığı konu da bizim için yeni ve el değmemiş gibi idi. Bundan başka *Hilmi Ziya,* Anadolu dergisinin prensibine uyarak, işe, Anadoluculuk ön fikriyle başlamış bulunuyordu. Bu ön fikrin, onu, bazı tarihî gerçekleri görmekten alıkoyduğu muhakkaktır.

Bununla beraber, destanlar hakkında vardığı sonuç ve verdiği hüküm doğrudur: *"Galip veya mağlûp, zengin veya fakir bütün milletlerin mefkûresini gösteren, istikâmetlerini tâyin eden destanlardır."*

(Orkun, 30. Sayı, 27 Nisan 1951)

TÜRK DESTANI ÜZERİNE İNCELEMELER: 3

TÜRK DESTANINI SINIFLANDIRMAK TECRÜBESİ

Ziyâ Gökalp ve *Hilmi Ziyadan* sonra, Türk destanı üzerindeki çalışmalar daha ilmî ve daha metotlu olmuştur. Başka milletlerin destanları hakkındaki eserleri inceleyerek, Türk destanını ilmî şekilde sınıflandıran ilk Türk, *Prof. Zeki Velidi Togan'dır.* Türk tarihi üzerindeki derin bilgi ve ihtisası malûm bulunan ve Türkistan'ın batı ucu demek olan Başkurdistan'da doğan, bütün Orta Asya'yı ilmî ve siyâsî sebeplerle dolaşan *Zeki Velidi Togan,* Türklerin henüz destanı devirde yaşayan boyları arasında da dolaşmanın verdiği yetkiyle, millî destanlar üzerinde ciddiyetle durmuş ve bunu yaparken yalnız destanı işlemekle kalmayarak eski destanlar vasıtasıyla tarihin bazı karanlık noktalarını aydınlatmasını da bilmiştir.

Prof. Zeki Velidi Togan'ın Türk destanı üzerindeki ilk mühim yazıları *"Atsız Mecmua"* da çıkmıştır. Bu derginin mayıs, haziran, temmuz ve eylül 1931 tarihinde çıkan 1., 1., 3. ve 5. sayılarında "Türk Millî Destanının Tasnifi" başlığıyla dört makale yayınlayarak, millî destan üzerine dikkati çekmiş ve bu destanın nasıl işlenmesi gerektiğini göstermiştir.

Zeki Velidi Togan'a göre; *"Millî destanlar, tarihî vakaları tasvirden ziyâde, milletin yüksek millî duygularını İnikâs ettiren, tamamiyle veyahut az çok tarihe müstenit bir ideal âlemi gösteren halk edebiyat eserlerinden ibarettir."*

Millî destânın meydana gelmesi için üç merhale lâzımdır.

1 Destanı ruhlu bir milletin çeşitli devirlerdeki maceralı hayatını halk şâirleri ufak parçalar hâlinde söyler.

2 Milletin bütününü ilgilendiren bir hâdise, bu çeşitli destan parçalarını bir mihver etrafında toplar.

3 Sonunda, millette büyük bir medenî hareket olur ve o sırada çıkan aydın bir halk şâiri, bu parçaları toplayarak millî destanı yaratır (Yunan, Fars ve Fin destanları böyle meydana gelmiştir.)

ATSIZLAR

Prof. Zeki Velidi Togan'a göre, Türkler, ikinci devri birkaç kere geçirmişlerdir. "Bütün Türk milletinin mefkûresini ve düşüncelerini bir yere toplayan destanlar bütün Türk milletini birleştiren Oğuz (HunKun) ve Çengiz vekâyii gibi hâdiseler dolayısıyla husule gelmiş, fakat üçüncü devreye girmeyip büyük bir halk şâiri tarafından tespit edilerek muntazam millî destan şeklini alamamış ve üfûl edip gitmiştir. Bizde bu büyük destanların ancak enkazı vardır."

Acaba, bu eski büyük destanların "enkazı" yeni başta düzenlenebilir mi? Destan zamanı geçmiş değil midir?

Zeki Velidi Togan, Avrupa için geçmiş olan destan devrinin Türkler için de geçmiş olduğunu kabul etmekle beraber, Avrupa'da çıkacağını daha o zaman (yani 1921 de) haber verdiği uzun çarpışmada, eski millî destanların Türk ve Çin gibi milletlerin işine yarayacağını söylemekten de geri kalmamıştır. Ona göre, bugünkü durum ve şartlar, eski Türk destanlarım sınıflandırmaya ve bunları millî terbiyeye esas edinmeye elverişli olmakla beraber, geçmişimizi anlayış hususunda aramızda birlik bulunmayışı da önemli bir engeldir.

Prof. Zeki Velidi Togan, Fâtih Sultan Mehmed zamanına kadar Türkiye'de yaşayan Çağatay hayranlığının (ve bunun sonucu olan manevî Türk birliğinin), Mısır ve Suriye müverrihleri tarafından yapılan propaganda ile kaybolduğunu ve yerini *Çengiz* ve *Temir* düşmanlığına bıraktığını söyler. Yine ona göre Safevîlerin Şiîlik propagandası ve İranlılık gayreti de millî tarih anlayışı ile Türk destanının baltalanmasına sebep olan hareketlerden birisidir? Bunları ortaya koyduktan sonra, Türk destanının ana çizgilerine *geçen Zeki Velidi Togan* bu destanı şöyle özetliyor.

Dişi kurt tarafından beslenen ilk Türklerin yurdu *Isıg Göl* yakınlarındaki Azık Art dağlarıdır. *Türk'ün* dört oğlu oluyor ve bunlardan *Tüng* tuzu keşfediyor. Onun oğlu *Alp Er Tunga* ise Türk hükümdar sülâlelerinin kurucusu oluyor. Bunun neslinden *Alanca Kara Han,* âhûdan mis elde etmesini bulup ticareti kuruyor, ok ve yay ile av avlamasını icâd ediyor. *Alanca Kara Han'dan* sonra memleket Türk ve Oğuz veya Moğol ve Tatar diye ikiye ayrılıyor. Moğol neslinden *Kara Han'ın* oğlu *Oğuz Han* (veya *Oğuz Ata),* büyük fetihler yapıyor. Veziri *Ulug Türk* de aklın, tedbirin temsilcisi sayılıyor. *Oğuz Han'dan* sonra oğlu *Gün Han* hükümdarlığa geçiyor ve onun da *Irkıl Hoca* adındaki veziri nâm salıyor. *Gün Han'dan* sonra her biri 75–125 yıl hüküm süren dokuz hükümdar daha geçiyor ve hükümdarlık Oğuz sülalesinden, *Buğra Han* sülâlesine geçiyor. Karahanlıların destana geçmiş şekli olan *Buğra Han'dan* sonra olağanüstü bir doğuşla dünyaya gelen *Çengiz Han* başa geçiyor. Çengiz'in neslinden gelen birkaç pâdişâhtan sonra *Temir, Toktamış* ve *Edüge* parçaları destanı tamamlıyor.

Zeki Velidi Togan, üzerinde fazla çalışmadığı için batı Türklerinin, yâni Türkiyelilerle Azerbaycanlıların destanları hakkında çok söz söylememiş, yalnız, Anadolu'da yayılan Battal Gazi ve Dânişmend Gazi destanlarının Türk destanı değil, İslâmi destanlar olduklarını söylemekle yetinmiştir.

Seyit Battal Gazi hikâyesi, konusunu Anadolu'daki İslâmBizans kavgalarından almış olmakla beraber, bu kavgaların Selçuklular değil, daha önceki Araplar devrini dile getirdiği ve kahramanları hep Arapça adlar taşıyanlar olduğu için, gerçekten de, bir Türk destanı gibi görülmemektedir. Her ne kadar *Fuad Köprülü Türk* Edebiyatı Tarihi'nde bunu Anadolu Türk destanlarının ilki diye göstermiş ve Anadolu'daki İslâmBizans çarpışmaları sırasında Emevî ve bilhassa Abbasî ordularındaki Türk unsuru arasında doğmuş olabileceğini ileri sürmüşse de, masal unsuru ile çok karışmış olan Battal Gazi hikâyesinin diğer Türk destânlarındaki umumî karakteri göstermediği muhakkaktır. Anadolu'da ilk önce Araplarla Rumlar, sonra Türklerle Rumlar arasında yüzyıllarca süren dinî savaşları aksettirmiş olması bakımından bunun öteki Türk destanlarından ayrıldığı düşünülebilirse de, böyle bir düşünce ve itiraz pek de yerinde olamaz. Çünkü Müslüman olmayan Gürcü ve Abazalar ile yapılan savaşların hâtırasını saklayan Dede Korkut hikâyeleri de dinî bir karakter taşıdığı halde millî unsurdan bir şey kaybetmiş

değildir. Öyle sanıyorum ki, batı Türklerinin, yâni Türkiye, Irak, Azerbaycan Türklerinin ilk destânî ürünleri de bu Dede Korkut hikâyeleridir.

Kökünü Türkistan'da ve hattâ kısmen Gök Türkler çağından aldığı belli olmakla beraber Doğu Anadolu'da yerlileşmiş, değişmiş ve olgunlaşmış olan bu hikâyeler Battal Gazi ile kıyaslanamayacak kadar millî ve destânî karakter taşımaktadır. Bugün yalnız Anadolu Türkleri arasında bilinen ve destânî mahiyet taşıyan hikâyeleri doğrudan doğruya Anadolu Türklerinin destanı saymakta isabet olamayacağını sanıyorum. Bunların başka milletlerden Türklere geçmiş olması ve Türklerde yaşadığı hâlde eski sahiplerince unutulmuş bulunması pek mümkündür. Nitekim Alp Er Tunga destanı da Türklerin malı olduğu halde onlar arasında hemen hemen unutulmuş, fakat bizden alınan zengin parçaları *Firdevsî* tarafından *Şehname'ye* sokularak İranlılara mal edilmiştir.

Prof. Zeki Velidi Togan'ın Dânişmend Gazi destanını da Türk destanı saymamasına gelince: Ben burada değerli bilginin fikrine katılmıyorum. Çünkü Battal Gâzi'nin Araplar arasında yaşamış, tarihî bir aslı olduğu halde, Dânişmend Gazi, bilindiği gibi, XI. Yüzyıldaki Anadolu Türk kahramanlarından birisidir. Destanı da destan olduğu kadar popüler bir halk tarihinden başka bir şey değildir. Dânişmend Gazi destanının da, eski karakteristik Türk destanlarına çok benzemediği muhakkaktır. Zannımca bunun sebebi, bu hikâyenin destânlaşacak kadar bir sözlü devre geçirmeden kâğıda çekilmiş olmasıdır. Bu iddiayı kuvvetlendirecek başka örneklerini de Osmanlı tarihinin başlangıcında görüyoruz: *Ertuğrul Gazi'nin,* çarpışan iki orduya rastlayıp yenilmek üzere olana yardımı, Kur'an karşısında sabaha kadar ayakta durması, *Osman Gâzi'nin* meşhur rüyası ve bu rüyadan sonra *Ede Balı'nın* kızı ile evlenmesi, Rumeli'ye sallar ile geçiş vesaire hep tarihî birer aslı bulunan fakat destanlaşmanın bütün safhalarını tamamlamadan kâğıda geçirildiği için tarihle masal arasında kalan hâdiselerdir.

Âşıkpaşaoğlu, Oruç Beğ gibi Osmanlı tarihlerinde ilk Osmanlılara âit olayların büyük bir kısmını bozulmuş, yanlış tespit edilmiş tarih saymak mümkün olduğu gibi destan saymak da mümkündür. Tıpkı *Şehnamenin* bazı parçalarının tarihe uyması gibi…

O halde, *Prof. Zeki Velidi'nin* ihmal ettiği batı Türkleri destanını sınıflandırmak gerekirse, bunu şimdilik Dede Korkut, Dânişmend Gazi, Adana Fethi ve ilk Osmanlılara âit parçalar olmak üzere sıralamak ve Köroğlu'nu da aslı Türkistan'a âit olsa bile Dânişmend Gazi destanından sonra veya Osmanlılardan önceye getirmek üzere bu işin uzmanlarına bırakmak gerekir.

(Orkun, 32. Sayı, 11 Mayıs 1951)

TÜRK DESTANI ÜZERİNDE İNCELEMELER:4

TÜRK DESTANINI NAZMA ÇEKME TEŞEBBÜSÜ

a) Uğuz Kağan Destanı

Yakın yıllarda, Türk destanını manzum olarak yazmak teşebbüslerine de rastlandı. Bu teşebbüsler, ilk defa *Ziya Gökalp'ın* denediği gibi küçük parçalar hâlinde değil, Türk destanının büyük parçaları veya bütünü üzerinde yapılmıştır. Millî destanı bu şekilde nazma çekmeye çalışanlar *Dr. Rızâ Nur* ile *Basri Gocul'dur.*

Millî hükümetin ilk maarif vekili olan *Dr. Rızâ Nur,* yirmi yılı gurbette geçen maceralı hayatında pek çok eser vermiş ve Türklüğe hizmet etmek için çeşitli konulara temas etmek lüzumunu duymuştu.

Bunlar arasında *Uğuz Kağan Destanı*[1] adını taşıyanı merhumun son eseridir ve diğer birçokları gibi sadece Türklüğe hizmet gayesiyle kaleme alınmıştır.

Dr. Rızâ Nur, Türk destanını baştan sona kadar bir bütün olarak yazmak teşebbüsüne girmemişse de, ele aldığı *Uğuz Kağan Destanını* öteki Türk destanlarından parçalarla zenginleştirmiş ve 6100 mısrayı aşan büyük bir eser meydana getirmiştir. Eserine 1 Kasım 1937'de İskenderiye'de başlamıştır. Bitiriş tarihi ise 1 Kasım 1939 dur. *Rızâ Nur,* destanına yazdığı *"önünç"* te şöyle demektedir:

"Bir milletin destanı, masalları nice asırlar sonra toplanır, tanzim edilir. Ben de birçok asır sonra Türk destanını yazmak hevesine düştüm. Türk tarihini tetkikim esnasında bunlardan topladım. Uğuznâmeye esâs yaptım. Topladıklarımı Paris'te 1932 yılında nesir ve iskelet hâlinde tespit ettim. Bu esâsa göre şiir olarak süsleyerek yazacaktım. O tarihten 1936 yılı başına kadar diğer eserlerimin işini bitirip de bu destana başlayamadım. Hepsi bu tarihte bitti, lâkin başım çok yorgun düştü. Uzunca dinlenmek lâzımdı Başka türlü çalışmak mümkün olmayacaktı.

Bundan sonra bir taraftan eserlerimi bastırmakla, bir taraftan da yavaş yavaş bu destanı yazmakla ömrümü geçirmeye karar vermiştim. Dinlenirken bazı neşriyat da yaptım. Böylece 1937 yılı teşrinisanisinin ilk gününe geldim. Ben, bu destanı şiir olarak ve iyi yazabilmek için başım dinlenmiş, sıhhatim yolunda, gönlüm rahat ve cebimde para olsun dedim. Bugün de yine gurbetteyim. Yine elem içindeyim. Yine kafa yorgun, yine sıhhat bozuk, yine gönül üzgün ve perişan, yine paranın benimle ünsiyetsizliği devamda. Baktım ki istediğim böyle bir devir bize gelmeyecek, bu zaten muhali istemekti. Artık bu tarihte yazmaya başladım.

Dünyada ne kendim için, ne de bir başkası için hiç bir arzum, emelim yoktur. Arzum sâdece bu. Bakalım kaç yılda bitireceğim? Ölmeden bitirirsem gözüm arkada kalmayarak bu dünyadan giderim. Uzun yıllardan beri Türk için, mukaddes Türklük için canımın içinde bin naz ve sevgi ile beslediğim, gönlümün en kıymetli köşesinde aklı, fikri alan ve bütün varlığı kaplayıp tutan coşkun bir aşkın, tatlı, altın kanatlı sırrı gibi sakladığım bu hizmeti de görünceye kadar ölüm bana aman versin.

Bu destanı sırf Türkçe yazmak mümkündü. Gönlüm de böyle isterdi. Millî destanlar zaten böyle yazılır. Ancak böyle bir eseri bugün hiçbir Türkün anlayamayacağını düşünerek vazgeçtim. Millet anlamazsa yazmakta ne fayda var? Ve yine böyle bir destan için bir dilde kelimeler uzun zamandan beri işlenmiş, billûrlaşmış, hazırlanmış bulunmlıdır. Arap ve Acem kelimeleri Türkçeyi istilâ edip çıktıktan sonra Türk kelimeleri bu meziyetleri kaybetmişlerdir. Sırf Türkçe yazmak için Türkçe kelimeler yeniden işleninceye kadar beklemek lâzımdır. Demek henüz bunun vakti değil. Bununla beraber bugün mümkün en sâde dille yazdım. Bu eserde eski Türkçe kelimelerden de pek çok bulunacaktır. Ecnebi kelimeler hem pek az, hem de Türkçenin bünyesine girmiş, adapte olmuş kelimelerdir."

Rızâ Nur bundan sonra, bu destanı yazarken atalar türesine uyarak mesnevi tarzını kullanacağını, araya bazı mensur ufak parçalar koyacağını söylüyor. Seçtiği vezin, hecenin on birlisidir. Fakat bunu 6+5 veya 4+4+3 duraklı olarak değil, serbest, yani duraksız olarak almıştır. *Rızâ Nur,* bunun yeknesâklığı gidereceğini söylemekte ise de aksine, eserin ahengini zayıflatmıştır. Destanın içinde bazan kullandığı daha küçük vezinler ise esere gerçekten çeşni vermiş ve bu küçük vezinli yerler daha başarılı olmuştur. Meselâ *Uğuz'un* kıyat'ı (yani ejderhayı) öldürmesi üzerine orman perilerinin onu övmesi hiç de fena değildir:

Bu Uğuz Kağan,

Elinde çağan,

Duruşu hoştur,

Kolunda kalkan,

Cıdası hele,

Elinde yaman.

Bu Uğuz'dur, bu

Acunu yakan,

Hayran olur her

Uğuz'a bakan,

Kıyat geberdi,

Sevindi orman.

Yine bir başka yerde, Kanturalı adındaki bir kahramanın savaştan önce övünmesi de, başarılı bir nazım örneğidir:

Ben bir baturum,

Düşkünüm şana.

Ovalar, dağlar,

Bahçedir bana.

Sahiptir evim,

Gökten tavarıa.

Yemeğim vardır,

Susarım kana.

Yumuşak yatak,

Gelmez arslana.

Er dilerim ben,

Bugün düşmana.

Bir iş edeyim,

Ki cihan ana.

Şu ufak örneklerde de görüldüğü özere *Rızâ Nur,* hem eski kelimeleri, hem de eski gramer şekillerini kullanmaktadır. Hele bazı yerlerde eski Türkçede olmayan ancak konuşma dilimizde kullanılan şekilleri denemesi bizi oldukça yadırgatmaktadır. Meselâ "ova kanla, leşle doldu" diyeceği yerde "ovan kannan, leşnen doldu" demesini yadırgamamak mümkün değildir. Bununla beraber konuşurken çoğumuzun böyle söylediği ve "benimle, seninle" diyecek yerde "bennen, sennen" dediğimiz de muhakkaktır.

Eserin bölüm başlıkları şunlardır:

Başlangıç, destanı yazmanın sebebi, destana başlama, Ergenekon'a kapanış, Ergenekon'dan çıkış, Karahan'ın kağanlığı, Uğuz Kağan'ın doğuşu, Uğuz Kağan'ın çocukluğu ve gençliği, Uğuz'un İtiyatla cengi, Uğuz'un evlenmesi, Uğuz'un şiiri, Uğuz'un âşık olup evlenmesi, Uğuz'un babası Karahan'la cengi, Uğuz'un kağan oluşu, Uğuz Kağan'ın evlenişi, Uğuz Kağan'ın dünya fethine çıkışı, ordunun tanzimi, Uğuz Kağan'ın orduya geçit yapışı, Çin elçisinin gelişi, Uğuz Kağan'ın Çin'e dalışı, Uğuz Kağan'ın öğüdü, ulu vuruşgu (=harp), Uğuz Kağan'ın Han Baluğu (=Pekin'i) alışı, Altın Kağan'dan Uğuz Kağan'a yumsab (=elçi) gelişi, Uğuz Kağanın Urum üstüne yürüyüşü, ulu vuruşgu, Urus Beğin gelip Uğuz Kağan'a itaati ve Uğuz Kağan'ın Uruslara Saklab adı verişi, Uğuz Kağan'ın İtil ırmağını geçişi ve Kıpçaklar, Uğuz Kağan'ın aygırının kaçışı ve Karluklar, anahtarsız ev ve kalaçlar, Mamak'ın ölümü, Uğuz Kağan'ın Çürçit üzerine yürüyüşü, cenk kurultayı, kağnının icadı, Uğuz Kağan'ın Tangut üstüne yürüyüşü, kalenin muhasarası, İtbarak'ın Uğuz Kağan'a sığınması, Uğuz Kağan'ın doğuya dönüşü, batıya dönüş ve Uğuz Kağanın Kırgızlara varışı, Uğuz Kağan'ın Hinde yürüyüşü, vuruşgu, Uğuz Kağanın Keşmir'i alışı ve Gün Han'ın Sevim Hanımla aşkı, Uğuz Kağan'ın yurda dönüşü, Uğuz Kağan'ı Îran'ı alışı, vuruşgu, Uğuz Kağan'ın Suriye'yi ve Mısır'ı alışı, altın yayla üç gümüş ok, Uğuz Kağan'ın oğullarına öğüdü ve yurdunu taksimi, Uğuz Kağan'ın duası, şölen, Uğuz Kağan'ın ölümü, Uğuz Kağan'ın yuğu, Uğuz Kağan'ın yakılması, bark ve balballar, sağu (=mersiye), sonuç.

Rızâ Nur, şâir yaratılışlı olmadığı için bu uzun destanda başarı göstermiştir denemez. Eserin, parça parça kuvvetli yerleri bulunmakla beraber, bütünü zayıf kalmıştır. Bin türlü dert arasında ve ömrünün son yıllarında yazdığı bir eser de, zaten başka türlü olamazdı.

Eserin en değerli tarafı, yazılmasındaki gayedir. *Nâmık Kemâl* ve *Ziya Gökalp* gibi, *Rızâ Nur* da, çeşitli edebî nevilere sırf millî hizmet olsun diye başvurmuştur. Esasen onun tarih yazması, meşhur operaları nazım olarak Türkçeye çevirmesi, Türk edebiyatı üzerinde çalışarak 5 büyük cilt meydana getirmesi de hep aynı maksatladır.

Destan yazmak için çektiği sıkıntıları, eserinin son bölümünde, şöyle anlatıyor:

Uğuz'un şâiri saf Türk Rızâ Nur,

—Tanrı'ya bin kere şükür olunur

Îstanbul'da, Taksim, Sülünpalas'ta ,

Yalınız, perişan, bezgin ve hasta,

Tamamladı. Etti Türk'e armağan...

Paris'te, Mısır'da sefalet içre,

Türlü tehlike geçire geçire

Bu destanı yazmak için çalıştım,

Dert Öyle oldu ki, derde alıştım.

Millî gayeler uğrunda bu kadar didinen ve son devir tarihimizin birinci sınıf adamlarından olan *Dr. Rızâ Nur,* bugün yalnız gözlerden değil, gönüllerden ve hafızalardan da uzak olarak, Merkezefendi Kabristanındaki mütevazı mezarında dinlenmektedir. Taşında şu kelimeler kazılıdır:

Türklük için yaşadı, Öldü.

(1) Rızâ Nur, umumi "Oğuz" söyleyişinin aksine olarak "Uğuz" diye söyler ve yazardı. Bugün Anadolu Türkleri arasında her iki şekilde de kullanılmaktadır.

(Orkun, 33. Sayı, 18 Mayıs 1951)

TÜRK DESTANI ÜZERİNE İNCELEMELER: 5

TÜRK DESTANINI NAZMA ÇEKME TEŞEBBÜSÜ

b) Kopuzlama ve Oğuzlama

Birçoklarının yadırgayacağı "Kopuzlama" ve "Oğuzlama" kelimeleri, tanınmamış bir köy öğretmeninin, manzum olarak hazırlamak için yıllardır çalıştığı Türk destanına verdiği isimlerdi.

"Kopuz", bilindiği gibi bugünkü çöğür, bağlama ve saz'ın anası olan millî Türk sazı, "Oğuz" da büyük Türk soyunun en mühim unsurlarından biri, yâni bugün Türkiye, Azerbaycan ve Irak'ta yaşayan Türklerin hemen genellikle mensup bulundukları kavmin adıdır. O halde kopuzlama ve oğuzlama ne oluyor diye sorulacak. Acaba bu kelimeler de uydurmacıların ortaya attığı asılsız, fasılsız nesneler mi diye düşünülecek.

Hayır, bunlar uydurulmuş değil, yaratılmış kelimelerdir. Nasıl "yiğit" anlamındaki "koçak"tan "hamasî şiir" mânâsına "koçaklama'' yapılmışsa, nasıl "güzel"den "güzelleme" yapılmışsa bu tanınmadık köy öğretmeni de kopuzlama ve oğuzlama kelimelerini icâd etmiştir. Kopuzlama kopuzun eşliğiyle söylenen eski destanlara kıyasla Türk destanı, oğuzlama da Oğuz Türkleri'nin destanı demektir. Halk şiirleri üzerinde, pek üstünkörü bile olsa, biraz duranlar, ikinci okuyuştan sonra kopuzlama ve oğuzlama kelimelerine alışmaktadırlar.

Bu tanınmamış şâir, belki de ilerde millî bir şöhretin sahibi olacak olan bu köy öğretmeni *Basri Gocul*'dur. Vaktiyle komünist *Nâzım Hikmet'e* karşı çıkarılmış bir küçük risalesini hatırlıyorum. Ömrünü tek ülküye, Türk destanını manzum olarak yazmak düşüncesine vermiştir ve tek gaye üzerinde koşan insanların çoğu gibi onun da başarıya ulaşması pek muhtemeldir.

Her türlü yayınların pek bol, hattâ müptezel olarak yapıldığı şu son zamanlarda şiirden ve şâirlerden bahseden münekkitlerin onun adını da söylediklerini hatırlamıyorum. Münekkitler bunda belki haklıdırlar. Bütün yazılanları görmek mümkün olmadığı gibi yığınla yazılanlar arasında ölçülü bir seçme yapmak da imkânsızdır. Fakat "zaman" iltimassız süzgecini kullanacak; zayıfları, değersizleri süzüp atacak; o zaman belki de bugün adı anılmayanlardan bazıları edebiyat tarihine girecektir.

Ben Basri Gocul için bu ihtimâli vârid görenlerdenim. Uğraştığı konunun heybeti ve haşmeti kendisindeki nazım tekniği ve şairlik kabiliyeti belki ilerde onun adım ebedîleştirecektir.

Şimdiye kadar bazı gazete ve dergilerde onun millî destanından parçalar görüyorduk. Sonra Dil Kurumu'nun bu destanı mükâfatlandırdığını işittik. Fakat *Ahmet Cevad'ın* tercüme etdestânunan destanını yayınlayan Türk Dil Kurumu, *Basri Gocul'un* eserlerini bastırmaya istekli görünmedi. Nihayet şâirin kendisi destanından seçilmiş parçaları "Örnekler" adlı ile küçük kitaplar hâlinde yayınlayarak Türk aydınlarına sundu. Bu örneklerin 1948 de İstanbul'daki *Anıl Matbaasında* basılan birincisinden öğrendiğimize göre *Basri Gocul,* Türk destanını manzum olarak yazmak düşüncesine bir sabit fikirle kendini vermiştir. Türk destânını iki cilt hâlinde yazmıştır. Birinci cilt *"Kopuzlama"* adındadır ve "Türk Han"dan *"Çengiz Han"a* kadar olan çağları almaktadır. İkinci cilt *Oğuzlama'dır.* Dede Korkut hikâyeleri bu ikinci cilttedir. İkinci cildin 10.000 mısradan fazla tuttuğunu yine şâirin ifâdesinden öğreniyoruz.

Türk destanını nazma çekmek için yalnız şairliğin yetemeyeceğini, destanın ruhuna da nüfuz etmek gerektiğini iyice takdir eden *Basri Gocul* millî destanlar üzerindeki yazıları dikkatle okumuş, onu iyice kavramıştır. Dede Korkut'ta bir nevî serbest vezinle yazılmış manzumeleri adetâ restore ederek ortaya cidden başarılı sonuçlar çıkarmıştır.

Basri Gocul, Oğuzlama'yı hecenin türlü vezinleriyle yazmış ve çok 7, 8, 11 ve 12 hecelileri kullanmıştır. Eski Türkçe kelimeler de az değildir. Fakat bu manzumelerde yapmacık bir zorâkilik yoktur. Meselâ şu yelteme, yâni hücum manzumesine bakın:

Kiyir kiyir kişneşiyor

Atlar yeri eşe eşe!

Gün doğusu kızıllaştı,

Yayılalım dağa, taşa!

"Tayma! Tayma!" naraları

Korku salsın uçar kuşa!

Bir uğurdan saldıralım

Çarpıyorken oklar döşe!

Gözümüzün pekliğinden

Düşmanların aklı şaşa!

Hanlar, beğler aramızda,

Emeğimiz gitmez boşa!

Can kaygısı çekmek olmaz,

Yazılanlar gelir başa!

Kırılmakla tükenmeyiz;

Bakmamak üçe, beşe!

Tunç topuzlar yüz dağıta,

Kunt adalar bağır deşe!

Dahî kılıç çarpışından

Baş, bacaklar ayrı düşe!

Cenk meydanı doluşunca

Üşmelidir kuzgun leşe!

Tam bir hamasî şiir olan bu parçadaki "kiyir kiyir kişnemek" bize hiç de yabancı gelmiyor. Mânâsını da hiçbir sözlüğe bakmadan anlıyoruz. Bunun gibi, "tayma"nın da bir saldırış narası olduğunu kolayca farkediyoruz. "Döş" kelimesi bugün edebî dilde olmamakla beraber "döl döş" deyiminde kullanılıyor. "Döşek" kelimesi de buradan geliyor. Bir türlü kargı olan "cıda" sözlüklerde kalmış bir kelime olmakla beraber bu manzumenin havası içinde okuyanı yadırgatmıyor.

Görülüyor ki *Basri Gocul* halk şiiriyle haşır neşir olmuştur. Yukarıdaki parçanın:

Kırılmakla tükenmeyiz;

Bakmamak üçe, beşe

beyti, halk şâiri "Muhibbî"nin:

Sayılamaz parmak ile,

Tükenmeyiz kırmak ile.

Taşramızdan bakmak ile,

Kimse bilmez hâlimizi.

dörtlüğünü hatırlatıyor. Yine "yazılanlar gelir başa" mısrasındaki fikir bütün halk edebiyatında, anonim edebiyatta, Türk milletinde ortaklaşa bir fikirdir. Hattâ *Sultan Cem* bile:

"Herkesin başına yazılan gelir, devrândır"

diye aynı fikri manzum olarak söylemiştir. Sondan bir önceki beyitte, mısraın "dahî" kelimesiyle başlaması da bize yabancı gelmiyor. Bu bakımdan *Basri Gocul,* merhum *Rızâ Nur'un* söylediği "Türkçe kelimelerin bir destanı ifâde edebilecek şekilde billûrlaşması'nı sağlamış demektir. Hakikaten Öteki parçalarda da bu billûrlaşma göze çarpmaktadır. Sanki uzun zamanlardan beri Türkçe ile türlü destanlar yazılıyormuş gibi bir akıcılık mısrâlardan dökülmektedir. Türlü Türk lehçelerinde, özellikle Kazakçada görülen îcâz kudreti *Basri Gocul'da* da olgunluğa doğru gidiyor. Örnek olmak üzere "Kanturalı"nın bir söylemesini alıyorum: Kanturalı tehlikeli bir maceraya atılmak üzeredir. Babası, oğlunu vazgeçirmek için gideceği yerin korkunç sarplığından, ahâlisinin keskin nişancılığından, baş kesen cellâtlardan, zindanlarından, insanı belâya sokan yosmalarından bahseder. Kanturalı'nın cevabı şudur:

Yollardan korkar mıyım?

Aygırım nal dökerdir!

Okçudan korkar mıyım?

Cebem temren bükerdir!

Cellâttan korkar mıyım?

Yumruğum döş çökertir!

Zindandan korkar mıyım?

Yoldaşım kırk nökerdir!

Yosmadan korkar mıyım?

Döneceğim bu yerdir!..

Kendisini millî destanın güzelliğine kaptıran için, Dede Korkut'taki tekrirlere benzeyen bu tekrarlamalar çok hoştur. Millî kültürü olmayanların bundan zevk almayacağı tabiîdir. Millî destanlar halka ve ilkokul çocuklarına kadar yayıldıkça bundan alman zevk de umumîleşecek ve büyüyecektir. Çünkü zevk kısmen öğrenim ve çevre meselesidir. Eskiden makbul olmayan yarım kafiyeler bugün hoşumuza gittiği gibi destanlardaki rûh da yarın beğenilecektir.

Bu bakımdan *Basri Gocul* bugün, belki kendisinin de farkına varmadığı, büyük bir iş üzerindedir. Acele etmeyişi, yazdıklarını boyuna değiştirmesi (bunu kendi söylüyor), durmaksızın çalışması onun başarısını hazırlayan sebeplerdir. Kendisi şehirlerin gürültülü hayatından uzaktır. Beynini ve gönlünü dinleyebilecek bir çevre içindedir. Bundan dolayı eserine ihtirasla sarılması, ortaya koyabileceği en yüksek değeri yaratabilmesi mümkündür.

Şehnameler çağı geçmiş değildir. Bugün başka milletlerde mensur destan olarak çok lirik tarihî romanlar yazıldığına şahit oluyoruz. Biz ise her ikisini de başaracak bir tarihî çağda bulunuyoruz. Korkunç sosyal kasırgalar arasında, oluşlar ve ölüşler ortasında yeni bir manevî düzene, yeni bir hamasî devre doğru gittiğimizi gösteren belirtiler de var. Millî destan üzerindeki ümit verici çalışmalar bu belirtilerden biridir.

(Orkun, 34. Sayı, 15 Mayıs 1951)

NAMIK KEMAL

Yakın tarihimizin en büyük insanlarından biri olan *Nâmık Kemâl* hakkında, şimdiye kadar yazılan eserlerde, birbirine çok aykırı düşünceler ileri sürülmüştür. Bütün insanlar hakkında, birbirine benzemeyen fikir ve düşünceler ileri sürmek tabiîdir. Fakat vatana hizmet etmiş, millet için çalışmış ve hürriyet uğrunda her şeye katlanmış yüksek ahlâk sahibi bir insanı, bu gibi meziyetlerin tam tersi görmek ve göstermek, elbette ki, hususî maksatlarla hareket etmek demektir.

Nâmık Kemâl için yazılmış eserlerin en büyükleri, tarih sırası ile *Sadettin Nüzhet, Rızâ Nur* ve *Necip Fazıl* tarafından kaleme alınmış olanlardır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından para ile ve ısmarlama olarak yazdırılan sonuncusunun hiçbir ilmî değeri yoktur. Kaynakları arasında *Rızâ Nur'un* kitabı

alınmadığı hâlde, onun bir kopyası olduğu anlaşılan, fakat içinde ilmî ve ciddî bir mütalâaya rastlanmayan bu eserin yazarı da, esasen, *Nâmık Kemâl* hakkında ilmî bir monografi yazacak yetkide değildir.

Sadettin Nüzhet ve *Dr. Rızâ Nur'un* eserleri ise ayrı bakımlardan kaleme alınmıştır. *Rızâ Nur'un* eserinde *Nâmık Kemâl* hakkında ileri sürülen düşünceler ve fikirler, çoğunluğunkine uygundur. Yâni *Nâmık Kemâl'in* vatanseverliği, yüksek şairliği, milliyetçiliği, ahlâkî büyüklüğü kabul edilmektedir. *Sadettin Nüzhet* ise, *Nâmık Kemâl'de* bazı meziyetler kabul etmekle beraber, onun milliyetçiliğini ve ülkücülüğünü kabul etmemekle, üstelik de *Nâmık Kemâl'in* Arnavut olduğunu ileri sürmektedir.

Çok iyi tanıdığım *Sâadettin Nüzhet'in* bu fikirlerinin samimî olmadığını biliyorum. Onun hangi kaygular ve ne gibi düşünceler ile böyle yazdığım da biliyorum. Şahsiyata dökülmemek için, bu zoraki düşmanlığın sebeplerim saymayacağım. Fakat, onun bu yanlış davranışı, birçok kafaları da bulandırdığı ve bulandırmaya devam edeceği için, bunlara cevap vereceğim. Türk olmayan veya yabancı ülkülere bulaşmış kimseler bu fikirleri sömürmekte oldukları için, *Sadettin Nüzhet* de bilmeyerek ve istemeyerek kötülük yapmış bir duruma düşmektedir.

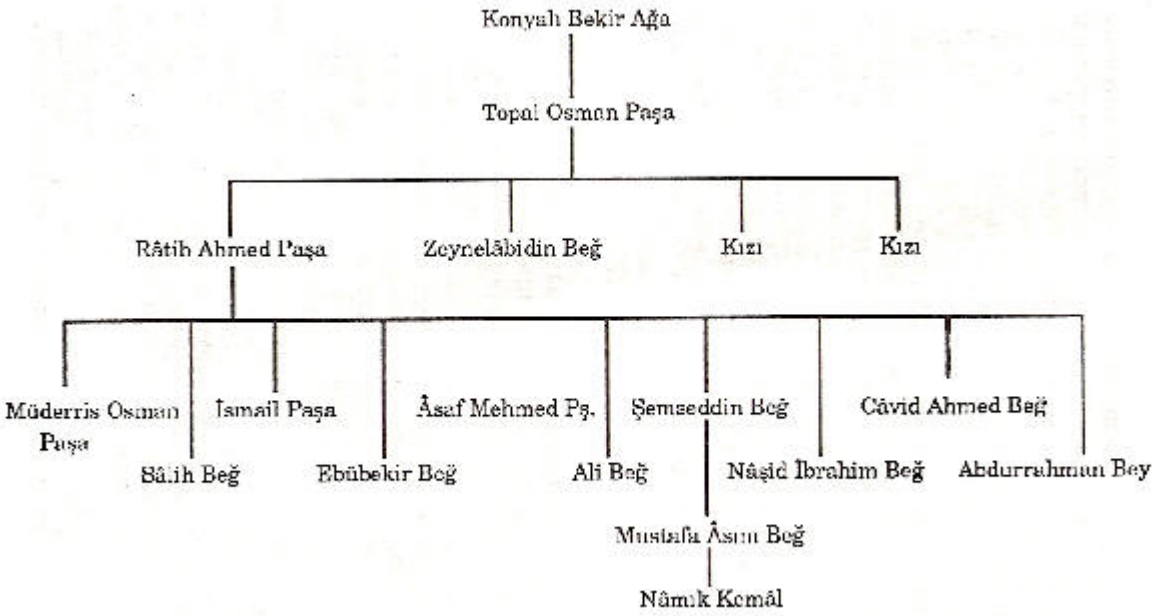
1 *Nâmık Kemâl'e* yapılan hücum ve iftiraların başında, Arnavutluğu hakkındaki iddia gelir. Bu iddia, iki sebebe dayandırılmaktadır:

a)*Kemâl'in* annesinin babası *Abdüllâtif Paşa'nın* Koniçeli olması,

b) *Nâmık Kemâlin "Tâkib"* adlı eserinde: *"Bendeniz Arnavudum ama o kadar ciğerden hoşlanmam. Hârâbât'ın her sayfasında ise bir ciğer mazmununa tesadüf ettikçe kendimi Bahçekapısındaki Süslü'nün lokantasında zannediyorum da gönlüme istikrah geliyor." demesi..*

Bu iki zayıf delil ile *Nâmık Kemâl'i* Arnavut yapmak için, insanın muhakkak bir niyeti olması gerekir. Çünkü bir insanın, annesinin babası Arnavut olmakla, kendisinin de Arnavut olması gerekmez. Ambriyoloji ilmine göre o insanda ancak %25 Arnavut kanı var demektir. Eğer *Nâmık Kemâl'in* annesinin babası gerçekten Arnavut ise, kendisinde dörtte bir nispetinde Arnavut kanı olduğunu kabul ederiz. Fakat kanının dörtte üçü ile kültürünün tamamının Türk olmasını bir yana bırakarak Kemâl'e Arnavutluk kondurmak çok gülünçtür. Kaldı ki anne babasının Arnavutluğu da kesin değildir, sadece bir ihtimâldir. Çünkü Koniçeliler Arnavut değildir. Bu, İstanbul'daki Koniçelilerden sorulup öğrenilebilir. *Dr. Rızâ Nur, "Nâmık Kemâl"* adlı eserini yazarken, Koniçelilerin ırkı hakkında araştırmalar yapmış ve İstanbul'da da benim araştırma yapmamı istemişti. Yaptığım araştırmalara göre "Konice" kelimesinin Sırpça, Rumca ve Arnavutça olmadığını, Koniçelilerin kendilerini Türk saydıklarını, aralarında bozuk bir Rumca, Selanik şivesine benzeyen bir Türkçe ve çarşıda kısmen Arnavutça konuştuklarını öğrenmiştik.

Bu muhtemel % 25 Arnavutluğa karşı, *Nâmık Kemâl'in,* baba tarafından sağlam bir Türk soy kütüğü vardı ki, inkâr olunamayacak kadar kuvvetlidir. *Nâmık Kemâl'in* bilinen ilk dedesi *Konyalı Bekir Ağa,* onun oğlu sadrazam ve şehit *Topal Osman Paşa,* onun oğlu derya kaptanı ve *III. Ahmed'in* damadı şâir ve hattat *Râtib Ahmed Paşa,* onun oğlu beğlerbeğilik rütbesi almış olan ve *III, Mustafa'ya,* mabeyinci olan *Şemseddin Beğ,* onun oğlu ve *Nâmık Kemâl'in* babası da *II. Abdülhamid'in* baş müneccimi *Mustafa Âsim Beğ'dir.* Görülüyor ki, *Nâmık Kemâl,* 250 yıllık aristokrat ve vatana hizmet etmiş bir aileye mensuptur. *III. Ahmed'in kızı Ayşe Sultan* ile evlenen *Râtib Ahmed Paşanın* on tane oğlu vardır. Bunlar herhalde aynı hanımdan değildir. Eğer *Nâmık Kemâl'in* dedesi *Şemseddin Beğ, Ayşe Sultandan* doğmuşsa, *Kemâl,* kısmen de Osmanlı hanedanına mensup demektir. Buna göre *Kemâl'in* soykütüğü şöyle olmaktadır:

Bazıları, *Topal Osman Paşa'nın* babası olan *Bekir Ağayı,* tarihî kayıtlarda rastlanmıyor diye kabul etmiyorlar. Tarihî kayıtlarda rastlanmayan şeylerin, ailelerin özel sicillerinde bulunması pekâlâ mümkündür. Böyle olmasaydı, *Nâmık Kemâl'in* oğlu *Ali Ekrem Bolayır" "Nâmık Kemâl"* adlı kitabına *Konyalı Bekir Ağa'yı* almazdı.

Konyalı Bekir Ağa uydurma bir ad olsa bile, *Topal Osman Paşa'nın* Türklüğü aleyhinde hiçbir delil yoktur. Eski hâl tercümesi kitaplarında, Türkten gayrı soylardan olanların asıl milliyeti kaydedildiği halde, *Topal Osman Paşa* hakkında böyle bir kayıt yoktur. Türklüğü aleyhinde hiçbir kayıt bulunmayan bir Osmanlı paşasını Türk saymamak, kötü niyetten başka bir şey olamaz.

Nâmık Kemâlin: "Bendeniz Arnavut'um, ama o kadar ciğerden hoşlanmam!" demesi ise, apaçık bir alaydır. Bu söz, o sırada *Kemâl* ile arası açık olan *Ziya Paşayı* horlamak için söylenmiştir. *Ziya Paşanın* annesi Arnavut'tur. *Nâmık Kemâl, Ziya Paşa'nın "Harabat'ını* tenkit ederken, onun hakkında böyle bir telmihte bulunmuştur.

Kemâl'in oğlu *Ali Ekrem,* Edebiyat Fakültesinde benim hocamdı. Tam bir Osmanlı olan *Ali Ekrem'de* öyle aşırı bir Türklük duygusu yoktu. Bu sebepten, ailesinde, gerçekten bir Arnavut olsaydı, bunu, bizlerle çok husûsî ve samimî konuşan *Ali Ekrem'den* duymamız gerekirdi. Aksine, biz kendisinden bunun tamamen tersini duyduk.

Görülüyor ki, *Nâmık Kemâl'in* Arnavutluğu iddiası, son yıllarda Türk düşmanları tarafından *Ömer Seyfeddin, Abdülhak Hâmid, Ziya Gökalp* ve *Osman Gazinin,* başka soylardan oldukları iftira ve yalanları gibi yalandır.

2 *Nâmık Kemâl'in* pâdişâhtan para aldığı hakkındaki sözler de iftiradır. *Kemâl,* Avrupa'da iken *Mustafa Fâzıl Paşa'nın* verdiği para ile geçinip mücâdelesini yapıyordu. O para kesilince Türkiye'ye döndü. Pâdişâhtan para alan adam Türkiye'de otururdu.

Nâmık Kemâl düşmanları, onun, Osmanlı hanedanına düşman olduğu hâlde, onlardan memuriyet almasını da aleyhinde bir delil diye kullanmak istiyorlar. Şunu kesinlikle bilmeli ki, *Nâmık Kemâl,* Osmanlı hanedanına düşman değildi. Aksine, o hanedanı seven ve sayan bir insandı. Bu gerçek tarihî eserlerinde pek açık görülür. O, yalnız, mutlakıyeti yıkıp meşrûtiyeti getirmek için pâdişâhla

çarpışmıştı. Memuriyet almasına gelince, bundan daha tabiî bir şey olamazdı. Çünkü kendi vatanına hizmet ediyor ve hizmetine karşılık da, yaşamak için, milletin parası demek olan bir maaş alıyordu. *Nâmık Kemâl,* Rus çarına hizmet etmiyordu. Kendisine memuriyet veren adam, nihayet bir Türk pâdişâhı idi. Nasıl, Osmanlı hanedanını yıkan *Atatürk'ün Osmanlı* devletinde bir subay ve sultanın yaveri olması onun aleyhine kaydedilecek bir husus değilse, mutlakıyetin düşmanı bulunan *Nâmık Kemâl'in* de pâdişâhın bir mutasarrıfı olması onu asla küçültmez.

3 *Nâmık Kemâl* milliyetçi değildir, Osmanlıcı ve İslamcıdır diyorlar.

Şunu düşünmek gerek: Acaba *Nâmık Kemâl'in* Türkiyesinde bugünkü gibi bir Türkçülük yapılabilir miydi? Her şeyi zaman ve çevre ile ölçmek gerekirken, neden, *Nâmık Kemâl,* zamanı dikkate alınmadan suçlanıyor?

Nâmık Kemâl, Osmanlıcı ve İslamcı idi. Fakat onun zamanında milliyetçilik de ancak o şekilde yapılabilirdi. O kadar ululadığımız *Fâtih Sultan Mehmed* de bugünkü mânâsı ile Türkçü değildi.

Onu da mı böyle tenkid edeceğiz?

Bu gülünç iddialar, demagojiden başka bir şey değildir. Unutmamalı ki, *Nâmık Kemâl,* yurdumuza herkesin "Memâliki Osmâniyye" dediği bir sırada *"Türkistan"* diyordu. Milletimiz için birçok yerlerde *"Türkler"* deyimini kullanmıştı. Bunlar onun şuurlu bir milliyetçi olduğunu göstermez mi?

Ve nihayet, Nâmık Kemâl'in, gerçek bir Türk milliyetçisi olduğuna bir delil daha vardır ki, küçümsenemez: Türkiye'deki komünistler neden dâima *Nâmık Kemâl'e* saldırmışlardı? Herhalde kendilerinin tam karşısı olduğu için... *Nâmık Kemâl,* büyük milliyetçi olmasaydı, Türklük ve vatan düşmanları ilk önce ona s aldırmazlardı.

Nâmık Kemâl'in şairliği, bilginliği hakkındaki tenkitlere cevap vermeyeceğim. Bunların asıl konu ile ilgisi azdır. Ancak, şu kadar söyleyeyim ki, *Nâmık Kemâl,* Osmanlı Türk edebiyatının bütün incelik]erini bilen bir şâirdi. Öyle sanıyorum ki, Osmanlı şâirlerinin en önemsizlerini bile okumuştu. XV. Yüzyıl sonu tarihçilerinden *Neşrî'nin* bir gazeline yazdığı nazire bunu gösterir. Çünkü *Neşrî,* değersiz bir şâirdi.

Büyük *Nâmık Kemâl'e* yapılan hücumlar ya milliyetçiliği yıkmak, ya da bazı kimselere yaranmak için yapılmaktadır. *Kemâ'lin,* tenkit olunacak tarafları elbette vardır. Fakat bunlar ne komünistlerin, ne de dalkavukların ile sürdükleri şeyler değildir.

(Çınaraltı, 22. Sayı, 3 Ocak 1942)

ATSIZLAR